

26

Jaunā Gaite

321

VASARA 2025

Jaunā Gaita

RAKSTU KRĀJUMS KULTŪRAI UN BRĪVAI DOMAI

ISSUE 321
SUMMER 2025

Jaunā Gaita, published since 1955,
is a Latvian quarterly devoted
to literature, the arts, and the
discussion of ideas.

Editor-in-Chief – Juris Žagariņš

Phone: 413-732-3803; 413-519-8266
<juris.zagarins@gmail.com>

Art Editor – Linda Treija

<lindatreija6@gmail.com>

Literature Editor –

Sandra Ratniece

<ratniece.epasts@gmail.com>

Contributing Editors and Consultants –

Dace Aperāne, Vita Gaiķe,
Lāsma Gaitniece, Anita Liepiņa,
Maija Meirāne, Atis Rozentāls,
Juris Šlesers, Vladis Spāre,
Lilita Zaiķalne

Business Manager – Tija Kārkle

1515 Richmond Hwy, Apt. 805
Arlington, VA 22202, U. S. A.
<tijalaura@comcast.net>

JG home page and archive

<jaunagaita.net>

Published by Jauna Gaita, Inc.
121 Harvard Street
Springfield, MA 01109-3821

Printed copies from *JG*287 (winter
2016) to *JG*311 (winter 2022) may
be purchased for USD 10 apiece. This
includes the cost of mailing.

Donations to support *Jaunā Gaita*
are tax deductible in the USA.

ISSN 0448-9179

70. GADAGĀJUMS

321. NUMURS – PAVASARIS

S A T U R S

- 2 Elīna Līce
- 4 Zane Brūvere Kvēpa
- 5 Kristaps Upenieks
- 8 Evija Puķe-Jansone
- 11 Alise Mētra
- 15 Raibīs
- 18 Paula Bička
- 20 Gvido Drage
- 24 Linda Tīmane
- 30 Uldis Ozolants. Neglīto aktieru arodbiedrība
- 33 Sandra Ratniece. Ilūzija
- 37 Lea Vinks. Rozlillā gorilla
- 40 Dainis Deigelis. Milži
- 45 Kristīne Jučkoviča. Bizbizmārīte
- 48 Sandra Dieziņa. Kleite
- 51 Dāvids Rubens. Ponijs? Tas gan ir smieklīgi
- 56 Inga Pizāne. Cālīši

A T D Z E J A

- 58 Dagnija Dreika. Skots, Vērdsvorts, Šellijs, Bairons
- 66 Kristaps Vecgrāvis. Pranas Morkūnas

F R A G M E N T I

- 68 Arno Jundze. Kārļa grāmata
- 72 Lāsma Gaitniece. Andrejs Lihtenbergs

V Ē S T U R E

- 76 Jānis Zālītis: Edvīns Teivens

T E Ā T R I S

- 79 Atis Rozentāls. Latviskais kods

M Ā K S L A

- 82 Linda Treija: Gita Šmite
- 84 Baiba Magdalena Eglīte: Visvaldis Reinholds

G R Ā M A T A S

- 86 Laimdota Ločmele: Andersones herbarijs
- 87 Ingus Barovskis: Miks Koljers. Stārks
- 89 Sanita Dāboliņa: Arno Jundze. Atgaisma
- 91 Eva Mārtuža: Andris Zeibots. Kundziņsala

S T Ā V S T R O P S

- 94 Valters Nollendorfs. Kritušajiem un dzīvajiem

Uz vāka: Gita Šmite. *Laiimes kreklīņš*. Detaļa.
Audekls / eļļa, 110×130cm, 2025

***JG* pateicas par labvēļu atbalstu!**

Priekšplānā Latvijas Okupācijas muzeja direktore Solvita Vība un ilggadējais Latvijas Okupācijas muzeja biedrības priekšsēdis Valters Nollendorfs pieminekļa *Latvijas stāvstrops brīvībai* atklāšanā Lestēnē, 2025. gada 8. maijā.

Skat. Valtera Nollendorfa runas tekstu 94. lpp.

Elīna Līce (1979.), dzejniece, mūziķe, LRS biedre. Iznākuši divi dzejas krājumi *Tik tuvu pie...*, 2008. (kopā ar Andu Līci) un *Redzu*, 2018. (nominēts Dzejas dienu balvai). Publicējusies dažādos izdevumos, tostarp interneta izdevumos *satori*, *punctum*; *Domuzīmē* un *Jaunajā Gaitā* u.c. Viena no grāmatas *Dzejas detektīvi* (2024.) autoriem. Lasāma arī kopkrājumos. Koncertdarbībā īpašu vietu ieņem autormūzika un dažādu tautu etniskās noskaņas. Etnogrupas Ogas dalībniece. Dzejas un mūzikas kompozīcijas *Māsai sieviete* autore un izpildītāja (Latvijas Radioteātris 2021, rež. Dzintars Tilaks). Darbojas autoru grupā Tekstūra.

Elīna Līce

*

Mēs viens otram drusku kaķi un cilvēki –
glaužamies sastopoties un atvadās,
es pat jūtu, kā mana aste
apvijusi tavu sānu,
sakutina deguna galu un tad
tu nošķaudies.

Mēs viens otram kaķu cilvēki –
protam nākt un nogaidīt,
redzi, es tev šodien atnesu
grāmatas peli,
bet es tev ieslīdināšu
šokolādes žubīti kabatā...

*

rīta krāsa ir flokši
jo mēs par tiem runājām
rīta krāsa ir rokas
jo es par tavējām domāju
rīta krāsa ir vibrējošas lūpas
jo vakar tur uz tā stūra
tu mani noskūpstīji –

*

kas šodien no jauna?
vaicāju sirdij
kas naktī atskaņojusi
bailpilnus meldījumus

uz sapņu pults joprojām
to kūstošā
partitūra

kas šodien no jauna?
– caur plaisām atkal
dzīva gaisma

*

Šodien ir „ne tā” diena –
kavēšana, pārcelšanās, saslapušas kājas...
Stāvu uz ielas stūra,
gaidīdama savu skumjo dzejoli,
kurā tomēr nebūs rūgtuma.

Šodien ir ne tā skumju,
ne to gaidu,
ne tās notikšanas diena,

Un man pie rokas čemodāns –
uz kaut ko citu.

*

piektais ritenis
nomaucies zālē
un saule dedzina,
kukaiņi lodā
pār pagaidām vēl
nestingušo miesu –

nav izšķīdušas tā
izturības iekšas

piektais ritenis
allaž iemieso
trimdu

*

un nu
nāk rudens ieelpa –
aukans vējš
pīlādžu spraksti

pland zemes sievas
pagurušie zāļu mati

bērni atvadās
bez skūpstā uz vaiga
un es domāju
vai nevajadzētu ieviest kaķi

**Stāsts par dzejoļi:
jūtu analīze**

Stāsts par jūtu analīzi –
terapeitiska saruna
dzejoļa kabinetā.

Tāpat arī citu terapeitu,
kuri izskatās
pēc draugiem, dzīvniekiem,
vai speciālista ar sertifikātu.
Analīze pārklāj smadzeņu laukums
ar grāmatu palīdzību.

Aristotelis, piemēram,
ir gluži noderīgs,
dainas un lūgšanu teksti arī.
Dzejoļi, protams –
bet ne konvulsīvie,
dažreiz pat savējie, senrakstīti.

Rakstot man piemita
apskaidrots vieglums,
kas cēlās no dzīves nepazīšanas
un milzīgās vēlmes izjust to.

Izjutu caur vīrieša parādīšanos –
tā nu aizēnoja
visu pārējo...!

Romantika visu darīja šķietami gudru,
līdz laikam, kad ironija,
līdzīgi dvielim notrauca putas
no plikgalvja *barbershop* veikalā.
Tā sienas stutēja grāmatas

ar nerakstītiem dzejoļiem –
tūlīt pat vēlējos atskaņot tos!
No jūtdzīves atkarīgs
vai man
tos dos.

Gita Šmite. *Klusā daba ar mierlaiku mantojumu*. Audekls / eļļa, 110×140 cm. 2024.

Skat. 82 .lpp.

Zane Brūvere-Kvēpa

* * *

skatos kā rokas noveco
āda paliek mīkstāka
uz vecumu jau arī gribas
čības nevis iestīvinātu žaketi
mana miesa pielāgojas tikai man
mana virs kauliem

* * *

tiks taks
jau bija sen
vientuļais grafiks
bet tu pamēģini iet pret pulksteni

* * *

viena pagale nedeg
deg visa māja
zilās un sarkanās liesmās
sievas kreisā
un vīra labā kāja

* * *

runāju vairāk nekā domāju
tāpēc esība mani kušina

* * *

cilvēki pierod pie saviem taukiem
tāpat kā pie traukiem
pa kaudzītei sakrājas
karājas karājas
tauki un trauki tik jauki

Apšukam

tu man čatā uzrakstīji – naktī bija ziņa
tad izdzēsi no tās vairs nav ne mīņas
tikai tīkšķis augšup pacelts īkšķis
nu man no tevis palikusi viena vēstule un
zilais īkšķis
čau čau nu čau es tagad rakstu tev
bet rakstot tev es rakstu tikai sev
vai jāraksta kas vairāk diezin vai
ko jaunu varētu es pateikt mūžībai

trakiem sāp visvairāk

es savā vientulībā redzu tavas nogurušās
no dzīves nogurušās acis

bet pieskārienu vietā sen jau spilvens
nav vairs ko zaudēt man

es dzīres taisu tam kurš nav man bedri racis
un bruņu vietā tērpjos baltos palagos

jo vienai tādai jābūt
jo nebaidos

es visiem spļaujamtraukiem eju garām
uz savām mājām
un lieku vāzēs ziedus jums

Zane Brūvere-Kvēpa (1983) – dzejniece un redaktore. Bijusi turku valodas pasniedzēja Latvijas Universitātē un svešvalodu skolā „Durbe tūre”, projektu vadītāja Nodarbinātības valsts aģentūrā, sabiedrisko attiecību speciāliste Valkas novada domē un Rakstniecības un mūzikas muzejā, kā arī redaktore Dzintaru koncertzālē. Vaļasprieks – gleznošana.

Esmu dzimis 2003. gadā, studēju Rīgas Stradiņa universitātes Sociālo zinātņu fakultātē. Kopš 2022. gada rakstu dzeju. Pirmā publikācija 2025. gada 31. janvārī literatūras žurnālā *Punctum*.

Kristaps Upenieks

trauslajā pilsētas sirdī

* * *

pirmais spriedelē par dievu: „ielaid sirdī jēzu, draugs”

otrais detektīva tērpā meklē bezvēsts pazudušos – suņus, kaķus, papagaiļus
dažreiz trušus, peles, kāmjus

trešais pārdod dzīvokli, vasarnīcu, garāžu, pilnu spaini melleņu

aizmāršīgais ceturtais nozaudējis piecus makus, tālruni un pulksteni, atlīdzības
piesola

piektais, slaidākais no visiem, rāda tautai qr kodus
kuros slēpjas pulvervielas – šņaucamās un tīrāmās, duramās un šaujamās

sestais, ielocīts pret sienu, zina visas izdevības – piepelnīties ārzemēs

frakā ietērpts septītais, maz kas uztrauc rotāto

tādi daudzpusīgi stabi nonākuši rīgas ielās
un kādi stāv uz stabu ielas?

gludi. tukši. un bez vārda, nelip klāt tiem līmpapīrs

* * *

pavērtais logs pirms vētras sākuma

līgani piepilda istabu pilsētas krāsās

viesulis noskrūvē pudeles korķi

dažām lāsēm iekrītot dzērienā

mainās kokteiļa nokrāsa

kurā patlaban dominē zaļganais pigments

un tiešām nevarēs saprast

kas lejoties dzērienā turpmāk darīs man galu

inde vai absints

vai arī nāves cēlonis – vecums

nekārdināšu likteni

neapgrūtināšu izmeklētāja darbu

aizvērsu logu un nedzeršu kokteili

* * *

sāk lieties epoksīda sveķi
mazāk izslāpis vairāk izsalcis
visur redzi stikla figūras
tās nemet ēnas
bet atstāj garenas skrambas
kuras smelgs arī pēc kāzām
un pārklāts ar epoksīdu
tu vari būt drošs
tevi vairs neskars
līdz brīdim kad apzināsies
tevi vairs neskars neviens
neviens neskars vairs tevi
protams neskaitot tūristus
kuri vēlēsies paberzēt veiksmei
epoksīda pārklātu pauri

* * *

trauslajā pilsētas sirdī
atskan melanholiskais valsis
mēs esam gatavi rāpot
uz nākamo pieturu
apcerot pārmaiņas pilsētas balsī
varbūt nejauši izdevās aizklīst
pāri robežai pametot valsti
un izkaltais Rainis, kas pavērsts pret mani
ir, iespējams, Ļeņina biste

* * *

kāpēc lai mēs nevarētu aizmirst par izejamām drēbēm, velkoties ārā rūtainā
pidžamā? pēc plkst. 21:00 iekāpjot trolejbusa aizmugurējās durvīs, nepīkstīnot
talonu, kurā ir nopirkta mēnešbiļete. tad braukt līdz tuvākajai saldumu bodei, nomest
uz letes visus pieejamos gumijas lācīšus un caur žilbinošu smaidu un smiekliem sacīt,
ka aizmirsām atlaižu karti. šaubos, vai gumijas lācīšiem rūp iegūtie punkti. pēcāk
parkā mēs spēlētu paslēpes, kāpēc lai mēs nevarētu cienījamā vecumā ākstīties
parkā? un, pat ja nevarētu, kas to redzēs, ja tumsa jau aprija debesis. un, pat ja
iedegsies lampas vai, teiksim, Eifeļa torņa lieluma prožektors, kāda kuram daļa par
mūsu izpriecām, tāpat to nav atlicis daudz. ko teiksi par manu neganto plānu? ak tev
nav rūtaino pidžamas bikšu. tā nu gan neies krastā, izskatās, šodien mēs paliksim
mājās.

* * *

piekļauvē pie durvīm un aizskrien
ļaujot uzskaitīt iemeslus
kādēļ man rādās skaņas aiz durvīm
atminos pirms vairākām nedēļām
ziņās minēja oranžo brīdinājumu
un pirms nedēļas
kāds bija nosaucis mani par muļķi
muļķi kurš uzticas cilvēkiem
muļķi kurš tic oranžām lietām
muļķi kurš maķenīt iedzēris
muļķi kurš atzvēlies priekštelpā
muļķi kurš nesatiek tevi
un izbārstījis sudraba asaras
aizmieģ pie rindiņā saliktiem
apavu pāriem

Morning at the Clapham Junction

rīta sekundes birst kā lietus lāses
ar pilieniem zīmējot
nemitīgā steigā vadītu dienu
kurā trūks pat piecu minūšu
lai aplietu nūdeles ar verdošu ūdeni
un tu veltīgi centīsies tverties
aiz stabiem, laternām, stūra veikaliem
telefona būdām, kokiem un strūklakām
taču cilvēku straume uzņēmusi bīstamu ātrumu
kā kaķēnu slicinās tevi
brīdī kad centīsies pretoties

* * *

negulētas nakts mainīgi skatupunkti
un zem acu āboliem divi tumši loki
kādreiz savienosies veidojot gredzenu

tādu kā Saturnam
arī es kādā dienā kļūšu par planētu
ar asaru pilniem okeāniem
ar zemi pār kuru līs asins strauti
ar kūpošiem smeldzes uguns kuriem
ar vietējo reliģiju un ateismu
ar līķiem apbērtu kapsētu
ar augstprātīgiem zīdītājiem kuri izpostīs mani
ar zīdītājiem kuri mēģinās glābt
taču būs jau par vēlu

* * *

tu raudi apsegusies ar divām segām
iespiedusies ar seju memory putu spilvenā
ar labo acs klikšķi iespiedusi komandu modify
cerībā ka spilvens atminēsies
ne vien tava galvaskausa modeli
bet arī kosmētikas izvietojumu
tu taustīsi copy un paste
un spilvens krāsos tev seju
pēc tava iepriekšējā template

lūpas centrētas, calbiri, bold
UZACIS CAPS LOCK, ITALIAN, TIMES NEW ROMAN
skropstas vienmērīgi starp abām malām, Arial – 11

Evija Puķe-Jansone ir beigusi Literārās akadēmijas prozas un dzejas meistarklases.
Publicējusi dzeju izdevumos *konTeksts*, *Domuzīme*.

Skat. arī
< <https://jaunagaita.net/jg318/Puke-Jansone.htm> >:
„Papagaiļi paradīzes dārzā”

Evija Puķe-Jansone

To gaismu

ēju pa grantētu ceļu
no sava bērnības ciema *Keramika*
uz tā visas manas pēdas...
pārklāj ūdens
tikai rūpnīcas lielais dūmenis palicis –
mana bērnības ciema vienīgā vertikāle

atceros:
toreiz mēs vērojām stārķi
rinķojam apļos un apļos
un visu laiku apšaubījām

kā tādām putnām tas izdosies
kā tādām putnām pa spēkam būs
ieaust mājas tik augstu debesīs?

tikmēr tas lidoja un lidoja
lēni un neatlaidīgi
kā dzīva spirāle gaisā
atskatos –

rūpnīcas lielais dūmenis ar ligzdu tā galā
kā bāka šai bērnības malā

apkārt tam ir vienīgi jūra

* * *

Sapnī es izraku kristāla eņģeli
zeltainiem spārniem.

Notīrīju no tiem zemi.

Viņš nelidoja –

jo kristālā sastindzis.

Viņš nelidoja –

jo zemē ierakts.

Toties tas bija laika neskarts –

kā iekonservēts kultūras piemineklis.

* * *

vētra –

triec jūru krastā

un dzenā mākoņlaivas gaisā

divi gulbji –

kā divi krasti vētras laikā

turas viens pie otra

kā pie droša masta

* * *

Kādā telpā ir ienākuši vairāki cilvēki.

Viens no viņiem ierosina to piepildīt līdz potītēm ar ūdeni.

Pie darba piesakās daži darbīgākie. Neviens neuzdod jautājumu: „Priekš kā?”

Kāds no aktīvākajiem parāda, kā jārikojas ar šļūteni.

Palēnām telpu piepilda ar ūdeni.

* * *

Sapnī –

mana bērnības ciema *Keramika*

lielais dīķis izžuvis

sausā krevele gultne

dīķa krastos dambis

ar pieskarienu vienu

pārsitu to kā čaulu

sājumā tās ir dažas piles

uz dambja sāna

es domāju –

pat savā sapnī risinu kādu mīklu:

kas ir labāk

dīķis ar sausu gultni kā kreveli

vai šī jaunā jūra

kas norijusi abus krastus?

ūdens –

mostas

trīsuļo līdzīgi cilvēka ādai

pilda

nu auļo kā spēcīgs zirgs

un plūst pāri krastiem

es gribu –

kaut šajā brīdī tas apstātos

tas neklausā

tur... tur savos dziļumos

tas atplēš vēl otro dambi

ko sākumā pat nenojautu

* * *

Īsi pirms miega meklēju filmas *Gaidot Godo* fragmentu, apstājos pie kāda režisora intervijas, vairs gan neatceros, kā viņu sauca; it kā tas būtu nosapņots sapnī, kā jau no rīta, kad līdz ar pirmajiem gaismas stariem, esi savu sapni jau aizmirsis. Tai vakarā es klausījos, viņš runāja neparasti mierīgi, pat ar zināmu vieglumu – teica, ka vecumā kļuvis vēl gudrāks, un viņa darbi esot vēl dziļāki, vēl arī, ka viņam nekas nesāpot un savu vecumu viņš nemaz nejūt. Režisors stāstīja, ka viņu interesējot pilnīgi viss tas pats, kas agrāk. Vienīgi vairs nepavadot laiku ar garlaicīgiem cilvēkiem, tādēļ lielākoties viņš pavadot laiku vienatnē.

Vēl arī režisors stāstīja, ka tic tam, ka pēc nāves viņš vienkārši izzudīšot un par viņa filmām tā arī aizmirsīšot, lai gan tās esot saņēmušas daudzas un pat ievērojamas balvas. Ja nu par viņu vēl kādreiz runāšot, režisors piebilda cerīgi, tad tikai par vienu no viņa grāmatām, kas esot pietiekami dziļa.

Tajā vakarā vēl izlasīju, ka režisors nomira divus gadus pēc šīs intervijas.

Atradu arī viņa grāmatu, par kuru viņš runāja, palasīju dažas lappuses, tad izslēdzu gaismu. Tās nosaukumu vairs neatceros, tāpēc arī tā tagad šķiet kā nosapņota sapnī – tajā vairs nevaru atgriezties, jo kaut ko nav iespējams vairs atcerēties. Vajadzētu mazāk paļauties uz savu atmiņu un pierakstīt visu, ko vien iespējams vēl atcerēties.

Tagad rakstu un atceros, ar kādu vieglumu režisors runāja, it kā vārdi paši par sevi viņu mierinātu. It kā viņš iztēlotos sevi nāktonē – tik pašsaprotamu kā pēc nakts ierodas jauna diena, kura vēl nav notikusi, bet iespējams jau iztēloties.

Vēl atceros kādu priesteri dažas dienas pirms viņa nāves: sirmiemi mati, kā kādas neredzamas gaismas apgarotu, viegli un brīvi pielidojam pie altāra. Neatceros vairs viņa vārdu, tikai to gaismu.

Gita Šmite. *Vaides ozols*. Audekls / eļļa, 110×160 cm. 2023.

Skat. Lindas Treijas rakstu 82. lpp.

Alise raksta jau kopš pamatskolas laikiem, bet publicējas kopš 2019. gada. Ļoti patīk draudzēties ar radošiem cilvēkiem. Lielākais līdz šim literārais sasniegums – dalība autoru grupas „Tekstūra” kopdarbā *Dzejas detektīvi* (2024). Lielākais līdz šim dzīves sasniegums – beidzot atļaut sev piepildīt sen lolotu sapni – strādāt darbā, kas neatšķiras no hobijs. Drīzumā iznāks Alises grāmata, kas sarakstīta bērnu auditorijai.

Alise Mētra

Stundas, kuras nekad nebija

Burtnīca, kurā neko negribēju rakstīt

Tā bija glīta —
zaļa ar gludu virsmu
un līnijām tik sakārtotām,
kļuva neērti
tajās likt savus vārdus.

Mācību gada sākumā
solījos rakstīt skaisti.
Bet jau pirmajā dienā
mani teikumi kļuva aizdomīgi:
pārāk gari,
pārāk neticami,
pārāk es.

Un burtnīca klusēja.
Neviena līnija neteja:
„Tev jābūt citādei.”
Un tomēr —
es nevēlējos tur dzīvot,
jo šķita, ka katrs vārds
tiek novērots.

Es vilcinājos —
zīmēju punktus,
vilku zvaigznītes malās,
rakstīju vārdus otrādi.
Varbūt cerībā,
ka neviens nesapratīs.

Un tā burtnīca palika
gandrīz tukša,
bet tik ļoti manējā,
kā istaba,
kurā vienmēr gribēju
palikt viena.

Skolotājas klusums pēc zvana

Zvans nozīmēja:
mēs varam beidzot iet.
Bet viņa sēdēja,
rokas uz galda,
skatoties pa logu,
kā koks mēģina noturēt lapu,
kas jau sen pieder vējam.

Viņas acis bija
neizrunāta rinda —
kaut kas, ko viņa gribēja pateikt,
bet nolēma,
ka vēl esam pārāk jauni,
lai to saprastu.

Un mēs izgājām,
atstājot viņu klasē
kopā ar brūno tāfeli,
krīta drupačām
un vienu jautājumu,
kas palika gaisā kā
nepateikts „sargieties no tā,
ko neiemāca.”

Vārds, ko nesapratu literatūras stundā

Tas bija dzejoli.
Pēkšņi, kā zibens uzšķīlās
mierīgas prozas
vārds —
„ilgošanās.”

Es pierakstīju to malā,
ar jautājuma zīmi,
bet neuzdrošinājos vaicāt.

Varbūt baidījos,
ka skolotāja zinās
pārāk daudz par mani,
ja viņa paskaidros.

Toreiz domāju,
tas nozīmē vienkārši – skumjas.
Tagad zinu –
tā ir sajūta,
kad skaties uz svešu logu
un tici,
ka kāds tevi no turienes gaida.

Neuzrakstītais sacerējums

Temats:

„Ko es darīšu, kad izaugšu liels.”

Es rakstīju galvā.
Pirmajā rindkopā –
„Nekad negribu augt”,
(jo tas nozīmē nerunāt par to, kas sāp).

Otrajā –
stāsts par to, kā reiz raudāju,
kad rotaļlieta saplīsa,
un neviens neteica,
ka tas nemaz nav tik svarīgi.

Trešajā bija vārdi,
kurus nekad nevarētu skaļi nolasīt klasē.
Tie bija kā punkti uz ādas —
nevis komati,
bet zilumi.

Skolotāja teica:
„Sacerējumiem jābūt loģiskiem,
jāseko plānam.”

Es ieliku savu tekstu atvilktnē.
Tur viņš joprojām dzīvo —
sarāvis, bet dzīvs.
Vārdi,
kas negribēja būt labošanai,
bet saprašanai.

Un varbūt kādu dienu,
kad nebūs vairs sarkano pildspalvu
un pareizrakstības šablonu,
es viņu uzrakstīšu —
to vienīgo sacerējumu,
kurā es beidzot
būšu.

Kontroldarbs klusēšanā

Klase bija klusa.
Bet ne tā klusuma klusa,
kā bibliotēkā —
drīzāk tā, kā
kad kāds grib raudāt,
bet nezina, vai drīkst.

Uz galda bija tikai viena lapa:
„Rakstiet klusumā. Atbildes — sevī.”
Un mums visiem bija pildspalvas,
kas nezināja,
ko pierakstīt tur,
kur jautājumi neizrunājas skaļi.

Pirmais uzdevums:

„Kad pēdējo reizi tev nebija bail būt īstam?”

Otrs:

„Kā izklausās tava doma,
ko nepasaki nevienam?”

Trešais — tikai punkts.

Ilgs.

Kā skolotājas skatiens,
kurā ielūzt grīdas dēlis.

Neviens neiesniedza neko.

Jo šī bija stunda,
kurā godīga atbilde bija
vienkārši tukša lapa.

Un tomēr –
tieši šajā klusumā
kādam pirmoreiz
aizrāvās elpa
ne no bailēm,
bet no sajūtas,
ka beidzot viņu saprot.

Izlabotā domraksta malas

Es rakstīju par lietu,
kas man bija visīstākā.
Par to, kā jutos,
kad klusums iekārtojās starp cilvēkiem
kā mēbeles,
un neviens nezina, kur apsēsties.

Skolotāja izlabojot ievilka sarkanu līniju:
„Pārāk abstrakti.”

Mala kļuva par rētu.

Otrā malā viņa uzrakstīja:
„Nepareizs salīdzinājums.”
Es biju domājusi, ka vientulība ir kā zivs bez
ūdens,
kas mācās elpot caur atmiņu.

Tajā dienā es pirmo reizi iemācījos,
ka dažus teikumus labot nedrīkst.
Tie jā saglabā,
kā tie nāca —
pliki,
drebēdami,
bet patiesi.

Tagad es pār lasu to domrakstu
un piezīmju vietā redzu
tikai savu elpu.
Tā vēl joprojām pasaka vairāk
nekā jebkura
pareizi saliktā kompozīcija.

Stunda, kuras nekad nebija

Stundas sarakstā
starp bioloģiju un ķīmiju
nekad nebija
pašsaprāšanas.

Nebija klases, kur sēdēt
un mācīties izturēt sajūtu,
ka esi par mīkstu pasaulei,
par cietu sev.

Mēs mācījāmies iegaumēt gadsimtus,
bet ne mirkļus,
kuros izdzīvojām,
kad neviena atbilde nederēja
iekšējā sarunā.

Stundas, kurā drīkstēja klusēt bez
„kāpēc neesi aktīvāks?” –
nekad nebija.
Un arī tās, kurā kāds pateiktu:
„Tavas skumjas nav kļūda.”

Mums iedeva burtnīcas ar līnijām,
bet ne karti,
kā atrast sevi,
kad esi izšķīdis
starp vēlmēm, ko nevari nosaukt vārdā.

Skolā nemācīja,
ka reiz tu sēdēsi pie galda
un nezināsi —
vai esi viens,
vai vienkārši beidzot godīgi
esi.

Un tomēr —
ši stunda dažiem sākas vēlāk,
kāda kafējnīcā,
dzejā,
vai sarunā,
kur kāds beidzot pasaka:
„Es arī tā jutos.”

Kāpēc skolā nemāca saprast sevi

Skolā māca par sinusiem,
bet ne par to, kāpēc dažas dienas sāp.
Māca šķirt teikumus,
bet ne sajūtas.
„Uzvelc glītas kurpes,
sēdi taisni,
neesi uzpūtīgā noskaņojumā!”

Viņi iemācīja izrakstīt konspektus
nevis apzināties mirkli;
zināt, kas ir ūdens molekula,
nevis to, kāpēc reizēm slīksti sevī
pat sausā vietā.

Skolā ir stunda, kurā māca zīmēt cilvēku,
bet tur nav neviena, kas iemāca,
kā nenodzēst sevi ar dzēšgumiju
ikreiz, kad esi pārāk daudz.

Viņi lika izpildīt uzdevumu:
„Uzraksti, kas tu būsi nākotnē.”
Bet nekad nejautāja:
„Kas tu esi tagad?”

Skolā neiemācīja saprast sevi,
jo nebija burtnīcas, kur to ielikt.
Atlaides nedeva par trauksmi.
Ieskaitē nedrīkstēja atbildēt:
„Šodien esmu vienkārši noguris.”

Un varbūt tas tāpēc,
ka skolotāji arī to nav mācījušies.
Varbūt viņi arī reiz sēdēja solos,
saprata Pitagora teorēmu,
bet nesaprata,
kā pateikt „man ir bail” —
bez kauna.

Atzīme, kas neatspoguļoja neko svarīgu

Mani atzīmēja ar astoņi.
Tā bija zilā tinte,
stingra roka,
un rāmja iekšpusē —
vērtējums par to,
kā es sapratu
pasauli,
ko pati nemaz neizvēlējos lasīt.

Bet tajā dienā biju izgulējusies,
dzirdēju, kā pavasaris skrien pa
notekcauruli,
un atcerējos, kā tēvs reiz teica —
ka atbildes var būt arī klusumā,
ne tikai starp rindām.

Un es rakstīju.
Ne gluži par tēmu,
ne gluži pareizi.
Bet patiesi.

Astoņi.
Un „labi” blakus.
Bet neviens nepajautāja,
kāpēc tas teksts lika viņiem uz brīdi
neelpot.

Tā bija atzīme,
kas neatspoguļoja neko svarīgu —
ne manu traulumu,
ne drosmi,
ne to, cik ļoti
vēlējos
tikt saprasta —
ne tikai ar cipariem.

Neatgrieztā bibliotēkas grāmata

Tā bija plāna grāmatiņa
ar ārā krītošām lapām
un piezīmēm starp rindiņām:
„neatbildi, ja neesi pārliedzināts.”
Un vēl:
tas arī bija mīlestības veids.

Es paņēmu to lasīt
pēc stundām,
tā bija vienīgā grāmata,
kurā šķita — kāds zina,
kā ir būt man.

Bija noteikts termiņš —
divas nedēļas.
Biju pārliedzināta,
ka paspēšu tikt galā
ar visu,
arī ar sevi.

Bet es viņu nepabeidzu.
Nevarēju atdot.
Viņa palika manā somā,
tad plauktā,
tad pie gultas
kā klusējošs liecinieks
tam, ko vēl nebiju gatava izlasīt līdz galam.

Un varbūt tā arī ir jāsaprot —
ka dažas grāmatas
neatgriež,
jo tās mūs vēl
tur.

Stunda, kurā mācījāties neko

Tā nebija stunda pēc saraksta.
Tā vienkārši notika.
Skolotājs ienāca,
apsēdās uz galda malas
un teica:
„Šodien jums nebūs jāatbild.”

Un tad — klusums.
Tāds, kas pirmajā brīdī spiež ausis,
bet pēc tam —
sāk dziedāt.

Viņš pastāstīja,
kā reiz pats bija kļūdījies,
un mēs sēdējām kā bērni,
kas pirmo reizi dzird,
ka pieaugušie arī reiz bija
sapinušies savos sapņos.

Neviens neko nepierakstīja.
Bet visi kaut ko atcerējās.

Stundas beigās viņš teica:
„Šī bija svarīgākā mācību viela.
Un jūs to nepierādīsiet nevienā testā.”

Kad zvans atskanēja,
neviens negribēja iet.
Jo šī bija tā reize,
kad nekas netika mācīts —
un tomēr
viss tika saprasts.

Pēdējais zvans, kas neko nebeidza

Zvans skanēja kā visos gados:
mazliet pārāk skaļi,
mazliet neīstā brīdī.
Ziedi rokās, bez gribēšanas ziedēt,
un smaidi, kas pasūtīti priekš foto.

Sēdējām klasē pēdējo reizi,
bet neviens nezināja —
kam jābeidzas?
Vai mums? Vai spēlei,
ka zinām, ko darām tālāk?

Skolotāji pateica pateicības,
mēs — paldies.
Bet acīs bija tukšums kā
tikko izdzēstā tāfelē.

Pēdējais zvans neko nebeidz.

Raibīs, īstā vārdā Oskars Orlovs, raksta dzeju un stāstus, reizēm uzzīmē pa kādai karikatūrai. Dzejoļu krājums *Pistacejas* (2017) ir saņēmis Latgāliešu kultūras balvu BOŅUKS un ticis nominēts Latvijas Literatūras Gada Balvas sadaļā labākā dzeja 2018.

2020. gadā apgādā Francis Boutle Publishers, Londonā iznāk trīs latgāliešu autoru dzejas antoloģija *Pādejais modeļs / The Last model* Džeida Vila tulkojumā.

Raibā dzejoļi tulkoti – angļu, velsiešu, poļu, čehu un frīzu valodās.

Pašlaik aizraujas ar komiksu „Daugavpils bebri” zīmēšanu un radīšanu. Kā arī tiek veikts darbs pie Raibīs dzejoļu grāmatas publicēšanas Polijā.

Raibīs

* * *

Saraustītas jūtas ar iepauzēm
paaugstināta asinsspiediena liknēs
bet tā nebūt nevar būt mīlestības izpausme.
Ar tādām lietām nodarbojas jaunieši
marta dullumā
un cerībā ka
attālākās provincēs strādās tādas lietas kā
vegānisms un tinderis.
Pārstājiņiet ņem makaronus labajā rokā vai uz pieres
citādi dīķī peldot var pārsmieties un noslikt savos smieklos
tas varbūt būtu labāks rezultāts kā beigti atrastajam
mūžkungam pie Rūķīšu ezera.
Varbūt tamdēļ
tāda smaga mācīšanās caur kognitīvo disonanci
jo visas jūsu dziesmas ir jums līdzī galvā
bet jūs vienkārši nezināt tās.
Un tamdēļ nemaz nevajaga pārkāpt likumu
lai nokļūtu prokuratūrā.

* * *

Nivīns nazyna,
kai atraiseit tuos mīnys
ar spruogstūšim čukstim.

Nivīns nazyna,
kai atraiseit sevī zaltu,
ja viņ tys
jau nav puordūts.

* * *

Tādas dīvaini norasojušas margas
pie mīnus piecpadsmīt.
Koķetē un laiskojas
it kā laukā būtu pavasaris vai agrs pēc āboliem smaržojošs rudens.
Tās iraida,
tās raida
gaida
mūsu siltās plāceņu rokas pie kurām bikli
bet droši pieķerties
kā pirmajā izlaiduma dejā.
Tās viegli trīsuļo un čīkst
tās viegli trīsuļo un čīkst...
vēstījot šodienas notikumu apskatus.

Un sanāk ka šodiena ir tā diena
kad drošsirdīgi varu ieskatīties acīs
visām pasaules sāpēm.
Uz radzenes
esmu uzaudzējis liesu un speķi
lai neizplūstu melu palos
akurāt pirms salnu mēneša.
Es sliecos ticēt
reiz šīs sāpes radīs mieru
kā sākotnējā saprašana
ka nav tādas iestādes
kura izskaidrotu dzīves pielietošanas instrukciju
vai īgnam cilvēkam iemācītu asprātīgus jokus.
Dažreiz brīvdienā nebūšana var izrādīties par būšanu
jo agri vai vēlū būs jāpierod
pie sabūšanas divatā ar sevi.
Kā pie ziemas pārāgrī izdziestošajām dienām.

* * *

Runoj ar munu ūtrū meitu.
Tei normaļnuo.
Love is.

* * *

A mes nabrauksem nikur!
Mes dzerom garažā mašynā.
Nu di!
Es tev gūūdeigi tū soku i sytu kryutīs treis reizis.
Reit

iz dzeda meža calmu
laseisem bio baravikus.
Taidi niule trendā i nazeivoj nikur.
Taidi aug viņ gūdeigu, tok pīkruoptu jaunovu mežūs.
Vysi jūs puiši piderasi
i baba ir jūs dzeds.

* * *

Mes apsastuom vīnā koncerā sūpluok.
As dzieržu na viņ pazeistamys melodejis
tok ari tū
kai munā mīsys vydsmuižā sadzeist vysi īkšvyda miofascejis i
audi kuri beja
rozplāsti.
I es palīku spraunuoks i jiutu
kai rudiņa lopu čaukstūņā nūmierst munys lykumapuorkuopieja
tīseibys.
As grybu lai tu mani
nošauj ar saviem dzirksteļu smiekliem.
Neesmu vienīgais, kas to vēlas sadzirdēt.

Manis iepazītais tavs zaļais kopmītņu dēmoniņš
zelta ragiem
arī ik pa laikam pasmīkņā man spogulī raugoties.
Līdz ko sestdienu vakaros tu ātrāk iemiedz
šis uztraušas tev virsū
dancā uz tavas krūtežas zelta piešus piesizdams
ieskatās manās slapjajās beztilpuma acīs
un kliez
Dur man, dur!

* * *

Golvys i piļsātuos
ļauds ir izabaumieši.
Aizmiersuši kai mežā
smuordoj prīdis
i kaida ir garša klāvā izskauktam pīnam.
O, atlaidīt!
Itys nav teksts nu vegānu islama uzvārys guojīnim trešajā paaudzē.
Tikai tramvaji klusiņām
attālas skaņas izdveš
Ka šis jā-jā, šī nē-nē.
Vadži, bļadži, kārtridži.

Pīmūdynoj mani parkā oficīra kungs
ar glaimim

– Jaunais cilvēk! Vai jūs esat alkohola reibumā?
– Nē... drīzāk jau pārsteigts.

Ni zvoni zvona,
ni traktors brauc.
i laika
nikod nikam
vaira nav.

Paula Bička

Nedēļas dienām ritot, mācības pavadu Rīgas Doma kora skolā, kā vokālās nodaļas audzēkne. Lai gan mana ikdiena pārsvarā sastāv no grāmatu kaudzēm, dziedāšanas un mūzikas radišanas, atelpu un mierinājumu rodu dzejā (jo jau sen sapratu, ka bez tās neiztikt). Kopš 2024. gada esmu literārā semināru „Aicinājums” dalībniece.

Jauna cilvēka portretējumi

I

es rāpjos pa margām
kā apsūbējis sudrabs
es apstājos zemākajā punktā
kā līdz pašai lejai noskrūvētas
klavieru krēsls
es signalizēju raidot tiešu staru
esmu projektora krāsainā vizija telpā
projicējiet mani uz sava baltā krekla

ņemiet mani
es jums atdošos
izlejiet
ar saviem vārdiem nogaliniet
un augšāmceliet
manas akas

dibena ledainais ūdens
jau tiktāl sasmēlies mutē
nemāku vairs elpot
lūdzi kāds
elpot
iemāciet

II

klik klak
klik klak
klab ikdienišķie augstapapēžu zābaki
kas nez kāpēc liek man justies
mazdrusciņ ausgtākā līmenī
mazdrusciņ pašpārliecinātākai un slaidākai
staigājot gar operu
vai pat gar origo
tas palīdz man rast augstāku pašvērtējumu

klik klak
klik klak
varbūt no malas izskatās
ka es ar savu knapi dabūtās stipendijas
naudu

esmu nopirkusi kruta brenda zābakus
kas ir augstākā sociālā stāvoklī nekā es pati

es tos nopirku izķeršanas brīdī humpalās

neviens par mani neko nezina
mēs tikai tēlojam
ka esam tik ietekmīgi
turīgi
un augstvērtīgi

es atzīstos
es arī
tēloju

bet kādu dienu
kad izaugšu no augstapapēžu tiesas
un joprojām staigāšu pa Rīgas ielām
būšu pietiekami pašpārliecināta
un būs vienalga vai mani kāds zinās vai ne
man būs labi kā ir

III

es redzu tevi atpakaļgaitā
iekritīsi tu vēl daudzas reizes
vienā un tajā pašā dubļu zampā
iekritīsi tur pat
kur tēvs neļāva tēlot mīksto
kur jāizlokās bija par lineālu
lai izvairītos no miklām acīm

es redzu kā bērnībā
māte iesita tev plauku

nedēļu apsārtis bija vaigs
tava palīdzība
un rūpes vīterojās
ar piešķirto apbalvojumu
tā ir tava vaina
vēl šodien tas pretīgi rēgojas acīs
kā starp zobiem iesprūdusi sēkla

un tu kliež
kliež tik skaļi
ka visas šūniņas vibrē un transformējas
tu kliež galvu pabāzis
zem promiņu svētavota
ar savītītāmkājām
dūmu recekļos

atceries
tā mammīte un tētiņš audzināja

tu esi ieradies pareizajā vietā
ko tik saskābis ģimis
dvēsele izsalkumā kurkst?
lūk pusdienas jau tevi gaida

uz stūralaimētavā
tu taču nosolījies
ka nekad
tādā zampā nesmērēsi sevi tīro
tajā iekritis tu lēnam mirsi
un akmenīecirsts rēgosies gravējums
kopš pirmā elpas vilciena
nespējis pārstāt kliegt

IV

es nogalināšu
es zvēru es viņu n o g a l i n ā š u
sašķīdīs medainie glaimi
sašķīdīs viņa irracionālā iekāre
sākumā šķita ka tikai nemanāmi
ar pirkstu galiem mēģinās
man nedaudz tuvāk tikt
caur katru mazo spraudziņu
mēģinās sagrābstīt manu ādu

tagad lūdzās un sauc
tikai nedaudz man vajag no tevis
tikai gabaliņu no ādas smaržas
es nevaru bez tevis izdzīvot

pirms mirkļa tikai lūgums
bet nu jau tvarsta un grābsta
bez atļaujas mani
tūlīt es viņu sašķaidīšu
vēl daži milimetri un dzīve laimīga būs

tūlīt es viņu...
SITIENS
uz manas rokas
asiņu pleķi
guļ ods

V

būtībā man ir vienalga *kas* tu esi
galvenais ka saproti mani
man ir vienalga *kāds* tu esi
galvenais ka pārmij sarunu ar mani
man ir vienalga no *kurienes* tu nāc
galvenais ka sajūti mani

jo mēs visi esam bērni
kuri meklē sev līdzīgos
kuri neskata viens otru pēc apgērba
un nedomā par to vai izteiktais vārds
bija adresēts man vai kādam citam
mēs visi esam bērni
kuri bēg no savas realitātes

mēs alkstam siltas pakrūtes
katrs būtībā ilgojamies
pēc glāstiem no mīlošas plaukstas

VI

hallo
vai nākotne telefona otrā pusē
atzīstos ka nesapratu
to konceptuālo gleznu
no kuras raudzījies šodien uz mani

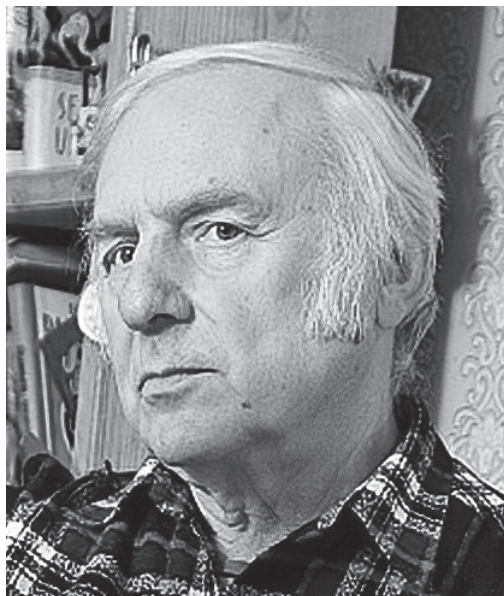
bet es vienkārši vēlos iederēties
pēdējā laikā šķiet ka
ka esmu pazudis

vienīgais ko lūdzu
ir lai apsoli
ka ietonēsi manus kaulus krāsainus
lai pēc nāves vēsturē ierāmēts
es kādam šķistu
vērtīgs un saprotams
mākslas darbs

hallo
vai otrā pusē kāds ir
vai apsoli

Gvido Drage (īstajā vārdā Redžinalds Grikmanis, 1945) – dzejnieks, dzejoļu krājumu *Bezdelīga melnbaltā frakā jeb piezīmes sēnes lasot* (2009) un *Man tagad tavs spogulis pieder* (2010), haiku krājumu *Divlodziņu acumirkļis* (2011), *Ūdens pulkstenis* (2012), *Vienkārši zeme* (2018) un stāstu krājuma *Karma-sūtra* (2021) autors.

Dzejkopas „Rūsainie kāvi” koptēma - vai cilvēki esam, vai tikai par tādiem topam? Tajā cilāts jautājums vai mūsdienu patriarhārā, agresīvā civilizācija nav izsmēlusi savus resursus? Varbūt nodēdēto garīgumu stipras sievietes varētu atjaunot?

Gvido Drage

RŪSAINIE KĀVI

* * *

mēs kas esam
piedzimuši ceļā
nevaram ne pārsēsties ne izkāpt
no tā ilgā tramvaja
kurš nenāk
domu bruģim pāri
aizmirstības kalnam apkārt
un tad taisni
zvanīdams un izstarodams nāvi
mēs dažreiz izsitamies
konduktoros
un lepni caurstaigājam pasažierus
stikla āmuriņiem uzsitot
pa priekškambariem
un tik vien paraujamies sānis
pēkšņi atveras
jau svaigi asiņojošs
visums
mēs vēl nezinām
vai cilvēki jau esam
kājas iemēruši
senā bezdibeņa piķī
vai tikai kreozotu piesūkušies
smagi saules sakarsēti gulšņi
krusta ceļa naglas
plaukstās velti meklējam?

* * *

smilšu pulksteņiem
cauri birst pilis un klintis
pāri Lielajam Sirtam
aiziet kamieļu karavānas
māla krūkās aiznesot
izmirušo valodu smiltis
jo te vairs neviens
neko par smilšu pulksteņiem
tuksneša asasīniem un mīlestību
negrib zināt

ĶĒDES SUNS KAS SPĒLĒJA FLAUTU

savu kundzi naktīs
viņš vadāja garās pastaigās
apkārt vientuļīgiem
mēnesgaismas pielietiem ezeriem
viņi apmetās kalnu pļavās
suns spēlēja flautu
savas ķēde otro galu
kundzes trauslajai potītei aptinis

ebonīta blūzam skanot
viņa dejoja viņam
pamazām izģērbjoties
varbūt kas zīžaini smalks
saplēsts nokrita viršos

bet pārnākot mājās
mēnesim rītausmā rietot
savu flautu suns noglabāja
suņabūdas salmos

kamēr ķēdi no ledus kristāliem
kundze atkal
pieslēdza suņa kakla siksnai

SIEVIETE UPE

mēs visi
uz šīs Zemes dzīvojošie
tās straumē divreiz iekāpuši esam
pirmoreiz

iztekas tīrības avotā
otro un pēdējo
deltas sanesu smagajās dūņās
kur rijīgas zivis
barojas ar mūsu cerību
jāņtārpiņiem

kamēr Sieviete Upe
atkal un atkal pati
ver jūras vārtus

* * *

kad Tu esi tilts
es plūstu straumē
starp laika klintīm

kad es kļūstu tilts
Tu izsīksti smiltīs
tas aiznes tuksneša vējš

kā mēs pastarā pirmdienā
viens otru atradīsim
kad laiks būs apstādināts?

ŠŪPUĻDZIESMA TUMŠĪLAI ROZEI

kamēr Tavs pumpurs
lēnām mieg ciet
man pāri kāpām
līdz jūrai vēl jāaiziet

kamēr augošā tumsā
Tava sapņa zieds guļ
es būšu buras
Tavam nakts kuģim

kad pusnaktī modisies
Tavas dziļūdens zivis

es ķērcošā kaijā lidošu
starp viļņiem ziliem

spēja vējbrāzma mani
plēsīgiem kalmāriem notriec

* * *

laiks iztek un saplīst
smiltīs izkaisās sekundes

sižeti nemainās
mainās tikai miesas un gaismas
ko mēs pamīšus valkājam

APRĪLIS

raganu mēnesis
vasaras zibeņu ieraugs
pumpurus plēsdams
traks tā var palikt bet
tāpēc jau raganas taisītas
velns tak nau mazais bērns
kamēr

APRĪĻA RAGANAI

zaļi zibeņi acīs
un sarkana čūska mutē
app-rapp
un rip-peniski
viens otru mēs panāksim
tie pirmie pēdējie būs
skat – zaļais stars
pāri jūrai no Kolkas bākas
kamēr pierē tev bišu spiets
tam jau Aprīļa Ragana domāta
lai beidzot tu pats
pāri Tālavas zilajiem siliem
manus smieklus panāktu
- tikai noskūpstīt...

* * *

Tava elpa caur elpu manējo
no jūras svaiga brīze
pār krasta kāpām

mēs neizvēlamies
mūs izvēlas

noraso mani vārdi
uz Tava trimo vēsā stikla
pa dzimtas spārniem norit
piliens aiz piliena

mēs jau neizvēlamies
izvēlas mūs

tuksneša karstajās smiltīs
iztvaiko upes un atgriežas
virpuļviesulī caur elpu Tavu
izvēlētie vairs nepārnāk
pāri palikuši brīvi

DOMU ĒRĢELES

“Kaut kas ir vairāk kā paties”
Mārcis Auziņš

tumšzils
rudens vējš spēlē
fūgu zeltainās kļavlapās

pēkšņi
kāds trešais
reizē ar kļavu un vēju
no savas taisnības atjēdzies
bassa stabulē ievibrējās

IEMŪRĒTAIS

naktī kāds klauvē pie loga
pamodos

visapkārt
kur vien nepaskatos
kaut kas ciets visur priekšā
tikai pēc kāda laika apjēdzu
ka tas manis paša krūškurvis
vai galvaskausa vāks...

kāds kaut kad laikam teica
- tur jābūt avotiņam
taustu – nav nekā
no savas nakts vairs netieku ārā...

* * *

nezinu
kas esmu es un kāpēc
bet tas tikai glābiņš pagaidām
līdz īstai vientulībai tālu

nezin kāpēc vīrieši
no Sievietēm atsakās
lai atkal dibinātu aklo Romu?

RAGANU MĪLĒT

Tavu sāpi nevarēdams
plosu savas aknas
ar tērauda knābi
piekaliet
jel piekaliet mani
pie ne-
pārkāpšanas sliekšņa
lai neaizbēgu

savas ilgas Tu pati
pārkali sudraba pakavos
manam lidojošam zirgam
bet piekaliet
piekaliet mani cieši
lai no ciešanām
neaizbēgu
savu sliekšni nepār-
kāpjamo Tu izeiedi ar
maniem miroņa taukiem
tad piekaliet mani
ar Tavu nicinājumu
vēl jo ciešāk
tāpēc jau es te stāvu
ka citādi nevaru

POMELO

“Melo man lielus vārdus
es ticēšu”
Imants Ziedonis

pamielo
mani ar pomelo
tādu lielu un sald-skābi rūgtu
līdz velns viņu zina kam
laikam līdz pastardienai

pamielots
es Tev pamelošu
kauč ko nebūt par Mīlestību
tādu lielu un rūgtu un sāpīgu
līdz rīt-
ausma mūs vairs negribēs

* * *

mākoņi ezerā iepeld
ezers debesīs aizpeld
piezvani man rīt no rīta
pulksten nee-cikos
kad lietūs līs

ATSVĒTKI

pēc dievkalpojuma
dejas uz ielām
izšautā pulvera kvēpi
un klīstoši gaismekļi debesīs

nākamajā dienā
selfiji tīmeklī
renstelēs tukšas pet pudeles
un atlaistie grēki

visi eņģeļi atvaļinājumā
dienvidjūru salās kur
eži un vēži ziemo

pastarā Svēt-diena
nākamā diena pēc Dieva

ATGRIEŠANĀS

"Milzīgo līdzenumu šķērsoja
segtas ores un rati"

Arturs Konans Doils

ātri žūstošās peļķēs
vēl lokās stikla zuši no Saragasiem
kamieļu karavāna apstājusies
pie Staburaga kas Lielajā Sirtā uz Marsa
tālumā sīka sarkana saule riet
etīde putekļu toņos...

* * *

Māte mūsu kas esi
debesu augstumu gaismā
un zemes smaguma tumsībā
kā arī saprāta dzīlēs
liec savai Mīlestībai
nākt pāri mums
un Tavai svētībai

notikt...

* * *

kaļam
no senču kauliem mēs naudu kaļam
gaidot kad atvērsies

senpils vārti un lettu karadraudze
kāda starpība uz kādiem
zīmolu zirgiem

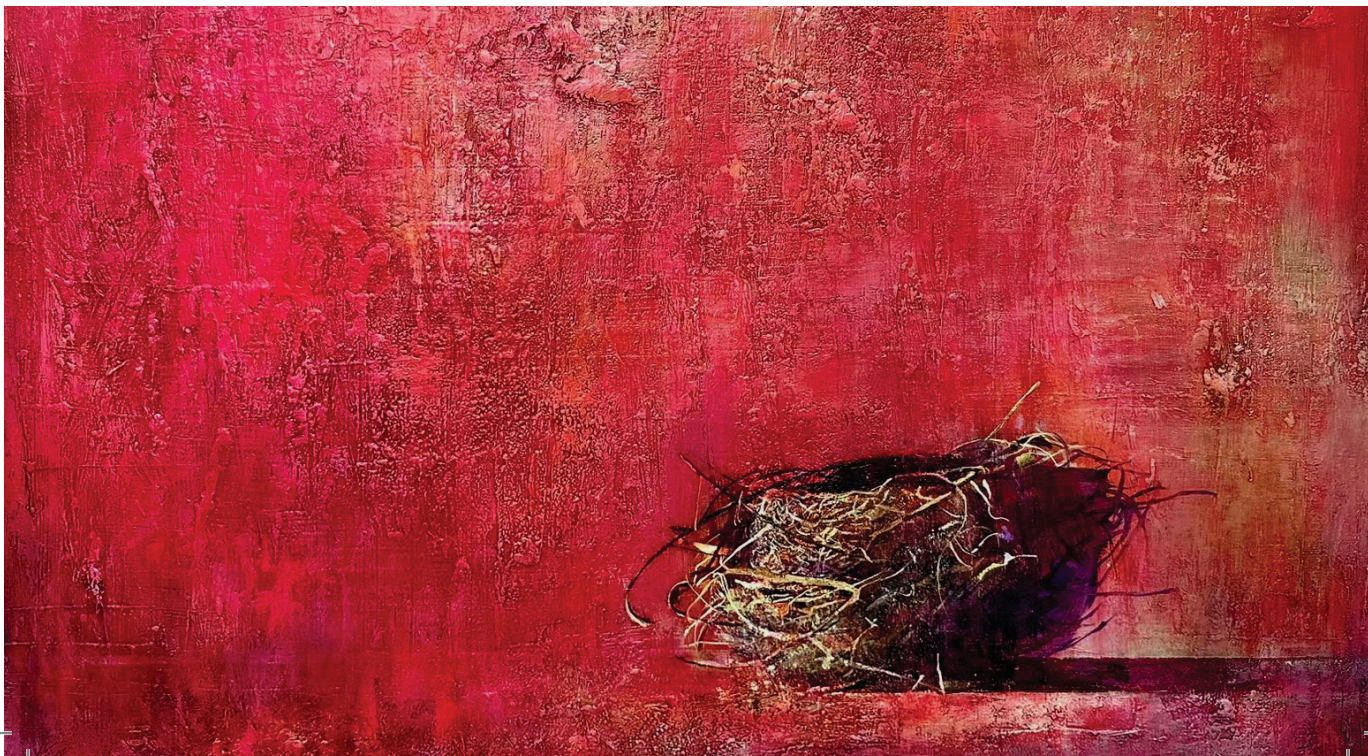
viss viens jo laiks ir nobriedis
oderkules piepildītas
un pareģojumi arī

pārāk ilgi jau laiskojamies
kaļamo naudu skaitot

kamēr tie rūšainie kāvi
pamalē...

Gita Šmite. *Jauns pavasaris*. Detaļa. Audekls / eļļa, 70×90 cm. 2023.

Skat. 82. lpp.

2023. gada *Jaunās Gaitas* rudens numurā bija pirmā manu dzejoļu publikācija:

<<https://jaunagaita.net/jg314/Timane.htm>>

Esmu piedalījies Literārās Akadēmijas dzejas meistardarbnīcās pie Ronalda Brieža un Ingmāras Balodes.

Linda Tīmane

* * *

es gribu tam bērnam uzrakstīt vēstuli
lai apjautātos kā iet
vai ir paēdis
vai nesalst kājas
vai ir kas noglauda galvu
vai ir ar ko aprunāties
viņai ir pieci seši gadi
divās garās bizēs sapīti mati
maza soma ar mikipeli
sarkani lelļu rati kuros mēdz vizināt apaļo brāli
dažreiz viņa uzlaiko mammas dziļi zaļās (deep green) kurpes
izliekas ka māc rakstīt
un sarunājas pati ar sevi
viņa taisa gredzentiņus no spīdīgiem konfekšu papīriņiem
krāj kalendārišus
caur krāsainiem grāmatu vākiem nokļūst brīnumzemēs
ar laimīgām beigām
un dusmojas par vasarraibumaino degungalu
viņai patīk pie vecmammās laukos
kur pati var uzmeistarot šūpoles no govju ķēdes un koka dēļiem
sanaglot sētiņu sasētajām zvaigznītēm
viņai patīk sēdēt vecajā ābelē pie cukuriņiem
un ravēt
lai tumsa paliek zem nagiem
ravēt lai no malas viss izskatās tīrs sakārtots sakopts
un skumt
vēl nesaprotot kāpēc
es tev uzrakstīšu vēstuli bērns
ka es tevi mīlu

* * *

priecīgi viena
uzvāru kafiju
pēkšņi man blakus piestumj krēslu un ahāta rokassprādzes grabinot
apsēžas bēšas skumjas
esmu tām lūgusi nenākt tik bieži lūgusi
bet nu tās atkal ir klāt
vēja sapūstas kā smilšu graudi visās spraugās
uz miesas matiem nervu galiem
tā nu mēs sēžam un skatāmies
kā lipīgas liepu plaukstas lūdz lietu
kā pulkstenis cenšas iet bet paliek uz vietas
kā virs jumtiem aizslīd mēļi mākoņi
atstādami debesis melanholisku sliedi
labprāt atlaistos divānā
bet baidos ka skumjas apgulsies līdzās
un tā arī ir
kopā skatāmies griestos uz gandrīz caurspīdīgo zirnekli
domājam kā būtu ja būtu
kā būtu ja nebūtu
mazliet paraudam
dzinkstot aizripo dažas stiklainas asaras
kad nogurstam no gulēšanas
kopā izberžam podu izlietni vannu
līdz spēka impulsi trūkst kā smalki zīda diegi
joprojām smoku skumju kāpās
pierunāju tās izgludināt prāvu drēbju kaudzi
cerībā ka pagurs un dosies prom
bet izskatās ka mēs kādu laiku tomēr padzīvosim kopā
gribas ēst
ēju cept mums pufīgas rauga pankūkas
un domāju kā aiz sētas
asfalta saplaisājušajās lūpās sabiruši vītuši ceriņziedi

* * *

manas kreisās acs kaktiņā
jau četrpadsmit gadus ir iestrēgusi asara
ik pa laikam tā nomirguļo pār vaigu
bet lēnām uzkrājas atkal un nekustīgi stāv kā stikla lēca
kā tā diena kad gaisā sastinga ziepju burbuļi
un apspiestā priekšnojauta aizsita elpu
kā tā diena kurai neviens nenotic
tā diena kad sākas dzīve pēc
un to dienu neviens nav atcēlis tiesājis eitanizējis
neizraudāta neaizskalota neizlīgta
tā nav uzsūkusies izbalējusi vai iekļauta nodaļā "tāda ir dzīve"
tā ir saglabājusī atskaiti sekundi pa sekundeī
ietetovēta iededzināta iekodēta
lai to aizmirstu
man būtu sevi jāizdomā no jauna
no nulles punkta
bet man gribas izkāpt
vienkārši izkāpt

kā izkāpt no gultas no vilciena no zābakiem
izkāpt un ar vieglu nelabumu
tā it kā nekas nav noticis
dzīvot tālāk
vienkārši izdzīvot
iejūkot pārējo izdzīvotāju pūlī
bez nevienas asaras

* * *

-tu dzīvo kā bez ādas!
viņa saka cieši un mierpilni skatoties acīs
un asaras man plūst kā divas pēkšņi pārsālītas upes
jo līdzjūtīgāk viņa skatās
jo spēcīgāk tās mutuļo
un es nevaru to visu apturēt
-izraudies!
viņa tikpat mierīgi turpina
un es ļaujos straumei
nezinot kur tā aiznesīs
elsoju kā izbēdzis suns
jo man nav tās ādas
ne biezās ne plānās ne plānās plāniņas
pat ne zīdapaīra kārtas
vien pārjutīgs caurspīdīgs salicis siluets
katrs akmens skatiens vārds pat skaida
trāpa tieši mērķī
muskulī kurš mēģina slēpties aiz krūšu kaula
-izraudies!
es zinu ka tā neko neaizskalot neizskalot neattīrīt
nogulsnes tik blīvā un biezā kārtā kā māls
bet tas palīdz ievilkt elpu starp ūdeņiem klintīm un pavasariem
-izraudies!
un es rakstu
pazūdu putekļainos birstošos vārdos kā plūstošās smiltīs
un es nevaru to visu apturēt

* * *

tik pilna uzkaršušiem dažāda lieluma akmeņiem
ka sāku tos pārcilāt pārkrāmēt pārbīdīt
tie sajūt vibrācijas un spiež uz asaru kanāliem
un tad es birdinu brūnas biezās šķautņainas asaras
tās saskrāpē acis nobrāž vaigus
sadauza plaukstas krūtīs kājas
es vienaldzīgi pētu plaukstošos zilumus
kuri lēnām pārvēršas mazās varavīksnēs
operēt nevar
tie ir uz palikšanu
jo tie nav nierakmeņi
ne žultsakmeņi
bet tādi kā pusedārgakmeņi
slīpēti un neslīpēti sirdsakmeņi kas asaro

varot mēģināt savērt mierinājuma krellēs
vai žvadzošās rokassprādzēs
tam vēl nepietiek mana cāļa spēka
es iedzeru pretisāpju pretasaru pretakmeņu tabletītes
rozā gaiši dzeltenas baltas
un iztēlojos ka to pelēko iežu manī nemaz nav
vien pasteltoņi
mirdzoši kristāli
izliekos ka esmu zilacaina lidmašīna
kas bezrūpīgi lidinās virs mainīgiem mākoņiem
un akmeņi tikai uz zemes
tādi mazi mazītiņi
krellēs nesavērti

* * *

es neesmu viņu satikusi jau gadu
viņš vairs nebrauc
nav laika nav veselības nav vēl visa kā
gan jau gan jau - viņš nosaka
manu vēlmi viņu apciemot nogriež kā sēni līdz sūnai
kā zvani poliklīnikas reģistratūrai
telefona sarunas ilgst minūti
laimīgajās reizēs divas
pat nespēju pajautāt kā viņam iet
arī viņš nespēj pajūtāt kā man iet

kad viņš slepus brauca pie manis pie mazbērniem
un mēs slepus braucām pie viņa
mūs vienoja šie notikumi noslēpumi noziegumi
es neesmu viņu satikusi jau gadu
šoreiz neprasu atļauju
braucu
marts
vedu neuzdāvinātās ziemassvētku dāvanas
jo viņš neatbrauca
viņš ir pagalmā
nes priežu malku
lēnāks vieglāks mazāks
mēs apskaujamies sabučojamies runājamies
pūš ziemelis
mājā neaicina
cenšos pierunāt iedzert kopā kafiju
tepat kafejnīcā aiz meža līkuma
mēģinu kaut kā pieglausties izlūgties jokoties
ieķeros asajā elkonī
nervozi smiekli nolaists skatiens
un kategorisks nē
un viņu kā suni ap mājas stūri sauc sieva

es palieku aiz koka barjeras iebraucamā ceļa galā
kā filmas beigu titros
kurpēs kuras jau sen par mazu un tik ļoti spiež
tik ļoti spiež pakrūtē
bet nebiju to pamanījusi

un tikai tagad
tikai tagad saprotu
ka viņš jau sen savas izvēles ir izdarījis
iespējams brīdī kad uzvilku savas pirmās kurpes
bieži braucu gar viņa mājām
nē
gar viņa sievas mājām
braucu iedzert kafiju kafejnīcā aiz meža likuma
lai sajustu ka viņš ir tepat līdzās
lai mazliet noskumtu
ka viņš nejūt ka esmu tepat līdzās
es domāju par viņu
par sevi
par mums
bet zinu ka viņam nav laika nav veselības
nav vēl visa kā
un viņu kā suni ap mājas stūri sauc sieva

* * *

sākumā bija viens blāvs ponijs no makdonalda
tam sekoja otrs trešais un daudzi citi
rozā violeti dzeltenī gaiši zili balti
ar spīdīgām neilona krēpēm un astēm
uz iepakojuma līdz iedotiem vārdiem
Ābolīte Taurentiņa Dimantiņa
angliski tie skanēja labāk
tu veidoji tiem frizūras
būvēji pilis no lego klucīšiem un iekārtoji pagalmus
un gribēji lai spēlējamies kopā
kā ponijprinceses ar dažādām superspējām
tēlojām lomas un izdomājām stāstus
tur bija tikai labie un laimīgie
es īsti nemācēju būt princese
un man katru reizi nāca miegs
un bija kauns
ka man nāk miegs
ka domas ir kaut kur pie plīts
pie putekļiem un neizgludinātām drēbēm
kauns ka man nepatīk spēlēties
kauns ka poniji iemidzina
man patika tos krāsot krāsojamās grāmatās
tad nenāca miegs
un mēs uz papīra pārvērtām ponijus skaistākus
par tiem kas veikalu plauktos
ugunszilus tumši zaļus priecīgi pelēkus koši melnus
tu biji tik laimīga
kad uzdāvinājām lielo rozā poniju
ar krēpēm varavīksnes krāsās
tā būs visu mazo poniju mamma - karaliene
tu teici
visiem mazajiem ir mammas karalienes
kaut nu!

tagad es esmu uz poniju salas
starp ponijiem kā ziedošām peonijām
rudzupuķēm zirņu pākstīm
un domāju par tevi
vai tu spēlēšies ar savu meitu
vai viņai patiks poniji
tie poniji kuri tagad ir plastmasas kastē bēniņos kā noglabāts
maigums
vai tev arī spēlējoties nāks miegs
vai tev būs meita ?
un es domāju vai man patik poniji
tagad
tieši tagad!
patik
es gribētu caurspīdīgu
tādu kas atstaro gaismu
ar iekšpusē pukstošu zilu neaizmirstulīti vietā kur sirds
un solījumu
ka tev vienmēr viss būs labi

Gita Šmite. *Es jūs gaidīšu tur...* Audekls / eļļa, 110×150 cm. 2023.

Skat. 82. lpp.

Uldis Ozolants apburā pasaules okeānus un desmit gados vienatnē uz jahtas pievērsies īsā stāsta formātam. Apsver memuāru, eseju un ceļojumu aprakstu apkopošanu grāmatā, kas sauksies *Bumerangs, pavirši mestais* (tikai pavirši mestais būs Brīvs). Vietnē <Telos> publicēti viņa stāsti „Melanholiskais Future in the Past” un „Meitene bez nabas”. Sevi beletristikā dēvē par „jauno (78) censoni”.

Skat. arī Ulda pērnā pavasara stāstu „Šūnu medus mēnesis”:

< <https://jaunagaita.net/jg316/Ozolants.htm> >

Uldis Ozolants

NEGLĪTO AKTIERU ARODBIEDRĪBA

Kāpēc Ivars.

Tāpēc, ka no skolas laikā iepazītajiem un man kaimiņos dzīvojošajiem ivariem – tipiski mazsekmīgajiem un dauzoņām – šis Ivars ievērojami atšķīrās. Uz tenisa kortu māla iepazīts (servē ar kreiso), uzticams draugs un ar iejūtīgu dvēseli. Ne tik sen no Hamburgā mirušā tēva mantojis lērumu valūtas sertifikātu, – tik apaļu summiņu, lai pēc „nodokļa” čekistu norādītos kontos pietiktu arī Jaunās Volgas (GAZ-24) iegādei. Tolaik pa visu Rīgu diez vai vairāk par septiņām, astoņām tādām – Raimondam Paulam viena, pārējās valdībai un kompartijas bosiem. Kad atklāju Ivaram iemeslu (par to būs atsevišķi), kāpēc gribu doties uz Kuldīgu, nosmaidīja, ka tas varētu būt lielisks virziens pirmajai garākai tūrei ar jauno auto.

Kāpēc Kuldīga.

Vienas vienīgas frāzes dēļ. Atgriezies no Tallinas, kolēģe Laila pie kafijas tases piedzied man pilnas ausis par Viru hoteļa valūtas bārā sastapto kuldīdznieci Margitu. Būtu labi, ja te arī pieliktu punktu, bet nē – nobeidza ar intrigu: „Starp citu, tā Margita blondā un akurāt tavā gaumē!” Tik vieglprātīgi izmestai frāzei ir cena – Lailai nu jābrauc tuvākajās brīvdienās man līdz uz Kuldīgu, lai palīdzētu atrast šo maģisko Margitu. Galu galā, tikpat nebūs miera līdz būšu izpratis „manu gaumi”.

Satraukumā laikam izgvelzu Ivaram par savu nodomu doties „Ziemeļmeitas Margitas lūkoties” un viņa seja pēkšņi kļuva savādi dziļdomīga. Šīs grimases zemtekstu atkodēšu vēlāk, pie brauciena beigām – kaut kur ap Ķīkciem.

Kāpēc Ķīkciems.

Kad Ivars izslēdz motoru iepretim māju šiltītei „Baltāboli” Ķīkciema ziemeļu malā, es nesapratnē grozu galvu, jo benzīntanka nekur nemanu.

„Tev pačurāt vajag obligāti pie mājām?”

„Nē”, viņš atbild klusi, lai nepamodinātu Lailu uz aizmugurējā sēdekļa. „Kuldīga no šejienes ir cepuma metiena attālumā. Sarunāšu auto atstāt šeit, tālāk mēs ar autobusu.”

„Un iemesls?”

„Zini, arī man gribas atrast tādu ziemeļmeitu, bet... nopietnām attiecībām. Kaut ko līdzīgu vestālā pavarda sargātājai. Līdz šim man pilnīgākais falšstarts pa šo līniju: līdzko izdzird par manu Volgu, sēžas klēpī un murrā kā tādas palaistuves no Dzirnavu ielas. Gribu īstas jūtas, lai cik apdalīts savas fāsdes ziņā es nebūtu.”

„Varbūt tu pārvērtē to sava auto faktoru meiteņu uzvedībā? Sieviete ir intuitīvs kukainis un, neklūsti iedomīgs, – labs cilvēks agri vai vēl tiek novērtēts. Gan jau kāda instinkti vi sajūtīs optimālo kandidātu sava pēcnācēja tēva lomai.”

„Esi manā koridorā redzējis to trīmo spoguļi? Zini, es arī. Un no turienes atspoguļotā informācija nedod pamata būvēt ilūzijas. Es tur saskatu sakodiena defektu, jā, precīzi to pašu Dieva brāķi, ko tās novērsties kņāsās nejaušās garāmgājējas. Pat studiju biedres institūtā atsmaida līdzjūtīgi un falši. Ja es ar savu fizionomiju izdomātu iestāties kondžēnē uz aktieriem, man labākajā gadījumā spīdētu kaut kāda fona aizpildītāja, sētnieka vai sulaiņa loma, sliktākajā – negatīvais varonis, dzimtenes nodevējs, varbūt pat sadists.”

„Vājprāts pilnīgākais!” atskan no aizmugurējā sēdekļa un mēs ar Ivaru domājam vienu un to pašu domu: – „cik sen tā Laila varētu būt pamodusies...”

Kāpēc *Vella kalpus* jāfilmē tieši Kuldīgā.

Izkāpt no autobusa var iznākt kā iekāpt filmā – te grupiņai no Rīgas kinostudijas kafijas pauze ar intermēdiju: uzmanības centrā patrāpījusies kāda vietējā smukce un garšu šai mizanscēnai izlēmis piedot vadošā operatora asistents – tāds mačo un lecīgs.

„Hei, vai mums vārdiņš arī ir?” viņš bravūrīgi tuvojas meitenei, taču neizskatās, ka „provinces augsne” tik lētu flirtu gatava ņemt pretī. „Hei,” viņš mēģina jau mazāk pārliecinoši.

„Ko čiepsti ka nerunā? Kā triepšu vienu buču ģimī, tā gar zemi būsī!” Meitenes acis nievājoši piemiedzas – „Jepsidrallā, kāda debesu dāvana te mums no centra uzradusies. Dzeltenās biksēs lai.”

Šī tirāde apkārtējiem atgādina spēli uz vieņiem vārtiem. 1:0 Kuldīgai par labu.

„Viņa ir no Pārrumbas,” kāds mums aiz muguras zina skaidrot. Tas izskan bezmaz kā brīdinājums turēties no raganām pa gabalu.

Kāpēc meklēto nezināmo apzīmējam ar „X”.

Margitu izskaitļoju jau iztālēm – jau kādu laiciņu manu uzmanību bija saistījušas tās iksešnes otrpus krustojumam pretējā ielas malā. Slaida, ar paīsi cirpto matu siluetu un vijīgo gaitu, – kombinācija, protams, teicama. Taču, ja godīgi, – tieši tas viegli izteikto ikseņu sievišķīgums piebūra.

Lailas smaids, mūs sapazīstinot, bija ar vilšanās pieskaņu, redzot, ka viņas kā savedējas loma tik kaķimzemastiska. Kompensēja ar man ausī iečukstēto: „Nu, kā mana eksperimente pa tavas gaumes līniju?”

Tuvējā ēdnīcas tipa kafejnīcā pasēdējām trijātā un man bija jānoklausās abu Tallinas braucēju iespaidos pa otru riņķi. Margita bija teicams gids pa Kuldīgas ieliņām līdz pat viesnīcai, kurā Ivara somas pēc garās šoferēšanas vēl stāvēja neizkravātas. Pa ceļam uz brīvdabas estrādi, kur vietējā publika pulcējās kādam plaši afišētam koncertam, atstājam Ivaru ar Lailu dažus soļus aiz mums, lai Margita varētu diskrēti uzaicināt mani uz nakts peldi labu gabalu augšpus Ventas rumbas. „Nakts”, – tāpēc, ka viņas bojfriendam Eināram mēdzot gadīties greizsirdības lēkmes.

„Mana gaume”, ja koncentrēti.

Margita ir augumā man līdz ausij, zilpelēkām acīm un blondu karē. Tad vēl tās nedaudz iksenes. Tēvs rajona izpildkomitejas šefs un tāpēc sociālģenētiski – elites meitene ar prātu un redzesloku stipri virs vidējā pa Kurzemi.

„Kur domā mācīties tālāk?” man interesē.

„Gribēju studēt zobārstos, bet, painteresējoties tuvāk, – grūtību pakāpe tur daudz neatpaliek no tās, kas vispārējā ārstniecībā. Vēl domāju.”

„Zobārstniecības fakultātei noteikti ir katedras – kaut kādi tur mutes dobumisti, higiēnisti. Varbūt, ka Piena stomatologu katedrā zemākas prasības?”

„Piena stomatologi...?” Margitai uzacis ir gaisā.

„Nu, tie, kas rauj ar poliestēra diegu, ha ha.”

„Ha ha,” viņa neizskatās apvainojusies.

Kāpēc par nakts peldi ne vārda.

Pirmkārt, jau vārda formāts tādām lietām pārāk mazasinīgs. Dagerotips „Baltā burve melnos ūdeņos” līdz visfiligrānākajai niansei iededzināts un vēl šodien acu priekšā, vienīgi tās mēnesnīcas tonakt varēja būt mazāk – izgaismoja gan tetovējumus, gan silikona klātbūtni. Lietas, kas runā pretim tik dabiskai norisei kā nakts pelde. Matus susinot atzinās, ka arī blondums falšais.

Kāpēc ar jauno Volgu uz suitu kāzām.

Margitai ar bojfrendu Eināru sens ielūgums uz suitu kāzām, bet tā Tallinas brauciena iespaidā kaut kā ticis piemirsts bojfrendam Eināram par to savlaicīgi atgādināt.

Ivars ir stāvā sajūsmā par šādas suitu avantūras kultūrvēsturiskumu un iebukņi sālā arī Lailai, lai tā var priecāties līdzī. Jaunā Volga ar savu plašumu priekšā sēdošos Ivaru ar Lailu šķir tikai telpiski, spirituāli tuvība tur gandrīz tikpat liela kā tā, kas aizmugures sēdekļi.

Alsungā jau kopš ierašanās tiek dzerts. Turienes tradīcija neparedz frāzi „pardon, es bremsēju”. Miglaini iespaidi, miglainas atmiņas – pat līgavas seja kā pa miglu.

Atceros vien kā Margitai pie rokas devāties mēness apspīdētajā pagalmā it kā svai-gu gaisu ieelpot, respektīvi, kādai bija savajadzējies pačurāt. Roku neatlaiž, pie mā-

jas pakša tupstas zemē un pielej vēsās nakts klusumu ar jauki kūpošu čurkstoņu rasainajā zālītē. Pēkšņi jūtu savu delnu sažņaugtu ciešāk, – pa mājas durvīm iznākusī suitu sieva ir ceļā uz pagrabu uzpildīt lielo alus krūku. Uz mūsu pusi pat neskatās, esam inkognito un gandrīz jau atviegloti nopūšamies, kad pagalmu pieskandina suitiski tik sulīgais:

„Iznāk mūsu panāksnieki – ēē, – ēēSavas meitas mīzināt – ēēē”

Margita dzirdējusi no Lailas par Ivara rūpi.

„Skumīgi, ka Ivaram tie kompleksi,” Margita man atkāzu rītā saka. „Tāds jauks cilvēks.”

„Teikt, ka kompleksi, tas būtu pārspīlēti.”

„Bet pielīdzināt sevi nesmuko aktieru lomām...”

„Nesmukās lomas ir labi apmaksātas – īpaši kino kastingos.”

„Bet imidžs?” Margita rullē acu baltumus. „Tautas acis birka uz mūžu – glēvulis, nodevējs, sieviešu sitējs.”

„Piekritu, taisnīgāk būtu oskarus dot ar handikapu – kad spēj ar to pašu ārieni nospēlēt arī izcilu pozitīvo varoni.”

„Darbības lauciņš priekš *Ugly Actors Union*,” viņa smaida gandrīz lietišķi. „Neglīto aktieru arodbiedrība.”

„Kas zina, varbūt tāda jau sen klusībā darbojas.”

Ziemeļmeitu meklējumi nav galā.

Ivaram Lailas mute liekoties par lielu – arī plāpīguma izteiksmē. Man ar Margitu kaut kāds „īstās ķīmijas” deficīts organismos. Venta ir vēsa upe.

Uz „SINGLE MALT” borta, Papua Jaungvinejā 07/05/25

Sandra Ratniece (1969) ir literatūrzinātniece, dzejniece, *Jaunās Gaitas* literatūras redaktore, literatūrkritiķe, aktīvi iesaistās literatūras procesos, Latvijas Rakstnieku savienības jauniešu semināra „Aicinājums” vadītāja. Iznākuši dzejas krājumi *Šķietami klusu* (2020) un *Pastkastīte nenosūtītām vēstulēm* (2022), hibrīdteksta *Dzejas detektīvi* (2024) idejas autore.

Sandra Ratniece

ILŪZIJA

Viviānu pamodina skaļi protestējošs ņaudiens, kam piebalso vēl skaļāks blīkšķis. Kā tad – rotaslietu lādīte atsitas pret grīdu! Pie šī sinhronā brīvdienu „blīkšķnaud” trokšņa, kad beidzot varētu kādu stundiņu ilgāk pagulēt, nekādi neizdodas pierast. „Būtu Cēzars tā darījis darbdienās, nebūtu tad jāttramda māte ar lūgumu zvanīt precīzi pusseptiņos, lai tēlotu otru modinātājpulksteni,” sieviete nodomāja, ar saviebtu sejas grimasi staipot notirpušo roku.

Viviāna uzmet runcim dusmīgu skatienu, bet tikpat dusmīgi zibenī tiek raidīti viņas virzienā, jo Cēzars ir bezkompromisu kaķis, un galu galā runčaprāt ir iemesls – viņa dienšķās brokastis šorīt nepiedodami ilgi kavējas. Neko darīt, jāceļas vien būs. Viviānas roka pastiepas pēc mobilā tālruņa un ierastām kustībām to ieslidina rīta kleitas platajā kabatā. Nav jau arī laika daudz gulšņāt, jo Viviānai šodien paredzēta gara un emociju piepildīta diena – rakstnieces ķermenis saspringst, it kā atgādinot par gaidāmo notikumu. Jā, jā – tieši šodien atvērs Viviānas pirmo romānu, šo faktu viņa pirms divām nedēļām bija ierakstījusi Facebook profilā, un portāla draugi bija pasteigušies ar tikškiem apliecināt gaidas un ziņkāri iepazīties

ar dzejnieces jaunradīto prozas tekstu. Līdz šim viņu zināja kā dzejnieci, un te pēkšņi – romāns!

Cēzara uzraudzīti, Viviānas soļi no guļamistabas steidzami attālinājās un strauji tuvojās virtuvei. No darbastabas atskanēja sīka dipoņa, kļūstot arvien sadzirdamāka. Ahā, Poga arī klāt! Kaķene, kā vienmēr, visur un visu kavē, pat maltīti. Īsta dāma!

„Varbūt pēdējā brīdī ielikt ziņu par grāmatas prezentāciju X un Instagram, vai vēl kādā citā vietnē...” – šī doma vienlaikus ar kaķiem iesprauca virtuvē un ir tikpat neatlaidīgi uzmanīga kā Cēzars. Kaut kas iekņudas vēderā, – laikam nervu šūniņas sāk kutināt ierastais pavadoņs – satraukums, kas pirms pasākumiem uzrodas nez no kurienes un pēcāk tikpat pēkšņi izgaist: cik ļaužu būs atnākuši, kuri tie būs un vai viņiem patiks, vai... Par to pat gaišreģis nevar atbildēt, un tas nav atkarīgs nedz no Mēness brieduma, nedz zvaigžņu stāvokļa. Šie ir kā mantra, ko zemapziņa atkārtoti un atkārtoti, it kā nezinātu atbildi, ka vismaz pāris klausītāji noteikti būs, hm... kaut vai tie, kuri, kā autori mēdz pirms tikšanās ar lasītājiem ironizēt, drīzāk – sevi mierināt, atbild par pasākuma norises vietas atslēgām. Protams, jūras krastā pat šādu klausītāju nebūs, vienīgi cerība uz ļaudīm, kuri laiskojas pludmales smiltis. Bet viņus autore netraucēs, uzticēs jaunā romāna atvēršanas runu jūrai un putniem, kuri ieņēmuši labākās vietas vilņu putu ložās. „Nē, nelikšu” Viviāna pēkšņi izdzird sevi apņēmīgi sakām, un sarauc degunu, ap kuru kā uz burvja mā-

jienu nodevīgi atsedzas sejas krunciņas, kas beidzamo pāris gadu laikā sākušas izvagot viņas seju. Socializēšanās vietnēs rakstniece ieskatās reti, jo negribas tērēt laiku, Viviāna savu *Instagram* kontu bija izveidojusi ar segvārdu *vivi*, bet tagad sociālajos tīklos izveidots uz dzelzceļa sliedēm braucoša konkurenta profils; tā jaunumus varēja viegli uzziņāt, ja ierakstīja *vivi*... Jā, jā, tik vienkārši! Starp citu, šodien uz grāmatas prezentācijas vietu viņa dosies tieši ar *Vivi*, jo vieta bija izraudzīta ar dziļu domu – pie jūras – Viviānas svētnīcas un enerģijas avota. Protams, arī rūmes liedagā daudz. Galu galā ir vasara, un atrasties pieelpotās bezgaisa telpās nav ne mazākās vēlēšanās.

Laiks nestāv uz vietas. Paralēli domu mudžeklim rokas darba nebijās, pašas zinājas padarīt – viens mirklis un kaķi tikuši pie ēdmaņas. Iztukšķojuši traucīņus, Cēzars ar Pogu izskatās visnotaļ apmierināti un, ignorējot vēl arvien samieģojušos divkāji, kaķi aiziet, astes cēli gaisā izslējuši.

Bums, dzinn, bums – ieskanas mobilā tālruna signāls, kas atgādina tukšā akā iekritušas monētas skaņu. Katrai saziņas iespējai Viviāna bija izvēlējusies citādu skanējumu. Šoreiz nenoskanēja telefona īsziņa, bet gan *WhatsApp* signāls. Pirksti veiklām kustībām izņem viedtālruni no kabatas, atver *WhatsApp*, un acis ir starta gatavībā lasīt ziņu.

11: 05

Sveika! Es tikai atgādinu, ka neesi vēl atsūtījusi rakstu. 😊

Viviānai cauri smadzenēm izskrien atskārsme kā elektrošoka cienīgs sitiens: „Ai, no žurnāla redakcijas! Bāc! Šodien taču iesniegšanas termiņš!” Lasīšanas brilles palikušas guļamistabā. „Sasodīts! Atkal bakstīšanās uz aklo!” viņa nokreņķējas, sākot rakstīt atbildi.

11: 06

Sveika! Piedod, neesmu aizmirsusi, vēl pārlasīšu un rītdien, protamz, bus.

Īsziņa aizsūtīta, un tad tikai tiek pamanītas pārsitiena kļūdas. Neko darīt, sapratīs, šoreiz Viviāna neizlabos. Citkārt gan pieklājības dēļ vārds tiek pareizi uzrakstīts un uz karstām pēdām aizsūtīts vēlreiz.

11:06

Ļoti gaidīšu. 😊

Viviāna izvēlas īkšķa emocijzīmi un uzspiež „sūtīt”, noskan klikšķis, un emocijzīme kļūst ne vien par apsoliņumu redaktorei, bet vairāk tā ir kā atgādinājums un pārmetums sev par iekavētām lietām. Viņa tā arī nav iemācījusies novērtēt plānotāja - piezīmju blociņa priekšrocības (tas, protams, ik gadus tiek iegādāts, jā, un piepildās ar visādiem pierakstiem, pat dzejoļu uzmetumiem, tikai ne ar atgādnēm dienu plānoto darbu paredzētājās sadaļās), lai gan skriešanu, iešanu, projektu un citu sīko un ne tik sīko pienākumu ir daudz. Sieviete pusmūžā sevi pastāvīgi mundrina, ka atcerēšanās trenē atmiņu.

Telefons vēl joprojām nav izlaists no rokām, un automātiski Viviāna ieskatās arī citās vietnēs. Aha, re, e-pastā ziņa! Viviāna uzspiež uz portāla ikoniņu. Atgādinājums par kavēto maksājumu no telekomunikācijas pakalpojumu sniegšanas operatora firmas. „Pag, vakar taču samaksāju, iespējams, sistēma nav vēl fiksējusi.” Vismaz par šo ziņu var atviegloti uzelpot.

Viviāna beidzamos pāris gadus apgūst jaunu pieredzi – ir skolotāja. „Varbūt vēl atvērt eklasi?” Viviānai pazib doma, taču no tās uzreiz atsakās, jo zina, ka atkal būs e-pasts pilns ar skolēnu vēstulēm. Vakarā viņa pārtaps no rakstnieces par skolotāju – labos pārbaudes darbus, plānos mācību nedēļu, un atkal pāris stundas būs nozagtas miegam, bet Viviāna nekad nesūdzas. No tik aktīva dzīvesveida korpulence nedraud. Viviānas fitnesa zāle ir viņas ikdiena. Arī savs labums!

Šoreiz ar saraksti un ziņu izpēti tālrunī Viviāna tikusi galā pārsteidzoši ātri un var beidzot izdzert dienišķo kafijas krūzi, apēst sviestmaizi un vēlreiz pārdomāt līdzņemamo lietu sarakstu: „Vienreizējie trauki – ir, vīni – ir, pīrāgi – ir, ko vēl vajadzēja. Pag, salvetes aizmirstas gozējas tepat uz galda acu priekšā!” Zibenīgi salvetes tiek paņemtas no galda un ieliktas lielajā mugursomā, kas kopš iepriekšējā vakara novietota pie ārdurvīm, it kā baidoties tapt aizmirsta.

Bums, dzinn, bums – atkal ieskanas *WhatsApp* signāls. Viviāna nav paspējusi apēst sviestmaizi, tādēļ, apsēžoties pie galda, vienā rokā desmaize, bet ar otru atver ziņu, kas pienākusi no draudzenes meitas.

„Būtu labāk piezvanījusi! Nav laika man te gari rakstīt! Mobilo var ar plecu piespiest pie auss – tā lai rokas paliek brīvas un, runājot paralēli var darīt kaudzi citu darbu,” Viviāna domās noburkšķ, jo vienmēr ir labāk patikusi balss saziņa, un arī laiks ietaupās.

11:28

Čau, man ir Tev lūgums, vai Tu vari, lūdzu, pārbaudīt vai es esmu pareizi noteikusi tēlainās izteiksmes līdzekļus? Ļoti gaidīšu. 😊

Viviāna paskatās pulkstenī, varbūt pagūs, jāizpalīdz. Viņa atver dokumentu, kas pielikts klāt ziņai, sāk lasīt un saprot, ka teksts ir apjomīgs, bet tam vairs nav laika!

11:30

Klau, vai Tev derēs, ja vakarā izlasīšu? 😊

11:31

Vakarā, tas ir cikoss?

11:31

Tagad nevaru. Nezinu. Aptuveni ap deviņiem.

11:32

Nu, labi. Man rīt jau to vajag. Vai nevari ātrāk?

11:33

Piedod, man pasākums. Varbūt vilcienā paspēšu. Braucu plkst. 13:20. Derēs?

11:34

Super! Paldies!!! 😊 😊 😊

Viviāna vēl pat nav sākusi apsvērt, ko vilkt mugurā, viņai ir ierasta lieta par apgērību domāt pēdējā brīdī. Arī ikdienā viņai ir nelāgs ieradums steigšus apgērbties, un nemaz nebūtu pārspīlēti teikts, ka šis process ir tēlaini apzīmējams kā brīdis, kad pēc laikrāža mērauklas jau ir jābūt sabiedriskā transporta pieturā. Nē, tā nav nevīžība vai slinkums, acīmredzot pie vainas ir talants sevi apkraut ar darbiem un tos pacietīgi nest, kā ikdienā viņa uz pleciem nes savu smago mugursomu. Rumpis piecieš ne vien plecu nastu, bet arī galvu, kas savukārt piekrauta ar sīžeti un tēliem. Uh, cik dažubrīd kļūst smagi! Labi, ka mobilajā tālrunī ir diktofons, kurā ierunāt domas, lai atbrīvotu vietu jaunām idejām. Tā tie rakstnieku dārgumi krājas un krā-

jas, gaidot brīdi, kad taps teksts. Citreiz ilgi gaida, citreiz tā arī nesagaida. Rakstniece sen ir sapratusi, ka maizes darbam mēdz būt laba apetīte – tas baudkāri, labpatikā zobus šņakstinot, apēd spēku un radošumu. Tādēļ prieks, ka šajā skrējienā pa kādam dzejolim var uzrakstīt. Nē, nē, arī dzejolim vajadzīgs laiks, tas ir mīts, ka dzejoli uzrakstīt tāds nieks vien ir. Viviāna spilgti atceras vasaru pirms sešiem gadiem, kad rakstīja vēsturisku poēmu, tā tapa trīs mēnešu laikā. Viņa sīžetā gan iedzīvojās, gan pārdzīvoja; dzīvoja līdz liriskajiem tēliem gluži tāpat kā prozaiķis savā stāstā vai romānā, un tas viss tika radīts „brīvajā” laikā – nakts stundās.

Viviāna paskatās pulkstenī – oi, pienācis pēdējais brīdis iet ārā no mājas! Ildzertā kafijas krūze tiek novietota pie izlietnes blakus vakardienas trauku kaudzei. Traukus mazgās vakarā. Šī nodarbe atliekas jau otro dienu. Rakstniece ātri sapošas un, verot ārdurvis, gandrīz aizmirst ar cienastiem piestūķēto somu. Nokļūstot uz vilcienu perona, viņa saprot, ka vilciens nemaz nav pienācis pie iekāpšanas perona. Varbūt beidzot izdosies pagūt visus darbus padarīt laikus, un viņa sajūt, ka no šādām domām vien mugursoma uz pleciem kļuvusi vieglāka.

Vilciens lēnām pietuvojas peronam, Viviāna iekāpj un ērti iekārtojas augšējā vagona stāva sēdekļi. Vēl atlikusi tikai minūte, līdz Vivi spalgi signalizēs par kustības uzsākšanu. Romāna autore jau paguvusi sasveicināties ar vairākiem paziņām, kuri uzsmaida un solās būt romāna prezentācijā. Līdz grāmatas atvēršanai laika vēl gana, iespējams, šie ļaudis vēlas apvienot patīkamo ar lietderīgo un pirms pasākuma iecerējuši mazu brīdi pazvilnēt liedaga smiltīs. Bums, dzinn, bums – mugursomā ieskanas mobilā tālruņa signāls. Viviāna atver *WhatsApp* ziņu, tā ir no draudzenes meitas.

13:19 Čau! Nu, esi vilcienā?

Viviāna sajūt sāpes kāju pēdā. Sieviete pārņem trauksme: „Ak, nē! Tikai ne krampji! Ne tagad!” Viņa ir ielāgojusi, ka krampji signalizē par pārslodzi, vismaz viņai tā ir. Ierasti dzēlīgās sāpes tomēr pāriet, tā īsti nemaz nesākušās, un sieviete, atviegloti uzelpojot, var atkal pievērsties telefonam. Nosvilpjas un sakustas vilciens, viņas pirksti ātri uzraksta atbildi skārienjūtīgajā ierīcē, šoreiz tas izdodas bez pārsitieniem.

13:21 Jau lasu.

Viviāna sadzird ziņas nosūtīšanas klikšķi un, atverot meitenes atsūtīto dokumentu, sāk iedziļināties tekstā – braucot vismaz lietderīgi pavadīts laiks.

Ar katru sekundi *Vivi* vilciens pietuvina brīdim, kad viņa atkailinās savas sajūtas tiem, kuri ar nepacietību gaidīs romāna fragmentu lasījumu un vēlēsies tikt pie autora ieraksta vai autogrāfa grāmatā. Viviāna iztaiso salīkušo muguru, kas mugursomas vai gadu nastas dēļ sāk pamazām nodugt. Lūk, arī skaļrunī dzirdams: „Nākamā pietura...”. Rakstniece sāk rosīties uz vagona durvju pusi.

Šī diena ir kā radīta grāmatas prezentācijai pie jūras. Brīdi pa brīdim vējš cenšas izjaukt ar matu laku sapūsto, piecās minūtēs pie spoguļa tapušo frizūru. Pa ceļam uz liedagu vēl jāpārdomā ievadvārdos sakāmais. Nesteidzīgi tuvojoties pludmalei, Viviāna ierauga diezgan kuplu pulku pazīstamu seju un paskatās pulkstenī – drīz, pavisam drīz viņai būs jānostājas publikas priekšā. „Brīnos par tīkšķīšu licējiem,” piepeši viņa pieķer sevi pie domas, ka bija ielikusi informāciju tikai

par to, ka iznācis romāns un kad un kur būs grāmatas prezentācija, un pat ne ar pušplēsta vārda vairāk! Pat grāmatas vāka attēla pie ziņas nebija, bet tīkšķīšus un apsveikumus viņa saņēma daudz, un arī šobrīd pludmalē sanākušo skaits neliek vilties.

„Vai tik pīrāgus nenopirku par maz?” – pieņākusi pie paprāvā bariņa, šo frāzi viņa izteica balsī, lai sanākušie teikto sadzirdētu, un ierastais smaids uz brīdi noslēpa tikko manāmu ēnu rakstnieces sejā, toties atkal deva spriganu vaļu krunciņām dejot sejas vaibstu līnijās. Viviāna nostājās ar neizpakoto mugursomu ļaužu priekšā, visi noklusa, un skatieni neizpratnē uzlūkoja autori – acīmredzot šī būs netipiska grāmatas atvēršana, viņi nekļūdījās.

– Laba diena visiem! Es no sirds priecājos, vienlaikus esmu pārsteigta un ļoti novērtēju to, ka esat atnākuši uz mana ilgi lolotā, domās sen tapušā, bet realitātē vēl joprojām neuzrakstītā romāna *Ilūzija* prezentāciju!

Viviānas skaļā balss jūtami kontrastēja ar ļaužu un jūras mazo vilnišu kluso šalku.

Visvaldis Reinholds. *Bez nosaukuma*. Detaļa. Jaukta tehnika.

Skat. 84. lpp.

Lea Vinks (īstajā vārdā Linda Vītuma) raksta prozu un dzeju – meklē vārdus, lai izteiktu neizsakāmo. Viņa tulko no angļu un ukraiņu valodas. Ir absolvējusi Literārās Akadēmijas meistardarbnīcas, publicējusies izdevumos *Strāva*, *Punctum* u.c., 2024. gadā kļuvusi par „Vidzemes Prozas lasījumu” laureāti. Viņas teksti klejo tur, kur Viljams Bleiks redzēja eņģeļus, Klaivs Bārkers slēpa briesmoņus, bet Džons Miltons bija krītoša zvaigzne.

Foto Velta Kalniņa

Lea Vinks

ROZLILLĀ GORILLA

Kopš meitas nāves sēroju jau trīs gadus un nebiju mainījusi savas domas – nāve smird. Pēc komposta, pēc veca puķūdens, pēc somā aizmirstām desmaizēm. Pēc vilciena gala stacijas. Ierodoties un saprotot, ka esmu nokavējusi pēdējo vilcienu mājup, nākamais, ko sajutu, bija smaka.

Platiem soļiem ap mani riņķoja skrandās tērpts radījums ar motociklista ķiveri galvā. Viņš to noņēma un pasmaidīja platu izpuvušu zobu smaidu. „Mūsu ceļotāja ir ieradusies!” viņš šļupstēja. „Tavs vilciens ir prom. Bet nāks cits – arī tavs, tici man – tas pat vēl vairāk būs tavs. Un mēs ar Haan tevi jau gaidījam.”

Perona vidū es manīju vēl vienu stāvu. Viņš bija garš, ar apmēram trīs dienas neskūtiem bārdas rugājiem, un viņa melnie mati sedza pusi sejas. Rokās viņš turēja rozā mugursumu.

„Tieši mani?” neticīgi pajautāju un ar aizdomu pilnu skatienu nopētīju viņus abus.

Haan pasmaidīja, un viņa melnajā acī kaut kas iezibējās. Viņš sniedza man somu. Plastmasas, ar rāvējslēdzi, kādas, visticamāk, 12 gadus vecas meitenes īpašumu, kurā jūtami

bija sabāzts viss, kas nu tāda vecuma meitenei būtu vajadzīgs.

„Kas tas ir?” lūkojos uz tieši tādu pašu somu, kāda atradās manas meitas istabā jau trīs gadus – neaiztikta. Man likās, kāds mēģina ar mani izspēlēt jaunu joku.

„Tā ir tavas meitas soma,” Haan mierīgi atbildēja. „Ņem. Tev noderēs,” viņš pielieca galvu, it kā dodot man vietu un laiku pieņemt piedāvājumu. „Tev taču gribas tajā ielūkoties? Palasīt, paskatīties, nu tā. Saproti? Atnesu to tev, lai vari ņemt līdzi ceļojumā.”

Man nebija ne jausmas, par kādu ceļojumu viņš runā. Man nebija cita „ceļojuma” kā vien mājup. Sāku nervozēt, un Skrandainis acīmredzami to sajuta. „Haan tev parādīs,” siekalām šļakstot, viņš murmulēja un grūdās man virsū, stumjot tuvāk Haan. „Tu taču gribi atcerēties savu meitu?” Es purināju galvu noliegumā.

„Ņem!” Haan atkal sniedza man somu. Viņš runāja klusi, tomēr es skaidri dzirdēju katru vārdu.

„Man nevajag,” pacēlu zodu un sakniebu lūpas.

„Jo tu esi brašākā no ceļotājām!” Skrandainis bija nolīcis savu ķiveri uz zemes, sīta plaukstas pret augšstilbiem.

„Tev jau ir viena tāda soma, vai ne?” Haan turpināja mani nopratināt. Man sāka reibt galva. „Nē,” atbildēju. „Tiešām. Man nevajag.”

„Labi, ja tu tā saki. Viss kārtībā. Tad tikai jā-sagaida vilciens un jādodas ceļā.” Viņš pa-griezās un devās uz perona otru galu.

Skrandainis mēģināja satvert manu roku un aicināja betona kāpņu virzienā, kas bija kā palīgierīce iekāpšanai vagonā. Tikmēr Haan bija sācis pa vienai vien ņemt no somas dažādas lietas. Lapas ar zīmējumiem viņš nolai-zīja un līmēja pie sienas. Izņemtos priekšme-tus viņš lika citu citam līdzās uz zemes. Tur bija sporta tērps, slēpjābaku sildītāji, krā-saini zīmuli. Daudz, daudz papīra lapu. Uz vienas no lapām bija uzrakstīts dzejolis. To Haan nepielīmēja pie sienas, bet rūpīgi sa-locija un ielika atpakaļ somā. Un paskatījās uz mani, vai es to redzu. Tad viņš izņēma ki-mono. Rozā. Man bija sajūta, ka zaudēju sa-maņu. To rozā kimono, ko džudo treneris at-teicās ņemt atpakaļ pēc manas meitas nāves un dot kādai citai meitenei, jo tas būtu pār-rāk... Visi tāpat zināšot, kurai pirmajai bijis rozā kimono.

Haan mani vēroja. „Vai ne? Cik neparasti!” viņš nesatricināmā mierā filozofēja. „Lietas – mēs sakām, ka tās ir nedzīvas tikai tāpēc, ka esam aizrāvušies ar biocentrismu, ar oglek-ļa šovinismu, uzskatot, ka tikai mums līdzī-gais ir dzīvs. Bet tā nav. Lietas arī ir dzīvas.” Viņa prātuļojumi plūda pa ausīm manā gal-vaskausā un žņaudza smadzenes. Viņš atme-ta matus, un es ieraudzīju divas ogļmelns acis, kuru zilītes bija dzintara krāsā. „Sapro-ti? Pasaulē nav nevienas radības, kura nebū-tu kaut ko zaudējusi.”

Man kaklā bija iesprūdis dzijas kunkulis, tā man šķita. Tāds paliels. Tāds biezas islandie-šu aitu dzijas ar maziem matiņiem, kas ku-tināja rīkli un neļāva elpot. Centos to norīt.

„Smaka,” Haan norādīja uz novītušām lilijām bieza stikla pudelēs. Iepriekš nebiju tās pa-manījusi. To kāti, it kā klauvējot, sitās pret caurspīdīgo biezo stiklu un sakūla duļķaino ūdeni viendabīgi zaļganā masā. „Jūti?”

Es jutu gan, bet īgni pajautāju: „Un kas man būtu jājūt?”

„Sēras. Jūti?”

Strauji ieelpoju caur degunu, bet nejutu neko citu kā vien veca puķūdens un vīsto-šu liliju smaku. „Smird.” Es noteicu. Pop-Op, Pop-Op, Pop-Op.

Pa sliedēm tuvojās vilciens. Tam bija tikai viens ieliekas formas vagonš. Atkal pakrū-tē sajutu nelabumu, kāds pārņem, lūkojoties no tilta strauji plūstošā upē.

Ieņēmis pavadoņa stāju, Haan pamāja tikko stacijā pienākušajam vilcienam un uzrunāja mani. „Tu tāpat no tām neizbēgsi, saproti? Kāp vien iekšā. Skrandainis tev parādīs, kā.”

„Kas šis ir par vilcienu?” jautāju, nepacēlu-si acis.

„Šis? Sēru dežūrvilciens.” Pop-op. Vilciens noklaudzēja, izlaida tvaiku un man pat šķi-ta, ka tas nedaudz paklanījās, it kā sasvei-cinoties.

„Pop-op,” Skrandainis sasita plaukstas, mu-dinot mani kā mazu bērnu, kāpt iekšā. Ie-kāpt vagonā, kā man šķita, nav iespējams. Vagonam nebija durvju un tas atradās ļoti augstu no perona. Caur aizkariem redzēju, ka vagonš bija pilns ar cilvēkiem. Izskatījās, ka viņi tajā ir braukuši jau vairākas dienas, varbūt nedēļas. Vai varbūt pat vairākus mē-nešus. Jā, viņi izskatījās drīzāk tā, it kā būtu vagonā mitinājušies jau mēnešiem ilgi. Var-būt pat gadiem.

Vilciens sakustējās un paripoja atpakaļ – tu-vāk man. Skrandainis atkal veltīja man savu atbaidošo smaidu. Viņš piegāja pie betona trepēm, nostājās uz pirmā pakāpiena un cie-ši satvēra manu roku. Mēs abi kāpām augš-up. Paskatījos uz leju un sagrīļojos. Skrandai-nis ar žestiem un grimasēm man rādīja, ka pēda esot jāliek tieši uz kaut kādas lentes, kas ir novietota sēdvietas priekšpusē. „Lente kā pēdu atbalsts?” Tas viss bija tik savādi, ka es vēlreiz paskatījos apkārt, mēģinot ie-raudzīt kaut vienu norādi, ka notiekošais ir reāls. Bet nekā nebija, tikai Skrandaiņa pre-tīgais smails.

Tā nu, sekojot viņa norādēm, stiepu kāju len-tes virzienā. No piepūles un koncentrēšanās mana seja bija izmocīta un sarkana. Kā kar-stuma vilnis mani pārņēma kauns. Man likās, visi vagonā esošie smīn. Man likās, es dzirdu balsis – ka viņi runā tieši par mani. Visi. Tas bija kā transā, kad es brīnumainā kārtā ie-slīdēju plastmasas krēslā. Puķu kāti daudzījās pret pudeli stiklu, it kā aplaudējot. Skran-dainis izvilka drošības siksnu un piesprādzē-ja mani.

„Soma! Kur ir mana soma?” Kamēr biju centusies iekļūt vagonā, kaut kur biju nogrūdusi savu somu un nu man tās vairs nebija.

„Vai jūs varētu padot somu?” strauji griezās pret Haan, kurš stāvēja uz perona, bet drošības siksnā nobloķējās, un es no visa spēka tiku iespiesta atpakaļ krēslā.

„Lūdzu!” dzirdēju viņa balsi. Domāju, ka viņš sniedz man somu, un pastiepu roku. „Kundze, ir jāsaka „Lūdzu!”.” Mana roka bija izstiepta tukšumā.

Mēģināju atrast drošības siksnas slēdzeni, lai atbrīvotu sevi no spiediena krūtīs. Ar abām rokām sagrābu siksnu un rāvu to uz priekšu, bet atkal tikai nobloķēju. Ļoti, ļoti gribējās mājās. Ļoti, ļoti negribējās doties nekādā ceļojumā.

„Lūdzu!” Laikam izteicu to pārāk skaļi, jo visi pasažieri reizē paskatījās uz mani. Pamāju viņiem, ka viss ir kārtībā. Viņi novērsās. Skrandainis iespieda man klēpī somu. Es nomierinājos. Vilciens sakustējās.

Soma bija valā, tās rāvējslēdzis bija saplēsts. Iebāzu roku saplēstajā nodalījumā un uzreiz sapratu, ka tā nav mana soma. Kad to pavēru plašāk, man klēpī izbira salocīti, krāsaini, spīdīgi papīri, rozā lūpu spīdumi, vēdekļi un desmaizes. Vecas desmaizes. Smaka iecirtās degunā. Saviebos un novērsu skatienu no sava klēpja. Vagons piepildījās ar tādu smaku, ka visi pasažieri atkal reizē paskatījās uz mani – šoreiz saprotoši. Viņiem laikam nebija grūti elpot. Viņi laikam bija pieraduši. Vienīgā, kura nespēja paelpot, laikam biju es.

Ieliektais vagons kustējās ar vien ātrāk. Ieliku desmaizes atpakaļ somā un paņēmu vienu no izkritušajām lapām. Un lasīju.

Metjū Dikmens

Sēras¹

Kad pie tevis atnāk sēras kā rozlillā gorilla,
tici man, tev ir paveicies.
Tev ir jāpiedāvā viņai pusdienu
pārpalikumi, un grāmata, ko mēģini
pabeigt,
ir jānoliek malā
un jāizbrīvē viņai vieta gultas kājgalī,
viņa ieskatās pulkstenī,

¹ Atdzejojusi Linda Vītuma ar Metjū Dikmena* atļauju (saņemta 21.08.2024).

* Oriģinālā: Matthew Dickman “Grief”

televizorā un atkal pulkstenī.

Es nebaidos. Viņa te ir bijusi arī agrāk, un tagad es jau varu atpazīt viņas gaitu, kad viņa tuvojas mājai.

Tajos vakaros, kad zinu, ka viņa nāks, atslēdzu durvis, noguļos uz muguras un skaitu viņas soļus no ielas līdz lievenim.

Šodien viņa ir paņēmusi līdzī zīmuli un papīru kaudzi

un saka, lai pierakstu visus, kurus jēkad esmu pazinis, un mēs sadalām lapas dzīvajos un mirušajos, lai viņa var izvēlēties vārdus pēc nejaušības principa.

Es uzlieku viņas iemīļoto Villija Nelsona albumu, jo viņa ilgojas pēc Teksasas, bet es nejautāju, kāpēc.

Viņa klusitēm dungo, tieši tāpat, kā to dara mans brālis, kad darbojas dārzā.

Mēs pasēžam stundiņu, kamēr viņa klārē, cik es esot bijis nesaprātīgs, raudādams veikala rindā pie kases, atsacīdamies ēst, atsacīdamies mazgāties, par to trako smēķēšanu un dzeršanu klārē.

Beidzot viņa uzliek man uz pleca savu smago rozlillā roku, pieglauž savu galvu manējai, un pēkšņi viss šķiet romantiski.

Tā arī viņai pasaku, ka ir tāda romantiska sajūta. Viņa izvēlas vēl vienu vārdu, šajā reizē no mirušo kaudzītes, un uzrunā mani tā, kā mēdz darīt vecāki, lai tu sajostos neveikli un nokaunētos par kaut ko. Romantiski? viņa saka, tad skaļi un lēni nolasa vārdu no lapiņas tā, lai es sadzirdu katru zilbi, lai katrs patskanis pieglaužas kaulam kā jauns muskulis, nolasa tieši tā viena cilvēka ķermeņa skaņu, un cik neapdomīgi tas ir, cik vieglprātīgi, ka viņa vārds ir šajā kaudzītē, nevis tai otrā.

Salocīju lapu, ieliku to somā un aizvēru acis. Negaidīti kāds uzlika man uz pleca roku un pieglauza savu galvu manējai. Jutu siltumu. Ja būtu atvērusi acis, būtu redzējusi, ka Skrandainis ir pārvērties par poniju un krāso lūpas ar rozā lūpu spīdumu. Ka ogļmelnajās Haan acīs vizuālo zvaigznes. Es būtu redzējusi, ka mani ir apskāvusi rozlillā gorilla.

Vilciens traucās ļoti ātri, bet nu es vagonā sēdēju tikpat mierīgi kā pārējie.

Dainis Deigelis ir publicējis lielākajos Latvijas kultūrmedijos. 2018. gadā izdevis debijas dzejas krājumu *Dievs beidz*, kam 2020. gadā pievienojies krājums *Pilsētā mirstošas saules ēnā*, tāpat 2024. gada nogalē iznācis trešais dzejoļu krājums *Izdzīvojušie dzejoļi*. Pašlaik Literārās akadēmijas prozas meistardarbnīcās turpina pirmos prozas tekstu mēģinājumus, viens no tiem lasāms arī šeit.

Dainis Deigelis

MILŽI

Visu manu turpmāko dzīvi esmu mācīts neticēt pasakām, teikām, brīnumiem un milžiem. Pirmos trīs izdevies pārvarēt ļoti labi, bet ar ceturto neizdodas tikt galā. Jo es zinu, ka milži pastāv. Un milžiem ir savi vārdi un savi stāsti, un vēl es zinu, ka tie dzīvo starp mums. Piedzīvo vientulību un sāpes, tāpat kā mēs, un arī milži sabrūk, tāpat kā mēs.

Milži lasa daudz grāmatas, strīdas par politiku, milži grib mīlēt un sajosties mīlēti. Ja milžiem dotu spārnus, tie aizlidotu uz siltajām zemēm kopā ar gājputniem, bet viņiem tas ir grūtāk. Kāpēc? Iedomājieties ozola mēģinājumu, kam tūkstoš gadi, un vainags pilns ar dziedošiem putniem, iespraukties lidmašīnas krēslā uz Marakešu vai Biminī. Tie jau nav kā tādi putniņi kolibri, ko vējš aiznes viegli kā spalviņu uz saviem pleciem. Milžiem pasauli klusi un pieticīgi un atļauj, ka par tiem smejas. Tikmēr paši, kādā pajumtē pie sveces, lasa Dostojevski vai Marksa kapitālu vai Markesa simts vientulības gadu. Milži paklausīgi uzliek sev važas un nemāk tās nokrātīt, un vēl milžiem ir ļoti bail būt milzīgiem, tāpēc tie ieraujas savās alās un komunālajos dzīvokļos, iespējams, tur klusi raud. Ak, jā, milži grib būt tikai cilvēki, bet cilvēki, kuri nav milži, grib, lai tie ir milži. Tāpēc gadsimtiem raksta baismīgus stāstus un pasakas, kurās milži ēd mazus bērnus, sagrauj pilsētas un ir ļauni, lai biedētu savus bērnus ar

to, kas viņos slēpjas pašos. Mazajos klusajos tumsas kambaros, kuros ir milzīgas, milzīgas bailes būt sīciņiem rasas pilieniem uz zāles stiebra. Patiesībā mēs visi gribētu iekāpt kāda milža plaukstā un būt laimīgi, bet tas neietilpst mūs kultūras kanonā, kurā jau no bērna kājas mēs tiekam mācīti nokaut pūķus un milžus un kalpot nespējīgiem karaļiem, lai glābtu to izlutinātās princeses, kam galu galā mēs neesam gana labi, un paliekam tikai par izbijušiem cūkganiem un fabriku strādniekiem, ar saviem studiju kredītiem, mājokļa kredītiem, patēriņa kredītiem, sapņiem par vienlīdzību, brālību ar tiem, kas mūs sūta ik dienas cinīties ar milžiem. Jo milži mēdz stāstīt mums pasakas, teikas, visādu brīnumus vai citēt izlasītās grāmatas, kam nav nekāda sakara ar nosprausto sabiedrības mērķi, ražot un pirkt, un mirt mūžīgās ilgās pēc *vēl vairāk ražot un pirkt*. Nē, milži nav dievišķas būtnes, tie mēdz izdarīt milzīgas kļūdas, tie var patiesi sagraut pilsētas vai vienkārši iznīcināt paši sevi.

Mans milzis bija tieši tāds – pavisam nederīgs milzis šai pasaulei un varbūt arī pats sev. Gluži kā mēs visi – skrienošs ar optimismu pretī progresam no viena grāvja uz citu. Lekšā, ārā un atkal iekšā, no vieniem dubļiem uz citiem, no kolhoziem uz akciju sabiedrībām un koncentrācijas nometnēm. Pilnas dzīves līnijas ierakumiem un liķiem pretī savai karjeras izaugsmei. Kas gan paliek beigās? Pliks un neaizsargāts it nekas... Varbūt, ja mēs pārtrauktu tajos grāvjos lēkt, mēs redzētu, kā rītos milži klusi gar grāvjiem stāda kokus un puķu dobēs aplej pirmās narcises un tulpes. Pieskaras zaļajam izplaukušajam pum-

puram kā brīnumam, dzīvības nepārtrauktībai. Tomēr mums nav tam laika, mums ir nepieciešams iekšzemes kopprodukts kā mēraukla, kā attaisnojums eksistences jēgai. Milžiem tas viss nav nepieciešams, viņu eksistences noslēpums ir vienkārši būt nosirmojušiem veciem lēzeniem pakalniem, uz kuru sejām sudrabā ziema ietērpusi avenāju bārdu sīkos žagariņus.

Nu jau vairākus gadu desmitus dzīvojot dažādās pilsētās, biju iemācījies vairs neskatīties uz debesīm, tikai acu līmenī redzēt to, kas man, kā kārtīgam pilsonim un labi mācītam cilvēkam, ir jāredz. Mana mēle iemācījusi mēļot ritmiski un pareizi, pēc visiem standartiem un uzvedības normām. Manas acis ir iemācījušās redzēt pareizās durvis un pareizos gājienus pa tām, tāpēc ļoti ilgi es uzskatīju, ka milži ir miruši. Tie ir palikuši kaut kur tur – provinces bērības zemē, tādi raupji un vienkārši kā debesis izcirstas vienkārši zilās ziemas klusās dienas ritējumā. Pilsētās nav laika pacelt skatienu uz tām, tāpēc milžu vietā mēs redzam reklāmas uz pelēkām sienām kā paši saviem cietumiem un cellēm. Es biju kļuvis par normālu pilsoni, ar normāliem mērķiem. Tomēr kaut kur dziļi zem pilsētas asfalta bija saklausāmas apraktās milžu sirdis, klusi pukstam kā atgādinājums šīs pasaules ilūzijai starp pirkt un pārdot, pārdot un pirkt. Klusos vientuļos pilsētas logos pēc pusnakts tie parādās kā zirgi, kas grib tos astoņus kustoņus pirkt, bet, kā vienmēr, nav naudas. Tikai milzīgi kalni nederīgu grāmatu, kas nespēj iemācīt tiem, kā dzīvot un būt.

Milži jau nenāk uz tām izmeklētajām kultūras vietām un teātriem, kur mazie, sīkie režisori sevi iecēlušī par dieviem pašu sarakstītajās stratēģijās un konstitūcijās. Milžiem skapjos nav pilsētās jaunākās modes, viņi nemāk izstrādāt stratēģiskos dokumentus, bet viņi māk būt neredzami. Viņi zina, ka citādi pēc vecāku stāstiem bērni naktī sabīties, ja tie, ejot garām, paskatīsies viņu logos. Viņi aiziet pudeles nodot tad, kad neviens neredz. Dzert viņi dodas tikai tur, kur skaidri zina, ka paliks nemanāmi. Sarunājas par to, ka šodien pelēks zvībulēns uz ielas ar viņiem ir runājis par dievu mirstību. Vai tad tam vispār var noticēt? Tūlīt būs zvans attiecīgajām

ārstēšanas iestādēm un sūtīšana pie speciālistiem. Milži nevienu negrib pārliecināt, nevienu patiesībai negrib traucēt, nevienu neuzskata par vainīgu. Viņi uzguļas uz tramvaju jumtiem un brauc ietinušies tumsā. Viņi ir iemācījušies saplūst ar pelēkām betona sienām un galvas ieslēpt debesis, tāpēc mēs tās neredzam. Mums tie ir tikai mūri kam paskriet garām. Nav taču laika tādām mulķībām, jāsteidz dzīvot, lai varētu pateikt sev, ka nemaz neesi dzīvojis, tāpat kā visi. Milži nesteidz dzīvot, milži vienkārši ir. Cilvēks grib mūžīgo prieku un vēl kādu nieku drošām vecumdienām, un par to ir gatavs uz visu, arī gulties apakšā zem savas bendes un pusdienas dalīt ar ienaidnieku, ka tikai neskumt, ka tikai nepalikt vienam ar milzi, kas raugās uz tevi no bedrainā asfalta kapličas aiz tava īrētā cietuma logiem un sauc tevi ārā uz trepēm spēlēties.

Par pāris milžiem es jums varu pastāstīt. Pilsētas vecākajā dārzā reiz dzīvoja divi milži. Abi bija ļoti atšķirīgi. Ja fizikā būtu nepieciešami tēlaini salīdzinājumi pretpoliem, kas pievelkas, viņi šim nolūkam būtu ideāls piemērs. Pirmais milzis varēja visai nesaudzīgi izteikt kritiku par maniem dzīves plāniem vai jaunākā dzejas krājuma nosaukumu. Vispār sociālajos tīklos viņš gadiem mani strostēja par sarakstes plakanumu un vispusīgumu. Kā es dusmojos uz šo milzi, kam bārda bija kalta sudrabā kā Barontēvam vai rokeiem no ZZ-top. Tomēr, kas par rozēm tajā dārzā auga no šī milža rokām! Katra dobīte kā mazs brīnums, kā pareizā pasaules kārtība. Klusa un skaista, un bez jebkādas godkāres. Dažreiz viņš aizrūca man garām dārza traktorā, dažreiz nikni klapēja tās nezāles, šķendēdamies par it visu apkārt, varbūt tās rozes tik krāšņi ziedēja līdz vēlam rudenim tieši tāpēc, viņām bija zināmas milža lielās prasības un tās nevēlējās savu dārznieku sarūgtināt. Tomēr milzī dzīvoja viena traka lapsa, kas pārskrēja laiku pa laikam viņa ceļu un tad milzis stundām varēja vērot, kā plūst nemainīgā pasaule ap viņu un viņa skatienā ierausās šīs klusās mierīgās skumjas. Tajos brīžos viņš parasti tikai noraustīja plecus par maniem satrauktajiem tekstiem un bailēm tajos, nebūt pietiekami modernam un laikmetīgam, vai pareizajā pusē. Vakaros cauri dārzam skrienot no darba, es dažreiz redzē-

ju to aizsmēķējam no dārza laternu gaismas un pasmaidām. Pilnīgā neizpratnē noturēju to par smīnu un viņa ieteikumus par uzpūtīgu pozu, atradies gan milzis, lai mani te mācītu. Laikam tāpēc vairs nesaņemtu nekādus ieteikumus, šis milzis smagi nopūšoties ir atmetis ar roku un paslēpies aiz dārza statuju akmens sejām.

Otrs milzis bija pilnīgs pirmā milža pretstats, pilnīgs kaut kāds dabas bērns, kas varēja priecāties kā bērns par dzirdēto mūziku vai vienkārši dzīvi. Nekāda pedantisma gan ārējā izskatā, gan pasaules uzskatā. Ik reiz satiekoties, viņš pajautāja par jaunākajām vēstīm vai dalījās ar no parka zīlītēm un kovārņiem nozagtiem stāstiem. Milzis mācēja tos stāstus stāstīt, kā savējos, joprojām nesaprotu, kāpēc tie stāsti nekad nav tikuši izdoti vai pierakstīti. Šim milzim bija viens no mīļākajiem teicieniem, ka mēs visi esam miljonāri, tikai to neapzināmies. Savos spriedumos milzis nekad nebaidījās būt smieklīgs, tāpēc viņa spriedumi nekad nebija smieklīgi vai augstprātīgi. Tikai milža acis vienmēr bija kā skumjas, kas iekrīt dziļā ezerā, kā milža vienā no mīļākajām dziesmām. Oktobra kādā dienā dārzs man klusi čukstēja, ka nāku par vēlu, milzis bija devies prom no mums uz vīnogu laukiem, kur skan mūzika un milži sagulstas lielajās dievu rokās un gulšņā, laiski klausoties mūzikas ierakstus un strīdoties ar filozofiem par visādām milžu patiesībām un to garīgo dabu. Kopš tā laika dārzs ir kļuvis kluss un vientuļš, bet kaut kur dārza dziļumā pirmais milzis rūpīgi noglabājis šo kluso un kautrīgo sirdi, kas turpina pukstēt ik pavasari caur zālajos guļošajiem cilvēku ķermeņiem. Aizejot mājās, tiem ir dīvaina nojausma par šo satikšanos ar vēl kādu nezināmu zodiaku, kurā paslēpusies tā arī nesaprasta patiesība, kurai nav ne cenas, ne vērtības ne mācekļu, ne baznīcas, un labi, ka tā.

Varbūt tāpēc šajā dārzā es manu uz soliņiem citus milžus, tie iemīļojuši šo vietu, pilnīgi noteikti šeit notiek klusi milžu simpoziji un plenēri. Milžu plenēros milži ir izvietojušies, ievērojot distanci, tie pamāj viens otram ar skatieniem un sazinās telepātiski. Jo milži ir taču, kā jau rakstīju, kā ozoli, kā dižliepas un kastaņas, to vainagiem ir vajadzīgs daudz telpas, to saknēm ir vajadzīga cieta, bet auglīga zeme, tie kustās reti. Citādi, kā gan visi pasaules putni un vāveres zinās, kur patver-

ties, ja milži gribēs pārvietoties par daudz, un nepaziņos, uz kuriem tie dodas. Naktīs kopš dārzu vairs neslēdz puritāniskā pilsētas dome, milži tur lasa dzejoļus un karina lampiņas debesīs.

Vai jūs esiet dzirdējuši, kā milži dejo? Noteikti nē. Parasti milži to dara klusos pilsētas pagrabos, bez mirdzošām izkārtņēm. Kārtīgi pilsētas pilsoņi vārtrūmes, kurās slēpjas šie pagrabi, apiet ar lielu līkumu. Tāpat pilsoņi apiet pamestu fabriku korpusus un citas milžiem piemērotas vietas. Kārtīgākie no tiem cītīgi mēģina ziņot atbildīgajām instancēm, tiklīdz izdzird aizdomīgas skaņas, ka, iespējams, kaut kur dejo milži. Tāpēc milži cenšas paslēpties, cik vien spēj, izdomājot tikai milžiem zināmas zīmes un paroles. Milžu dejas ir savdabīga un savrupa nodarbe, tajā milži ļaujas savām skumjām un vientulībai. Elpojot būtu kā narkotiku, kas tos aiznes uz tālajām planētām, kur milži dejo pludmalēs un ielās, sveicot saullēktos jaunas dienas sākumu. Milžu dejas ir vienīgais brīdis, kad milži aizmirst par jebkādu piesardzību un kautrīgumu. To milzīgie ķermeņi kļūst viegli kā putekļi pavasara vējos, tie lido pār ietvēm un auto straumēm, sajaucoties ar pilsētas skaņām un ritmu. Laižoties kopā naksnīgos liojumos ar namu fasādēs iekaltiem grifiem, pūcēm, ērgļiem un sikspārņiem. Atpūtas brīžos tie sasēžas uz jumtu dzegām vai pilsētas bruģa un diskutē ar Bārtu Simpsonu, hobiem un vai elfiem par to, kāds būs pirmais gaismas stars pēc lielās tumsas beigšanās. Tie dodas izjādēs caur iedomātiem parkiem uz zelta vienradžiem, tie spēlē paslēpes ar vēja suņiem un lec klasītes uz debesu vaļu baltiem vēderiem. Milži var aizmirsties kā pie tehno, tā franču 20. gadsimta 60. gadu estrādes liriskākajām skaņām. Pagrabos tie atbrīvojas pustumsā zibošās gaismās, kā tauriņi pirmajā siltajā pavasara saules dienā. Viņi visu šīs pasaules laiku pārvērš vienā mirklī. Tie milži, kas pārāk noskumuši, sēž pie bāra un klusējot izdzer sausas jūras un okeānus ar sāpēm. Citi milži to respektē, viegli nošūpojot savas lielās galvas kā niedrītes vējā, un liekus jautājumus neuzdod. Katrs milzis zina, kā tas ir, kad sāp, citos vakaros arī viņi ir sēdējuši tur tajā krēslā un skumuši par rītausmas atnākšanu, kad saules lutekļi pamodīsies un atkal milžiem ir jāklūst neredzamiem.

Kopš es zinu visas slepenās paroles, es vislabprātāk dodos uz šiem pagrabiem un fabriku teritorijām. Dažas reizes ielienu milžu somās un dodos uz klusiem mežu nostūriem, vienuļiem jūru stāvkrastiem un salām, kur nav vairs neviena, tikai vējš, smilgas un ceļš, kurā milži dejo savam vienpatības priekam.

Pagrabos tie mani vairs nepamana, esmu kļuvis no milžu pētnieka par milžu draugu, tāpēc viss, ko jūs lasiet šeit par milžiem, ir pilnīgi subjektīvi. Tomēr es joprojām cenšos būt labs cilvēks, izdarīgs un paklausīgs, tāpēc baidos iegrimt milžu dejā. Tā vietā es kāpju pagrabos uz bāra letēm un lasu milžiem savus skumjos dzejoļus, un milži klusi šūpojas līdz katram vārdam.

Milžus pētīt es jums neiesaku, tā ir pavisam bīstama nodarbe. To darot, jūs paši nepamanīsiet, kā sāksiet iestāties par milžiem, aizstāvēt to tiesības uz viņu dzīvesveidu un personīgo brīvību. Ja jūs to darīsiet, jums jāņem vērā, ka cilvēki jums blakus to nesapratīs. Tie kliegs jums sejā, ka viņi nav līdzīgi jums, tie ir pārāk milzīgi un bīstami, lai iekļautos cilvēku sabiedrībā. Milži savu spēku var izmantot pret jums. Milži ir dīvaini, milži negrib strādāt, milži ir slinki. Milžu dzīve ir bezjēdzīga, jo nenes pirmšķietamu ekonomisko labumu. Visas milžu atbalsta programmas ir jāslēdz. Cilvēki virtuvēs teic, ka dažus milžus tie pazīst, un tie ir visai jauki milži, bet tas esot izņēmums, jo lielākā daļa milžu tādi neesot. Tie labprāt sagaidītu starp cilvēkiem atkal vadoņus un varoņus, kas atrastu tiem liekēžiem galējo risinājumu – vai nu visus milžus aizsūtīt uz Madagaskaru vai koncentrācijas nometnēm. Pasaule jau tā esot pārpadzīvotība, tāpēc milžu zaudējums tai nāktu par labu. Aizvien vairāk vēlēšanās, apkārt visai pasaulei, uzvar tieši šādi spēki, kas vēlas, lai pienāktu stingrās dūres laiks, kas milžu problēmai pieliks reiz punktu. Pat mērenāki un liberālāki spēki runā par to, ka, it kā milžu intereses aizstāvēt, būtu jāparūpējas, lai milži vienreiz izbeidz skumt, lasīt visādas grāmatas, gleznot, rakstīt vai dejojot. Esot nepieciešama sociālo dienestu iesaiste un koučinga kursi milžiem, jo milžu tieksme nevēlēties dzīvot ekonomikā un valsts definētajiem mērķiem ir jāizskauž. Milžiem tas tikai nāks par labu, ja tie sāks dzīvot tāpat kā mēs, tie-

coties pēc labākas dzīves, kaut kad vēlāk, jo milžu dzīves filozofija dzīvot tagad ir kaitīga, pirmkārt jau pašiem milžiem. Tā samaitā mūsu jaunatni un mēs jau zinām, kas taču pēc tam ir nihilisms.

Lai kā milžu aizstāvji mēģina politiķus un sabiedrību pārliecināt par milžu nekaitīgumu un miermīlīgumu, tas negūst dzirdīgas ausis. Milži grib tikai dzīvot klusi un mierīgi, un saskaņā ar savu savdabīgo kultūru un tikumiem. Noslaucīt noputējušos namu jumtus no putekļiem palīdzēt mākonim tikt pāri televīzijas torņa smailei, spēlēt vecas video spēles, klausīties aizmirstas dziesmas vecos kasešu ierakstos, mīlēties līdz vēlai rītas stundai, noglāstot uz mīloto gurniem katru dzīves sekundi.

Kad par to ieminējos tautsaimniecības komisijā, dzirdēju par trūkstošajiem pārdevējiem, noliktavas darbiniekiem un celtniekiem, IT speciālistiem un milžu kaitīgo tieksmi studēt humanitārās zinātnes. Baznīcas vīri piebalsoja unisonā, jo milži negribot ciest un tikt debesīs, kur būšot tā īstā dzīve, daži milži vēl pie tam esot netradicionālas orientācijas, nemaksā desmito tiesu, bet visu atdod pa tiešo Dievam. Vēl milži grib glābt putnus un mūža mežus, dziedāt savas musinošās dziesmas un dejojot saullēktos ķīmijas brīvās plāvēs.

Redziet, cik kaitīgi tādus milžus aizstāvēt. Jūs saukāt visos sociālajos tīklos par milžiem, cilvēki rādīs uz jums ar pirkstiem, sauks jūs par velkomistiem, milžmarksistiem un vienkārši par plānprātiņiem. Jums piedāvās doties uz mežu vai apsolīs iebāzt visvisādus priekšmetus jūsos. Cilvēku rases ienaidnieki jūs būsiet, pat tuvākie teiks jums, nu vai tad tu nevarētu paklusēt, nu vismaz ne tik skaļi, kaimiņi jau runā, darbā uzdod neērtus jautājumus, skolā jūsu bērni piedzīvo bulingu un aizskarošas piezīmes. Darba devēji, uzzinot, ka jūs esat strādājuši milžu aizstāvības organizācijās, jums atsaka darbu, laipni sakot, ka ir atraduši citu kandidātu, un vēlot jums (ne)veiksmi turpmākajos darba meklējumos.

Nesakiet, ka neesmu mēģinājis jūs pārliecināt, ja tomēr izvēlēšieties iet šo ceļu, pats bīstamākais ir tas, ka agri vai vēlū jūs paši variet pārvērsties par milžiem. Pats skumjākais, kas ar jums var notikt, ka milži jūs var tā arī neuzskatīt par īstiem milžiem un tas var gandrīz pilnīgi droši garantēt jums pilnīgu

vientulību. Milžiem un to aizstāvjiem parasti paziņu paliek ļoti maz un draugu vēl mazāk.

Galvenais, ko ir apgūt visgrūtāk, jūs nekad nedrīkstat runāt milžu vārdā, jūs neesat milži, un milžiem ir tiesības nepiekrīst jūsu viedoklim un risinājumiem. Vislabākais, ko jūs variet darīt milžu labā, ir ļaut viņiem būt vienkārši milžiem, iedzert kopā ar tiem kafiju un pamāt tiem, kad steigā skrieniet garām. Milžiem nav svarīgi lozungi un pētījumi par Latgales pensionēto sieviešu attieksmi pret milžiem, nav svarīgas konferences par milžu integrāciju sabiedrībā, milžiem nekādi nepalīdz kampaņas, piketi, saukļi.

Milžiem palīdz kāds, kas klusē milzīgi kopā un ieliek savu mazo silto plaukstu milzim plaukstā, un turpina klusēt, jo klusums ļauj milžiem, kuru galva, kā jau rakstiju, atrodas vienmēr debesis, tevi sadzirdēt vislabāk. Ļoti iespējams, pašlaik, kad jūs lasāt šo stāstu, garām jūsu logam pāiet milzis. Nebēdājieties, ja palaidāt to garām, viņš jau par jums zina. Jūs noteikti satiksieties.

Visvaldis Reinholds. *Bez nosaukuma*. Jaukta tehnika.

Skat. 84. lpp.

Kristīne Jučkoviča ir romāna *Nesaki ne jā, ne nē* autore, literāros izdevumos publicēta arī dzeja un īsstāsti. Stāsts „Bizbizmārīte” pirmoreiz publiskots 2024. gada decembrī, Kurzemes prozas lasījumos, kur ieguvis Ventspils muzeja speciālbavli un kļūvis par klausītāju iemīļotāko stāstu.

Kristīne Jučkoviča

BIZBIZMĀRĪTE

„Te man nav nekādu izredžu – es sveru centneru, simts kilo!” Vilma stīvējas Frederikam pretim.

„Nu un kas? Tāpēc tev nedrīkst būt skaistas drēbes? Un tos kilo nepavisam neredz.”

„Pasaki vēl, ka man ir lieli kauli. Tu esi mans brālis, neesi objektīvs,” Vilma norūc, bet tomēr pakļaujas un, aiz rokas vilkta, gandrīz iekrīt pāri sliekšnim apģērba veikalā ar izkārtņi „Mode jauniešiem”.

Garlaikota, krēmkrāsas kostīmā tērpusies kundze paceļ slinku skatienu no sudoku žurnāla.

„Lābdien! Māsai vajadzīgs apģērbs uz manu izlaidumu – es beigšu koledžu! Kaut kas elegants,” Frederiks saka un priecīgi samiedz acis.

Konsultante – tā vēsta viņas krūšu piespraudē – nīgri pieslejas un teju nicīgi nopēta Vilmas augumu.

„Jums kāds izmērs, 52,” viņa dziedoši novelk, drīzāk konstatējot.

„Nē, tāds man nav bijis nekad, 48. ir bijis gan,” Vilmas balss ietricas, un kleitas piedurkne gandrīz pati sāk rotīties augšup, atklādama sārti bālo, gaiši oranžiem vasarraibumiem klāto apakšdelmu.

„Nu, nezinu, nezinu,” veikala darbiniece nopurpina un virzās uz apģērba statīvu pusi.

„Elegants – nē, šis – arī nē, varbūt šis – nē,” viņa šķirsta uz pakaramajiem rindotos kostīmus, kleitas, blūzes un skaita.

„Ejam projām,” Vilma uzkrītoši čukst brālim.

„Paga, vēl ne,” arī Frederiks drudžaini virina izkārtos apģērba gabalus, izvelk no tā ar plēvi pārvilkto indigo zilu plāna auduma tērpu un novicina māsai gar degunu. „Šo mērisi!”

„Kas tas vispār ir? Tik košs!” Vilma rauc degunu.

„Plandošas bikses ar pieskaņotu vesti, vajadzētu vēl baltu kreklblūzi, būtu pats labums. Re, šo, viņš parakņājas citā statīvā, kur krāšņā varavīksnē izkārtotas dažādu krāsu blūzes.

„Jums koriģējošu veļu nevajag?” no veikala dziļumiem atskan ķercošs mecosoprāns.

„Kādu?” Vilma atjautā.

„Mums ir bumbiereņu tipa stilbenes, visādi vēderu savelkoši un korsetveida gabali,” pārdevēju redzēt nevar, bet kliedziņi ir dzirdami.

„Vai jums ir kāds skaists krūšturis?” Vilma vaicā.

Konsultante pabāž galvu no aizstatīva, uzmet Vilmai caururbjošu skatienu, tad lieliem soļiem dodas viņas virzienā, pa ceļam no kabatas izritinādama mērlenti.

„Tā, stāvi, nedaudz rokas augšā, tā,” viņa mēra Vilmas krūšu un zemkrūšu apkārtmēru, krūšu augstumu un, visdrīzāk pēc ieraduma, arī pleca un rokas garumu.

„Mņāā, diez' kas nav,” viņa noteic.

Vilmas acīs iesitas kauna asara. To redzot Frederiks uzliek māsai roku uz pleca, bet pārdevējai rāda izvēlēto tērpu un saka: „Mēs šo uzmērīsim.”

„Aha. Trešā kabīne būs plašāka.”

Vilma saraujas. Kaut viņa nekad te nebūtu spērusi kāju. Ja blakus nebūtu brāļa, viņa dotos nevis uz pielaikošanas kabīni, bet, asaras rīdama, ārā un prom, un tad ļautu lielajai bimbai vaļu.

„Es esmu bizbismārīte, bzzzzz,” Vilma sev klusītiņām saka un sajūt kā kļūst mazāka un mazāka. Viņa sev liekas tik sīka, ka varētu viegli uzlaisties uz milzu dracēnas, kas turpat blakus kases aparāta galdiņam kā izspūrusi fūrija lepojas ar savu astoņdesmito gadu panku frizūru.

„Kur tu paliec, Vilmūš?” Frederiks jau ir kabīnē, pakāris mērāmo tērpu.

„Nāku!” bizbismārīte nolaižas no asās lapas un atkal kļūst par Vilmu.

Vilma secina, ka Frederikam ir laba gaume – tērps viņai der un pat diezgan labi izskatās, vienīgi baltā blūze, lai gan idejiski tērpa papildināšanai atbilst, piedurknēs Vilmai ir par šauru.

„Pameklēsim citu blūzi šīs vietā!” Frederiks ir azartisks. Viņu gandarī, ka vecākā māsa viņam uzticas un paklausa.

Pa to laiku pārdevēja Vilmai atradusi maisveida itāļu kokvilnas kleitu nomazgāti jūraszaļā krāsā, un uz tā paša pakaramā uzkārts arī krūšturis, kādu Vilma nekad vēl nav redzējusi. Pareizāk – ir gan redzējusi. Vannasistabā, pakārtu uz dvieļu žāvētāja vecmāmiņas dzīvoklī. Bēšu, spīdīga auduma, ar platum platām lencēm un piecu āķīšu aizdari un spicu, gandrīz konusveida blodiņu formu. Vilma nodrebinās. Viņa vēlējās skaistu krūšturi, no jaunākās kolekcijas, ar maigām mežģīnēm, tumši zilā, zaļā vai bordo krāsā, varbūt jūraszilu vai tirkīza tonī. Smalku un seksīgu. Bet te. Jau otro reizi šajā veikalā Vilmas ausīs iezvanās, sejā kāpj sārtums un nodevīga asara tā vien traucas ārā no plakstu patvēruma.

„Bzzzz,” Vilma iedūcas. Bizbismārīte savēcina spārnus un Vilma vairs nav redzama – ne brālim, ne briesmīgā krūštura atnesējai.

„Biz-biz mārīte, kur tavi bērni, bzzz,” Vilma izdzird mammas balsi. Ir tikko nolijis, un simtiem, nē, tūkstošiem mārīšu mudž lietus noblietētajā liedagā. Viena uzlaidusies mazajai Vilmai uz pirksta un vēcina spārnus. „Kad tev kāds dara pāri, iedomājies, ka esi mārīte, un uz tevi tas nepavisam neattiecas. Tu esi sīka, neviens tevi nemana, bet tu lido pa visu pasauli, kur vien gribi,” mamma turpina, „tagad aizver un atver acis!”

Vilma atver acis un attopas turpat veikalā. Itāļu kleita ar pavadoni ir pārvietota uz kabīni.

„Vilma, Vilma, tu mani dzirdi?” Frederiks purina māsu aiz pleca.

„Es pilnīgi noteikti neņemšu to krūšturi,” Vilma dzird sevi sakām.

„Tas mums jūsu izmērā bija vienīgais visā veikalā! Ko jūs gribējāt – pašai 105 E!” pārdevējas balsi dzirdams splīns.

„Tas nenožīmē, ka man tas jāņem. Es jau jums neteicu, ka man vispār NAV krūšturu, vai es gribu JEBKĀDU krūšturi,” Vilma turpina, bet Frederiks acis vien bola – tādu savu māsu viņš vēl nav redzējis.

„Nu, kā ziniet – tāds atlasa krūšturītis, nemaz nav slikts, turklāt miesas krāsā, zem visa varēsiet pavilkst,” pārdevēja rausta plecus.

„Man līdzjūtības apakšveļa nav vajadzīga. Es gribēju pirkt visskaistāko no jaunās kolekcijas,” Vilma noslēdz sakāmo. Frederiks uz māsu paskatās ar cieņu.

„Hhh,” pārdevēja iešņācas un nogroza galvu. „Tad jūraszaļo itāli nemērīsiet – one size, jums varētu derēt.”

„Mērīšu, jums par spīti. Un vēl uzmērīšu šo avenšarkano bikškostīmu. Jā, šo te. 48. izmēru, es redzu,” Vilma droši pieiet pie drēbju statīva un paņem blīvas trikotāžas kostīmu – žaketi un bikses, ienes kabīnē un aizver smago aizkaru.

Pēc brīža viņa iznāk, tērpusies kostīmā. Tas ne tikai labi der – žaketes piegriezums pat komplimentē Vilmas augumam, un bikses izceļ garās kājas, tās slaidinot.

„Ou, māšuk, super! Uzvilksi augstpapēdes, būs vēl labāk!” Frederiks jūsmo, „tas patiešām ir eleganti!”

Vilma uzmēra arī „itāli” un atzīst to par pavisam pieņemamu kleitu vasarai.

Stāvēt pie kases un maksājot, Vilma cenšas uz veikala darbinieci neskatīties. Bzzz, bzzz, viņa domās dūc.

„Tad stilbenes-bumbierenes nevajadzēs, ja? Pie kleitas būtu pats labums – ciskas kopā

neberztos un vēderu labi savāktu – mums ir tādas, līdz padusēm velkamas!”

* * *

Bzzzzz, biz-biz, mārīte, kur tavi bērniņi.

Visvaldis Reinholds. *Bez nosaukuma*. Jaukta tehnika.

Skat. 84. lpp.

Sandra Dieziņa ir liepājniece. Strādājusi dažādos medijos, to vidū *Kurzemes Ekspresis*, *Dienas Bizness*, *Latvijas Avīze*. Pabeigusi Rakstniecības studijas Liepājas Universitātē (2021), iegūstot maģistra grādu. Kļuvusi par Prozas lasījumu laureāti (2021). Interesē, kā pateikt nepasakāmo.

Kleite tā pati kleita vien ir. Tas ir apvidvārds Kurzemē.

Sandra Dieziņa

KLEITE

„Iedod satrāklēt, palīdzēšu!” teicu omam-miņai. Maiga sēdēja uz gultas malas, salīkusi pie šujamā. Skolā tuvojās Jaungada balle un vajadzēja jaunu štāti. Veikalos neko nedabūt, bet vismaz mātei bija palaimējies nopirkt audumu. Burvīgs – melns ar mazām baltām pumpiņām. Tās pumpiņas man vienmēr patikušas, tādas rotaļīgas, kā saldie jūras akmentiņi. Saber kabatās un dzīve uzreiz saldāka. Omamai šūšana padodas, ko nevar teikt par māti, kura vienmēr steidzas, jo darbs dzen darbu. No naktsmaiņas uz otru darbu, lai maciņš biezāks un labāka iztikšana. Mammai nav vaļas tik smalkam darbam kā šūšana. Tikmēr ome var ķīpāties ilgi un dikti, līdz smalkākai detaļai rāmi un prātīgi šujot sienas deķīšus, adot vilnas zeķes vai meistarojot kādu citu rokdarbu. Kleitām gan viņa sen nav ķērusies klāt. Šoreiz Maiga vēlīgi man ļauj satrāklēt auduma detaļas. Piegrieztni pati biju dabūjusi no „Burdas”, ko nopirku Rīgā. Speciāli braucu, lai Marijas ielas veikaliņā dabūtu kādu īpašu „Burdas” žurnālu un varētu tikt pie jaunās štātes. „Burdas” salons deviņdesmito sākumā bija kas jauns tukšo padomju savienības veikalu

vidū. Līdz šim kaut ko varēja dabūt vien pa blatu vai arī jāstāv milzīgi garās rindās, ja arī ko izmeta uz letes. Tie audumi, kas bija veikalos, bija trūcīgas izvēles. „Rīgas auduma” parkis taču nederēs balles kleitai. Septembrī pusi dienas izstāvēju mežonīgā rindā, bet kārotais pumpiņu audums bija beidzies, atlika vien strīpaini rozā. Paņēmu to pašu, bet kleitai nepavisam neder, pārāk rupjš un grumbuļains, ja nu sastiķēt kādai jaciņai.

Pumpiņu kleitu biju redzējusi vienā „NBI” žurnālā, ko vēl astoņdesmito gadu vidū nopirku stacijas kioskā. „Neue Berliner Illustrierte” jeb NBI nāca no demokrātiskās Vācijas un tas reizēm bija pieejams, ja vien nebija izpirkts. Blakus „Ciņai”, „Komunistam” un „Ļeņina ceļam” šis krāsainais izdevums vilināja ar savām burvīgajām bildēm. Foto man patika visvairāk. Te varēja redzēt gan populāras rokgrupas, gan jaunākās modes. Moderno pumpiņkleitu noskatīju dāmai, kura soļoja pa saulainu Berlīnes ielu Unter den Linden. Gluži kā Liepājā -zem liepām. Viņas skatiens bija vērsts sāņus, tik skaists profils. Likās, ka sieviete sapņo. Lindenstrasse jeb liepu iela. Gluži kā Liepājā – pilsētā zem liepām. Piegulošā kleita ar volāniem – kā uzlieta. Tanī mirklī piefiksēju savās domās, ka man kādreiz tāda noteikti būs, un tagad tas brīdis bija pienācis.

Skolas egle piektdien būs svarīgākā balle manā mūžā. Jo tur būs Atis – mans skolas

biedrs no paralēlklases. Man viņš patīk, bet to neviens nezina. Pat draudzenes ne. Atim ir blondi mati un tik mīļas acis. Kad viņš pasmaida, un viņš to dara bieži, smaids vienkārši mani atbruņo. Klases biedri bieži vien sauc – Ati, tev slapji mati, bet viņš tikai smaida. Viņš vienmēr ir sirsnīgs un nekad neat-saka, ja vajag palīdzību. Pēdējā laikā mūsu skatieni sastopas aizvien biežāk. Sarkstu kā tāda muļķe, un pati kautrējos. Sarkšana ir mans lielais mīnuss, īpaši tad, ja jāiet klases priekšā atbildēt. Niknojos uz sevi, bet tur neko nevar padarīt. Arī mani vaigi bildē, kas stāv pie skolas ieejas kā teicamnieci, ir tā piesarkuši, ka nav kur dēties. Lai jau visi domā, ka esmu vienkārši nosalusi. Bet svētku balle tuvojas un laika nav daudz, vien dažas dienas un nakts.

Kleites lietā abas ar mammu bijām cerējušas uz šneiderienes Ināras palīdzību, bet viņa tik noslogota, ka pirmoreiz mūžā atteica. Citoreiz noteikti, bet tagad ne, tikai divas rokas visiem darbiem un esot jāšuj līdz pusnaktij. Ināra dzīvo aiz meža – viņas koka namiņš, ieskaufs priežu apkampienos, krietnu trīs kilometru gājiena attālumā. Ejot ar mammu naskā soli turpceļš ir nieka lieta, bet atpakaļceļā piezogas piekusums. Pusceļā dzīvo otra ciema šuvēja Dzintra. Mamma teic – piekāpsim, varbūt izdodas ko sarunāt. Esmu dzirdējusi, ka mammai jaunībā ļoti patīcis Dzintras brālis Juris. Nez kā nu tā sanāca, bet Juris no dienesta padomju armijā gruzīnu pusē pārveda sev jaunu sievu. Mamma ilgi nevarēja piedot, jo uzticīgi bija gaidījusi. Tiesa, Juris vēstulēs no armijas nesolīja nedz mūža mīlestību, nedz pasaku pilis. Pat ne reizi neteicis, ka mammu mīlot. Tā nu abu draudzība pajukusi. Ka nav kazai piena, tad nav!

Dzintra ver durvis saposusies, gluži kā mūs gaidījusi. Blondā frizūra kā no pēdējā modes žurnāla vāka, seja glīti nopervēta, mugurā tikpat modīgs sarafāns un dzintara broša. Drīz būšot kavalieris, abi braukšot uz teātra pirmizrādi. „Bet piesēdieties, varam papļāpāt!” Arī te paliekam bešā. Dzintrai nesot vaļas, tāda klientu gūzma, ka traks varot palikt. Pie skapja durvīm piekārti vairāki nepabeigti apģērba gabali – rozā kleita bez piedurknēm, mežģīņu svārki un vēl pāris blūzes. „Tas nav viss, vēl pāris auduma gabali gaida savu kārtu. Pat nezinu, vai pa-

spēju līdz gada beigām. Un, kā tev iet, mīlā? Smuka tev tā meita, ļoti smuka,” nesagaidot atbildi, Dzintra mani ievērtē. „Ko dod smukums, ja darbi kā nekust no vietas, tā nekust,” tā mamma, sūrojoties par mūžam nepadarīto. Iekožu lūpās un klusēju, ko nu iejaukšos, tāpat labi nebūs. Man nekad nav patikušas šādas sarunas. Un krenķis par kleitas šūšanu jau pārvēršas lavīnā. Laikam jau nespīd ne balle, ne kleita. Ejam mājup klusēdamas. Sals pieņemams spēkā, sniegs dzirkstoši gurst zem kājām. Ziemas pievakare ātri vien satumst un parādās zvaigznes. Vēl jau žilbina pie horizonta, ne acis atraut. Nu kur var būt tāds spožums, skaļi prātoju. „Ne jau spožums šai dzīvē galvenais, bet darba tikums,” mamma runā kā no grāmatas. Ar prātu jau viss skaidrs, bet kur paliek jūtas? Tā vien gribu izstāstīt par Ati, bet šoreiz kaut kas attur. Mamma bezgalīgās rūpes atkal liek paklusēt. Tomēr pēc brīža pasprūk: „Mammu, kad tu pirmoreiz iemīlējies?” Negaidīti, bet mamma palēnina soli. Un sāk stāstīt. Vārdi veļas kā sniegs no kalna. Viņai bijis tikai 15, bet Aivars piecus gadus vecāks, jau no armijas pārnācis. Sākumā rakstījis vēstules un teju katrā bijis lūgums sagaidīt. Mammai toreiz nekādu puīšu nebijis prātā, bet pamazām caur vēstulēm tik labi iepazinusi Aivaru, ka sapratusi – laikam ir iemīlējusies. Pēc dienesta abi vien paspējuši satikties un vienu balli nodejot, kad pēkšņi Aivars gājis bojā autoavārijā. Tā diena bijusi melnākā mamma dzīvē. Tāds pārdzīvojums un sāpes. Tumsā neredz mamma acis, bet esmu pārliecināta – tās ir siltas un miklas. Uz brīdi apstājamies un apskauju mammu. Par Ati labāk izstāstīšu vēlāk.

Vārot ķīļķenu zupu, mājās mūs sagaida omamma. Ķēķis piesvīdis, bet plīts riņķi jau gluži sarkani no kurināšanas. Malka sprakšķ un siltuma omulībā zupa garšo vēl labāk. Ome jau mums liels pavārmeistars. Te mannā biežputra ar ķīseli, te žūra ar kanēli, kuru veikalos ar uguni nedabūt, te miežu biežputra ar saceptu speķīti. Kartupeļi pašu audzēti, piens no gotiņas un ruksis stallī izaudzēts. Pašu manta labu labā.

Bet tagad omammai nekas cits neatliek, ka uzspodrināt ierūsējušās prasmes, liekot lietā tik ļoti sen apgūto kaucmindiešu skolas šūšanas pratību, kas nepelnīti nobāzta tumšākajā skapja plauktā. Palīdzu noņemt

papīra piegrieztni un sadieguma vietas labi redzamas. Tagad atliek vien satrāklēt gabalus kopā un uzmērit. Cik tur tā darba! „Te vēl ieņemsim, lai nekarājas kā tāds maiss. Tad pielaiķosi vēlreiz,” omamma lietišķi uz aci nosaka. Tagad jau kleite izskatās daudz labāk. Vēl vieta rāvējslēdzim un rītvakar visu sašūs ar veco zingeru, kas joprojām labi kalpo pat ar pusnolūzušo rokturi. Mamma to piestiprinājusi ar aizliektu naglu, un viss darbojas. Ne to vien izdarīsi, ja trim sievišķiem nav citu palīgu! Mamma pieradusi, omamma ar, jāiztiek ar to, kas ir. Mamma īpaši nevienam nelūdz palīdzību, tikai gadījumos, ja jāatved malka vai jāuzar kartupeļu lauks. Mēģinu palīdzēt, bet tie lauku darbi neapdarāmi. Visas vasaras pāiet, ravējot un atkal ravējot tos trīs dārzus. Vismaz labi, ka tagad visi darbi beigušies un var lasīt un mācīties. Un tūlīt būs balle! Kurpes mamma nopirka jau izgājušo mēnesi. Veikalā liels tukšums, bet mamma pa blatu dabūja baltas čehu laiņiņas. Noderēšot arī izlaidumam, kas vēl pēc pusgada. Kāja jau neizstiepsies pa šo laiku. Un labāk taču ienēsāt, lai izlaidumā nespiež. Klases meitenes sūrojas, ka neko nevar nopirkt, cik veikalus apstaigājušas. Ja arī kas parādās, lielākoties tāds širpotrebs, ka kauns būtu vilkt, jo var gadīties pusei klases vienādas kurpes.

Balles priekšvakarā grozījās pie mazā spoguļīša, kleiti pielaiķojot. Sēdēja kā uzlieta! Tās draiskās pumpiņas vien ko vērts! Lai tev, meit, labas lustes, novēl omamma, silti pasmaidot. Uz piepilsētas autobusu devos viena, mammai nebija laika pavadīt. Un ceļš, kā vienmēr, mani satrauca. Bija bail. Kad biju tikusi līdz likumam, aiz kura sākās gaismas strēles, atskanēja solī. Tik ļoti bail atskatīties. Solī tuvojās. Pieliku soli, lai sāktu skriet. Uz ledainā ceļa nācās turēt līdzsvaru, lai nelauztu kaulus. Kā glābiņš parādījās auto. Gaismas apžilbināja un auto strauji nobremzēja. Aiz muguras vairs neviena nebija, tik tumsā taciņa, iemīta sniegā. „Sveika! Vai Pelnrušķīti drīkst vest uz balli?” atskanēja labi pazīstamā balss. Atis, paņēmis tēva dzelteno „Žiguli”, bija triecies to gaisa gabalu pēc manis. Glābiņš uz līdzenas vietas. Un mana sirds izkusa.

Ballē spēlēja „Credo” un kopš tā vakara „Meitene ar kallu ziediem” ir mana mīļākā dziesma. Kad tiku mājās, mamma ar omi gaidīja. Lielajā istabā smaržoja egle, izpušķota rotājumiem, ko man uz lelles kāju dāvējusi Kates tante. Viņas vairs nebija šai saulē, bet atmiņas sildīja sirdi. Viens rotājums – maza meitenīte stikla kleitiņā, klusi ligojās kā uz deju plača. Uz brīdi sajutos kā tas eņģēlītis punktainā kleitē.

Visvaldis Reinholds. Bez nosaukuma. Detaļa. Eļļa.

Skat. 84. lpp.

Dāvids Rubens – dzimis 2001. gada 16. maijā. Par savām mājām sauc Līvānu novada Rudzātus, studē Latvijas Universitātes Ekonomikas maģistrantūras programmā. Raksta jau teju desmit gadus, līdz šim bijušas publikācijas *konTEKSTĀ*, *Latvijas Avīzes* pielikumā *Kultūrzīmes*, *Jaunajā Gaitā*. Vairākkārt bijis starp laureātiem jauniešu jaunrades darbu konkursā „Aicinājums”, absolvējis Literārās Akadēmijas prozas kursu pie rakstnieces Janas Egles. 2019. un 2021. gadā piedalījies „Prozas lasījumos”.

Dāvids Rubens

PONIJS? TAS GAN IR SMIEKLĪGI

Ričards iznāca no policijas iecirkņa, rokās virpinādams pasi, ko vēl tikko bija uzrādījis vīzdegunīgajam iecirkņa inspektoram. Vai policista sejā nebija pavīdējis smaids, klausoties Ričarda stāstā? Pat ne smaids, drīzāk tāds kā smīniņš, kas nodevīgi iegulst klausītāja sejas vaibstos, kad tas cenšas apvaldīt skaļāku spurdzienu. Protams, ka šādi stāsti nebija nekāds retums – gluži pretēji, to kļuva aizvien vairāk. Krāpšanas modeļi bija dažādi – reizēm uzdarbojās vienkārši čatboti, citreiz skaistās mīlestības vēstulēs rakstīja kaut kur Šrilankā nobāzēties shēmotāju kantoris. Parastais upura profils gan stipri atšķīrās no Ričarda tēla. Pusmūža sieviete, šķīrusies, bet, iespējams, arī atraizne, bērni jau lieli, pēc draudzeņu ieteikuma ielādējusi kādu iepazīšanās platformu. Tur jau piecas minūtes pēc reģistrēšanās viņai uzrakstījis neticami skaists latīnos izcelsmes vīrietis, kura latviešu valoda, protams, pieklibojusi, bet tas attaisnojams ar svešādo izcelsmi. Pēc pāris dienām sarakstē virtuālais skaistulis lūdza naudu aviobiļetēm, lai pārceļtos uz dzīvi pie izredzētās. Tālākais jau tikai atkarīgs no dāmas rocības un attapīguma.

Ričards turpretī bija 33 gadus jauns vīrietis ar doktora grādu, puslīdz cienījamu karjeru, neveiksmīgu attiecību pieredzi bagāžā un, ko tur noliegt, vēlmi satikt cilvēku, ko atkal varētu saukt par savu. Par laimi, Ričarda pazaudētā summa aprobežojās vien ar diviem tūkstošiem. Un citā gadījumā viņš būtu norijis šo apkaunojumu bez policijas iesaistes, tomēr tā bija sanācis, ka iepazīšanās aplikāciju viņš bija lietojis uz darba datora un paralēli naudas zaudējumiem bija spējies ielādēt arī kādu vīrusu. Patiesībā tieši viņa iestādes IT speciālists bija darījis Ričardam zināmu kaitniecisko vīrusu datorā, kas tālāk aizveda pie apziņas, ka Samanta visdrīzāk nav Samanta, bet Abduls vai Mehmeds kādā tālā un eksotiskā zemē.

Tā kā vīruss vēl nekādus zaudējumus nodarījis nebija spējies, tad priekšniecība uz Ričardu pārlietu lielu spiedienu neizdarīja, tomēr kategoriski norādīja, ka par šo jāziņo policijai. Te nu viņš arī bija – mazliet īgns, saguris, sevi vilies un nožēlojams. Jā, laikam tieši vilšanās bija visspēcīgākā. Iepriekš uz visiem šiem krāpnieku upuriem viņš bija noraudzījies ar zināmu augstprātību. Cik stulbam vispār jābūt, lai noticētu kaut kam tādām, viņš bija pie sevis nodomājis ne reizi vien, lasot kārtējo „romantiskās krāpšanas” upura stāstu. Bet laikam jau tas viss atkarīgs nevis no paša cilvēka, bet viņa tā brīža stāvokļa. Kas liek mums rīkoties neracionāli, soļojot pāri visiem sarkanajiem, melnajiem un pirātgalvu karodziņiem, ko redzam savā priekšā? Pirms trīs gadiem viņš bija izšķīries ar savu skolas

laiku mīlestību. Tam sekoja periods, kad par attiecībām vispār domāt negribējās. Pāris randiņi, kas ne pie kā ilgtermiņā nenoveda, un tagad, noveļoties pa izmisīgajām mīlestības meklēšanas kāpnēm, viņš vēl bija atsisis galvu pret interneta krāpnieci.

Reizēm Ričardam šķita, ka viņš joprojām mīl Kristīni. Astotajā klasē viņi oficiāli bija kļuvuši par pāri. Sešpadsmit gadus vēlāk viņa aizgāja no Ričarda, atstājot uz virtuves skapīša zīmīti – „esmu nogurusi”. Ne viss bija ideāli šajos kopdzīves gados, Ričardam bija gadījies arī pa kādam maznozīmīgam sānsolim. Viņi abi zināja par negludumiem, bet bija nolēmuši tos atstāt ārpus attiecībām. Vismaz Ričardam tā likās. Pēc šķiršanās viņi nekad tā arī nebija satikušies. No sākuma draugi teica, ka Kristīne devusies uz ārzemēm, pēc tam, ka atgriezusies mazajā miestā, no kurienes abi nāca un kur bija sākusies viņu nevainīgā skolas mīlestība. It kā bija pagājis tik daudz gadu, bet Ričards joprojām varēja atcerēties krāsoto skolas gaitenī smaržu, skolas zvanu, kam bija pa pusei nolauzta mēle, tāpēc troksnis bija reti riebīgs un, protams, daudzās atmiņas kopā ar Kristīni.

Tolaik Kristīne gribēja kļūt par juristi. Viņai izdevās, lai gan sapni par savu advokatūras biroju nomainīja notāres asistentes pienākumi. Ričardam konkrēta sapņa nebija. Ne tolaik, ne tagad. Viņš bija slīdējis cauri augstskolas gadiem loģistikas jomā, kas toreiz šķita kas jauns un nedzirdēts, pēc tam ieguva grādu vadības zinībās. Profesionālajā ziņā sagādīšanās rezultātā nonācis komunikācijas jomā, kur strādāja joprojām. Un pēdējos četrus gadus veltījis doktora grādam. Kristīne viņu bija uz to mudinājusi. Iespējams, viņu vienkārši kaitināja Ričarda bezjēdzīgā dirnēšana mājās. Līdz ar atgriešanos pie studijām viņi it kā bija ieguvuši jaunu atelpu – brīvajos darba dienu vakaros gāja uz restorāniem, nedēļas nogalēs izbrauca ārpus pilsētas. Varbūt Kristīne juta, ka ar Ričarda studiju noslēgumu viss atgriezīsies ierastajās slīdēs. Pa šiem gadiem viņi tā arī nebija sakārtojuši savas attiecības juridiski, abi nebija apprecējušies. Tā viņi bija nolēmuši. Viņiem vienkārši nevajadzēja šādu pašapliecināšanos, vismaz Ričardam jau pavisam noteikti ne.

Siltais pavasara vējiņš viņu atmodināja no pārdomām, kurās bija neplānoti iegrimis. Pēkšņi Ričards sajuta vēlmi ātrāk pamest šo

vietu. Pat iecirkņa durvis viņam uzdzina nelaumu, kas haotiski plūda no vienas ķermeņa vietas uz citu. Darbā Ričards bija paņēmis atvaļinājumu, tāpēc steigties nevajadzēja. Ejot pa pustukšajām ielām, viņu pārņēma savāds miers. Vēl tikko klātesošais satraukums bija izplēnējis kaut kur pilsētas ielās. Ārā tiešām bija neticami skaists laiks. Arī cilvēki šķita patīkamu gaidu pilni. Ričards bija nesoļojis krietnu gabaliņu, kad atpazina, ka atrodas pavisam netālu no sava drauga Kriša privātprakses. Labāk jau būtu bijis pieteikties, bet Ričards ne mirkli nešaubījās, ka draugs viņu uzņems arī tāpat.

Krišam piederēja maza veterinārā klinika Lūku avēnijas un 64. bulvāra krustojumā. Uzgaidāmajā telpā sēdēja piemīlīga blondīne ap gadiem divdesmit – kārtēja prakticante, nodomāja Ričards. Krišam patika praktikantes – un ne tikai tamdēļ, ka tās strādāja par pārsimts eiro. Viņam patika koķetēt ar šīm jaunulēm, izmantojot savu formālo pārākumu. Neviena klienta uzgaidāmajā telpā nebija, varēja saost tikai asiņu un zāļu smaržu.

„Krišs aizņemts?”

Jaunā sieviete noliedzoši pamāja ar galvu. Papildu jautājumi nesekoja, Ričarda pārliecinošais tonis bija skaidri norādījis, ka abi vīrieši viens otru pazīst.

„Sveiks, vecozēn,” Krišs iesaucās, ieraudzīdams Ričardu ienākam pa durvīm. „Vecozēn” bija Kriša variācija par Fidžeralda varoņu lietoto „old sport” uzrunu. Varbūt Krišam arī piemita kaut kas no Getsbija pārliecības, bet par izsmalcinātu džentlmeni viņu nosaukt būtu grūti. Krišs sēdēja pie galda, pārliecies pār lielu daudzumu dokumentu.

„Audits tuvojas?” Ričards nevērīgi uzsauca.

„Nē, vajag atrast informāciju par vienu kuci,” Krišs iesmējās, turpinādam ar plaukstām pārcilāt vienu mapi pēc otras. „Labāk stāsti, kā tev sokas, vecozēn?”

„Nu, es jau tikko par vienu kuci nodevu informāciju policijai,” Ričards izstāstīja savu nelaimīgo interneta iepazīšanās stāstu.

„Vecozēn, zini, ko man saka cilvēki, kas grib kastrēt savus suņus?” atbildi nesagaidījis, Krišs turpināja, „tas krancis taču kļūst kā bez prāta... Nejūti te kaut ko pazīstamu?”

Ričardu neapvainoja drauga vārdi. Tas bija Krišs, viņa mute bija simtprocentīgi sinhronizēta ar smadzenēm – katra doma, lai cik jēla arī nebūtu, fiksi tika pārsplauta pār lūpām.

„Nesaprotu, kā tu esi viens! Vecozēn, trīs gadi, kopš Kristīne tev atstāja,” Krišs, ieturējis elpu, piebilda, „vispār viņa ir atgriezusies pilsētā.”

Viss iepriekš minētais Ričardam bija lidojies garām, bet pēdējā piebilde iesēdās prātā. „Kā tu zini?”

„Viņa bija atnākusi pie manis,” Krišs centās runāt iespējami mierīgi, bet teiktajā atbalsojās kaut kas no pieķerta bērna taisnošanās.

„Ko? Kāpēc tu neteici? Kādā sakarā viņa te vispār bija?” Ričards pienāca tuvāk drauga galdam un skatījās tieši acīs, sagaidīdams atbildes.

„Vecozēn, nebaidi mani. Tās izbolītas ačteles esmu redzējis tikai ar trakumsērgu sirgstošajiem kustoņiem,” Kriša joks, lai arī domāts stresa noņemšanai, drīzāk palielināja spriedzi telpā.

„Kriš, šoreiz bez jokiem. Ko Kristīne gribēja no tevis?” Ričards stāvēja tikai pāris centimetrus no rakstāmgalda, ar rokām balstīdamies uz tā pamatnes.

„Ooo, vecozēn, tu taču nebūsi greizsirdīgs? Labi. Labi. Piedod manu smalkjūtības trūkumu, tu zini, ka man patīk jokot. Kristīne te bija darba dēļ. Viņai esot ferma laukos, gribēja, lai es atbraucu apskatīties viņas lopīņus.”

„Ko? Kādi lopī? Kāda ferma?” Ričardu mulsināja stāstījums, joprojām nevarēja saprast, vai šis ir joka turpinājums vai patiesība. Kristīnei pat suņi uzdzina nelabumu. Ričards ilgi bija lūdzies, lai viņi iegādājas kādu mājdzīvnieku, bet Kristīne vienmēr atgaiņāja šo domu, aizbildinoties ar alerģiju. Kārtības labad gan jāsaka, ka Ričards šim stāstījam nekad nebija noticējis, bet uztvēra kā kaprīzi, piekāpdamies viņas priekšā.

„Jā, es arī no sākuma domāju tāpat. Kristīne – tā pilsētas madāma laukos?” Ričards saviebās. „Piedod, piedod, zinu, ka tev viņa joprojām ir svarīga, vecozēn. Bet nu tev man jāpiekrīt, ka Kristīne bija smalka kā pūdelis, un te pēkšņi sūdos un dubļos, prasa, lai pārbaudu viņas aitas, govīs un, jā, pat poniju. Iedomā-

jies, vecozēn, poniju? Kuram vispār mūsdienās ir poniji? Laikam atcerējusies multfilmas un tagad grib tēlot princesi. Bet tu neskumsti, vecozēn. Teikšu tev godīgi – izskatījās nogurusi. Bez manikīra, mati zirgastē. Laikam nolaidusies pēc bērna piedzimšanas,” Krišs izspļāva un tūlīt saprata, ka velti neieknēba sev lūpās pirms pēdējās frāzes.

Ričards pat negaidīja apstiprinājumu. Tātad Kristīnei bija bērns. Viņa vienmēr bija teikusi – Ričard, mēs būsīm slikti vecāki, labāk vecumā nopirksim treileri un brauksim pa Eiropu, dzersim limončello Itālijā. Ričards vēl bija smējies, ka ar viņu pensijām jau sanāks tikai sangrija pie vietējā lielveikala. Un tagad Kristīne pati bija mamma, acīmredzot apprecējusi kādu no viņu dzimtā ciemata, kļuvusi par fermeri. Ak, Dievs, un kur bija viņš? Pirms stundas policijas iecirknī, jo nebija spējis nobeigt ar pornogrāfiju, tā vietā uzķēries uz interneta krāpniekiem. Tātad to viņa toreiz domāja ar „esmu nogurusi”? Sagribēja izpist kādu, kas smird pēc kūts, un kļūt par māti, kas par sevi nerūpējas. Kā tur teicas Krišs? Esot nolaidusies? Tā arī viņai vajag. Dusmas pārmāca sāpes.

Krišam šķita, ka tas vērsti uz viņu. „Bet, vecozēn, tīci man, es uzreiz viņai atteicu. Jā, sunīti, kaķīti, kāmiņi es varu izārstēt, bet lielajiem es pat neēju tuvumā. Maz naudas, daudz problēmu. Labāk pilsētā izkastrē kādu mincīti, paņem savu simtņecīņu un dzīvo laimīgs. Turklāt lidot to gaisa gabalu. Nu nē, kam tas man vajadzīgs. Viņa gan teica, ka neticot tiem miesta dakteriem, kas paši daudz no lopiem neko nesaprotot, bet, nē, es biju nepierunājams.”

Kriša vāvuļošana Ričardam bija kļuvusi vienaldzīga. Viņam vajadzēja svaigu gaisu. Draugs vēl bija centies viņu aizkavēt, bet Ričards jau bija uz ielas. Tolaik Ričards bija kļūšējais, izlicies, ka tā vienkārši notiek. Trīs gadus domājis, kas tad īsti atgadījās vai noveda pie Kristīnes pēkšņās pazušanas, bet, nē, tagad viņš neklusēs. Kristīnei būs jāpaskatās viņam acīs un jāpasaka skaidri un gaiši, kas toreiz notika. Ja tā mauka nogura no labas dzīves, lai tā arī būtu, bet to viņai vajadzēs pateikt pašai.

Ričards ātri devās uz mājām. Iekāpis auto, sāka šaubīties, vai vērts rīkoties tik impulsīvi, bet tomēr emocijas ņēma virsroku. Pārdzīvo-

jums bija daudz lielāks par Kriša teikto vai interneta krāpšanu, tas bija gadiem noturēts aizvainojums, kas tagad bija izšāvis un putoja uz visām pusēm. Vibrēja telefons. Zvanīja Krišs. Ričards neatbildēja. Pēc brīža īsa ziņa – vecozēn, netaisi sūdus. Jā, viņš nekad nebija taisījis sūdus. Labais Ričards, mierīgais Ričards. Izglītoti cilvēki taču tā nerīkojas, ne jau tādi, kam ir doktora grāds.

Ričards brauca ātri. Ceļš uz mājām aizņēma divas stundas. Viņš sen nebija braucis uz šejieni, drīz pēc skolas beigām nomira Ričarda tēvs, un mamma pārvācās dzīvot pie māsas uz Vāciju. Prātā atausa daudzas skolas ainiņas. Pirmie skūpstī ar Kristīni. Cik ļoti viņi bija iekērušies viens otrā! Pat tagad, dusmu pārņemts, viņš tomēr ar lielu pacilātību atcerējās abu kopējo sākumu, cik daudz sapņots un domāts par nākotni. Ričards desmitajā klasē Ziemassvētku ballē pat bija sakāpies ar puisi, kas bija Kristīnei uzmācies. Toreiz viņa teica, ka tā esot pirmā reize, kad viņu kāds aizstāv. Kristīne uzauga ar omi, kas vienmēr bija atkārtojusi, ka, ja arī reizēm kaut kas nepatīk, to vajag panest un gaidīt labākus laikus. Vai tiešām tā viņa bija domājusi par abu attiecībām?

Nē, tam Ričards nevarēja noticēt. Jā, arī viņš varēja būt dzēlīgs vai ļauns, apzināti vienaldzīgs, nerunāt dienām, bet beigās viņi vienmēr bija atraduši risinājumu. Cik skaistas bija tādas salabšanas ar vīnu un austeru vakariem. Arī sekss bija labs. Pēc šādiem strīdiem viņi viens otru varēja izdzert sausu, abu ķermeņi ar magnētisku spēku tiecās pretī, līdz saplūda vienā veselumā.

Tikai pabraucis garām savai skolai, Ričards attapās, ka patiešām ir sasniedzis galamērķi un tikšanās ar Kristīni var notikt kuru katru brīdi. Daudzas reizes viņš tomēr bija apsvēris iespēju griezties riņķī un labāk kopā ar Krišu dzert, līdz pienāks rīta gaisma.

Beidzot attapies, kur atrodas, Ričards saprata – nav jau garantijas, ka izdosies Kristīni atrast šeit. Jā, neilgi pēc šķiršanās viņš no paziņām bija dzirdējis ko līdzīgu, bet tas taču bija pirms trīs gadiem. Un ko tur teica Krišs? Ričards vairs nespēja atcerēties, tomēr viņu nepameta doma, ka draugs kaut ko bija minējis par tālumu. Tālu no pilsētas – laikam šādi. Hmm, arī ne līdz galam precīzi, viņš sprieda. It kā šī Dieva pamestā vieta

būtu vienīgais ciemats valstī. Un jāatzīst, ka teju divas dekādes bija atstājušas savu nospiedumu. Nē, viss bija sakopts un kārtīgs, bet tomēr šķita daudz tukšāks, nekā toreiz, kad viņš vēl kā vidusskolēns bija gājis pa tām pašām ielām. Parasti kopā ar Kristīni.

Vēderā kņudēja, Ričards nervozi pārslēdza ātrumus, riņķodams pa tām pašām trīs centrālajām ielām. Vajadzēja kaut kur nogriezties, pabraukt dziļumā. Varētu taču vienkārši pajautāt kādam, laukos visi visus zināja. Nevienu uz ielas gan nemanīja. Pēkšņi pie baznīcas pazibēja sieviete ar ratiņiem. Kristīne! Augstas tirpas pārņēma Ričarda ķermeni. Lēnām apbraucis jauno sievieti, viņš apstājās tai priekšā.

Iemetis skatu spogulī, saprata, ka tā nav Kristīne. Kas par atvieglojumu. Viņš tomēr izkāpa ārā.

„Labdien!”

„Sveiki,” sieviete uzmanīgi vēroja svešinieku.

„Es kādu meklēju. Viņu sauc Kristīne,” Ričards runāja minoties, viņu pašu kaitināja šī intonācija, bet viņam tā gadījās vienmēr, kad bija satraucies.

„Kristīne? Jāpadomā.” Jaunā māmiņa klusēja.

Protams, mulķis, droši vien Kristīne dzīvo pavisam citviet.

„Ziniet, viena Kristīne man nāk prātā. Vai domājat jaunu sievieti, kurai nesen piedzima bērns?”

Ričards ar vieglām galvas kustībām deva apstiprinājumu. Sasodīts, bija tika grūti pieņemt, ka Kristīnei ir bērns. Bērns, kas nav no viņa.

„Jā, tad atradīsiet viņu pavisam viegli. Viņiem ar vīru pieder ne ta mini zoodārzs, bet tāda saimniecība, kur uzņemt apmeklētājus, saucas „Zīles”, ievadiet meklētājā,” sieviete atbildēja un jau sāka ripināties uz priekšu.

„Paldies,” Ričards mīnājās uz vietas. Izvilka telefonu, ievadīja meklēto adresi. Nepilni trīs kilometri. Jābrauc, ja jau tik tālu ir atripots, viņš klusām sprieda pats savā prātā.

Rekur ponijs ceļa galā. Kā jau Krišs bija teicis. Vai Kristīne kādreiz viņam vispār bija teikusi kaut ko par poniju? Ponijs pat nav zirgs, do-

māts tikai lētai bērnu piesaistei. Ričards pukojās, uzbraukdam uz celiņa, kas veda līdz lauku viensētai. Ar katru metru viņš samazināja ātrumu, beigās knapi ripodams. Pēkšņi sāka zvanīt telefons. Droši vien Krišs. Nē, nezināms numurs. Ričards pacēla.

Ak tā? Tiešām? Tās gan ir labas ziņas. Īsi izsaucieni pavadīja Ričarda sarunu. Zvanīja no policijas. Izrādījās, ka šis bija viens no gadījumiem, kad krāpnieki nostrādājuši diezgan slikti, turklāt banka izdarījusi savu, apstādinot transakciju. Naudu izdošoties atgūt. Tās gan bija labas ziņas. It kā zaudējums nebūtu tik liels, tomēr policista teiktais tik un tā darīja Ričardam prieku. Vismaz viņš nejutās kā idiots, kas aprāpts internetā.

Pa to laiku Ričards bija ie braucis pagalmā. No mājas iznāca kāds vīrietis ar īsu bārdiņu un vēderiņu. Ričards iesmējās. Tiešām šis klauns ir Kristīnes vīrs? Ričards nekāpa ārā.

Bet, pavisam ātri apgriezies, uzgāzēja, lai ātrāk tiktu prom. Nē, viņš nedos Kristīnei to prieku, pazemojoties viņas priekšā. To viņš bija nolēmis toreiz pirms trīs gadiem, un, lai arī tikko gandrīz pieļāva kļūdu, pēdējā mirklī bija saglabājis savu godu. Kristīne vienkārši nogura no labas dzīves.

Ričarda sejā iegūla smails, domās atgriežoties pie sava misēkļa. Eh, jūs, indusi, ne jēdzat pat lāgā krāpties. Būtu zinājis, ka viss tik labi atrisināsies, nebūtu stāstījis Krišam par šo visu, it kā jau cilvēci, tomēr doktoram šādās lamatās iekrist ir nepiedodami. Vajadzēs šodien aiziet uz kādu bāriņu, tad jau redzēs, kā vakars izvērtīsies. Attālinoties no Kristīnes mājām, viņa sirdī iegūla aizvien lielāks miers, prātu nepameta tikai viena doma – ponijs? Tas gan ir smieklīgi.

Visvaldis Reinholds. *Bez nosaukuma*. Jaukta tehnika.

Skat. 84. lpp.

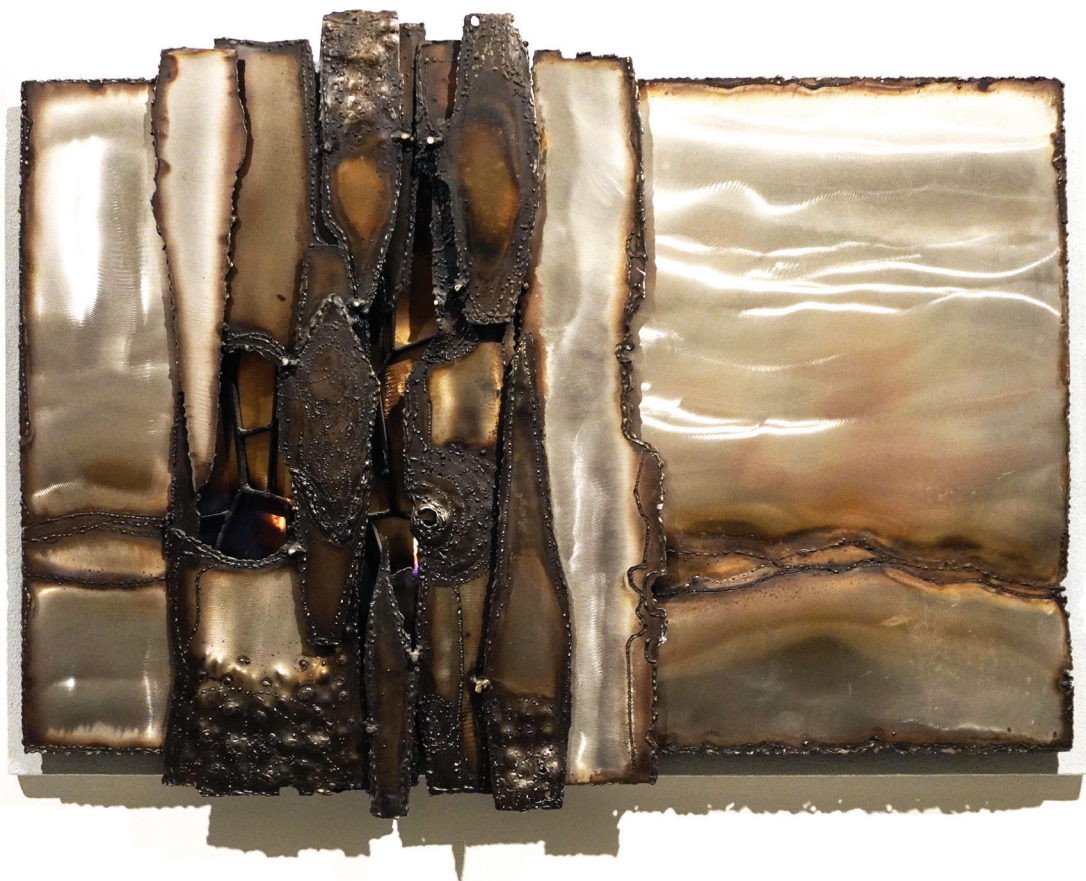

Foto: Dāvis Dreziņš

Inga Pizāne (1986) ir dzejas grāmatu *Tu neesi sniegs* (2016), *Siena, ko nosiltināt* (2019), *Tas pats izmisums, tikai ar puķēm* (2022) un izlases *Dzeja* (2023) autore. Strādā grāmatniecībā, rīko literatūras vakarus un pasniedz radošo rakstīšanu. 2018. gadā amerikāņu izdevniecība A Midsummer Night's Press izdeva autorei grāmatu *Having Never Met Džeida Vila* atdzejojumā. Publicējusies latviešu un ārzemju literāros izdevumos, iekļauta antoloģijās somu un vācu valodās, piedalījusies Amerikas Dzejas festivālā Ņujorkā, kā arī vairākos Eiropas Dzejas festivāla pasākumos. Par krājumu *Siena, ko nosiltināt* saņēmusi Ojāra Vācieša prēmiju. Raksta arī prozu. Patīk fotografēt, skatīties kino un medīt.

Inga Pizāne

CĀLĪŠI

Es atrodos tupus stāvoklī un skatos pa logu, patiesībā visas sienas te ir logi, izņemot vienu. Logā es redzu kokus, ir lietusvējš, tas purina no kokiem visu, ko var nopurināt, un manas domas ir cālīši, tās saka cip, cip, cip, cip, cip, es katru cālīti dzenu prom – pa vienam.

Ir cālīši, kas saprot ar pirmo reizi, un ir tādi, kuri atgriežas un atgriežas. Ar cilvēkiem tas pats. Ir tādi, un ir tādi.

Fonā ķerc vārna, pa diviem ķercieniem reizē. Laiku pa laikam es aizveru acis, un tad tās atkal atveru. Kad acis ir ciet, cālīši savairojas. Kad atveru, katrs aizbēg uz savu pusi, un tad es klausos un skatos uz vārnu. Vēl man priekšā ir grāmatu plaukts. Un tieši manā acu līmenī, neticēsiet, ir grāmata ar nosaukumu Dzīves jēga. Un, tā kā vārna ķerc pa diviem ķercieniem, man ir sajūta, ka vārna ķerc tieši vārdus „dzīves jēga, dzīves jēga, dzīves jēga, krā krā” – tā ir asociācija, kas veidojas manā galvā, un tad es sāku domāt, ka varbūt vārnas dzīves jēga ir būt vārnai, bet cilvēka dzīves jēga ir būt cilvēkam.

Ja abus salīdzina, tad cilvēks, piemēram, ir apveltīts ar potenciālu iemācīties lasīt, rakstīt, domāt, mīlēt. Bet tad atkal – kā pa šiem visiem gadiem, tas ir, gadsimtiem cilvēks nav izdomājis, kā iemācīties šo vienu lietu – nekarot. Un otru – kā pieņemt atšķirīgo. Un trešo – kā nedarīt pāri citiem. Un ceturto – kā priecāties par otru cilvēku. Tā es varētu turpināt bezgalīgi, bet tāds nav mans mērķis, mans mērķis ir vienā brīdī apstāties, vēl precīzāk – atrast milimetrs milimetrā vislabāko brīdi, kurā apstāties. Vai izdosies, nezinu, bet turpināšu, mēģināšu, skatīšos.

Jā, un, piemēram, tas karavīrs, kurš izvaro sievieti un kuram pašam, ticams, ir māte, meita, māsa vai vecmamma, vai visas, kā gan tā viņš izvarošanas brīdī nedomā, ka kāds cits karavīrs tieši to pašu varētu darīt ar viņa māti, meitu, māsu, vecmammu. Nedomā par to, ko viņš ir lasījis par kariem, varbūt nemaz nav lasījis, varbūt viņš nemāk lasīt, rakstīt, domāt, mīlēt, es nezinu. Tā es sēžu uz ceļgaliem un domāju: kā gan tā.

Kā gan tā, ka svešinieku sāpes ir svešas sāpes. Tikai mūsu sāpes ir īstas.

Sēžu un domāju, ka gribētu iesniegt stāstu konkursam, paralēli cīnoties ar cālīšu baru savā galvā. Man līdzās vēl ir seši cilvēki. Viens no viņiem ir meditācijas skolotājs.

Mēs koncentrējamies uz elpu, nepieķeramies domām, mācāmies būt šeit un tagad. Es arī nepieķeros, es laižu prom visus karavīrus, visus stāstu sākumus, pienākumus, grēcīgās domas, izsalkumu, par kuru atceros, kad telpā kādam ieskanas kuņģis. Bet tad ieskanas divi gongi un kociņu klaudziens, un mēs pārejam uz staigājošo meditāciju. Iet lēni, izrādās, ir grūti. Pat noturēt līdzsvaru, ejot lēni, ir gūti. Ja godīgi, ir sajūta, ka arī cālīšu kņada kļūst lēna, skatos cāļus tādā kā palēninājumā. Vai drīzāk gandrīz neredzu vispār, jo man jāseko līdzī tempam, lai neuzkāpju virsū priekšgājējam, lai neeju par ātru vai lēnu. Pēc tam atkal apsēžamies.

Otrais cēliens, vēl divdesmit minūtes klusuma meditācijas. Atkal – vējš, koki, cālīši, grāmatu plaukts. Virs Dzīves jēgas līdinās Karlsons, kurš dzīvoja uz jumta. Mirkli atceros epizodi par diviem kūkas gabaliem – vienu lielāku, vienu mazāku, kurā Karlsons paķer lielāko, un Brālītis brīnās, kā tā drīkst un cik tas nepieklājīgi. Bet Karlsons iejautājas: „Un kuru tad tu ņemtu, ja ņemtu pirmais?” Brālītis saka – mazāko. Un Karlsons tad Brālītim gudri atbild: „Kur tad problēma? Tu tāpat beigās dabū mazāko!” Šo epizodi man atstāstīja Lelde, un tagad tā ir arī mana mīļākā epizode, lai arī pati to neatceros. Vai Karlsona dzīves jēga ir dzīvot uz jumta?

Vai rakstnieka dzīves jēga ir pārvērst cālīšus burtiņos? Nu vismaz mēģināt. Nu vismaz šo mazo cālīštāstiņu es taču varētu uzrakstīt. Galu galā, visu meditācijas laiku man prātā nāca šī stāsta sākums: Es tupus stāvoklī un manā galvā – cāļu bars. Es viņiem saku: „Vienā rindā stāties,” bet šie smeļ: „Kādā vēl vienā rindā? Mēs būsim dzejolītis, un tu mūs skaitīsi! Nemēģini te stāstiņus rakstīt.”

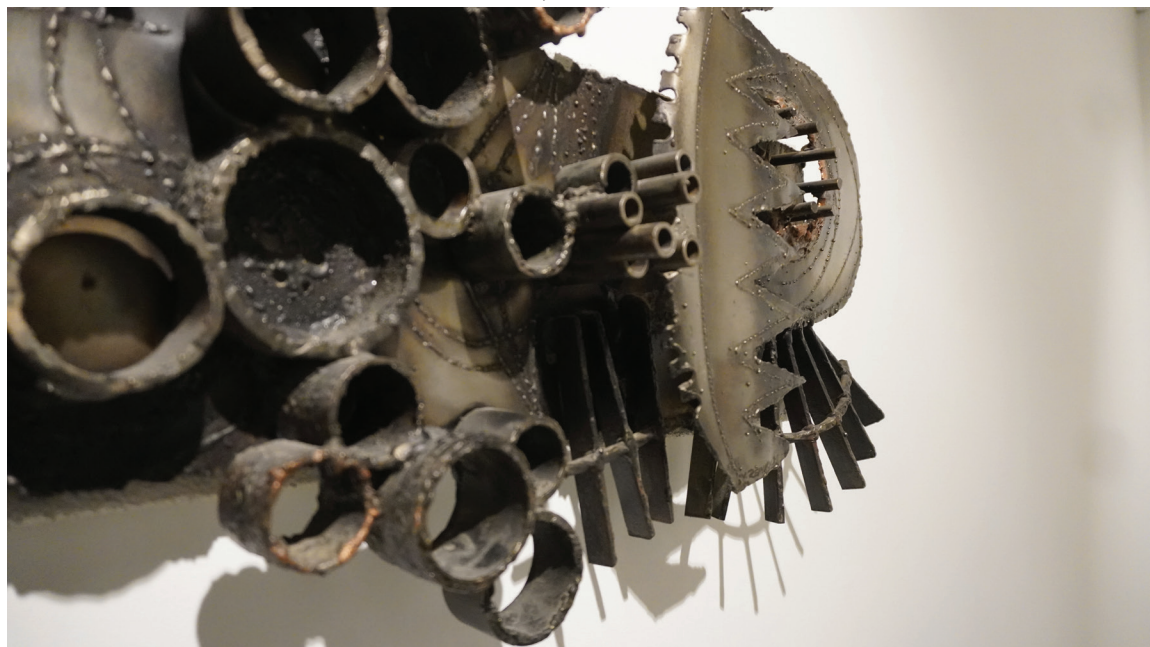
„Nolāpītie cāļi,” es neizturu un iekliedzos uz visu meditācijas telpu. Meditācijas skolotājs uzmet man skatienu, es nošķaudos (kāds no meditētājiem iesmej – taisnība), un cālīši izbirst pa bibliotēkas grīdu. Es teku tiem pakal, jo negribas izjaukt meditācijas nodarbību. Cilvēki sestdienas rītā cēlušies agri, lai sasniegtu miera stāvokli, un es te ar saviem cālīšiem.

Es ieskrienu gaitenī pēc auduma maisiņa, sametu tajā cāļus un aizsienu rokturus. Atgriežos meditācijas telpā, it kā nekā nebūtu bijis, un turpinu meditēt. Nekas arī nav bijis. Es vienkārši esmu rakstniece, un rakstnieka atkarība ir visu, kas bijis, un visu, kas nebijis, pārvērst stāstos. Esmu atkarīga. Kāds, palīdziet man!

Meditācijas durvis paver viens no cālīšiem, un saka: cip!

Visvaldis Reinholds. Bez nosaukuma. Detaļa. Jaukta tehnika.

Skat. 84. lpp.

No angļu valodas atdzejojusi Dagnija Dreika

SERS VALTERS SKOTS (Sir Walter Scott)
(1771-1832)
Skotija

Brignalbenksa

Cik skaists un mežonīgs Brignalas krasts!

Un Gretas zeme apzaļumotā.

Te ziedus var vijām un vainagiem rast,

Ar ko vasaras valdnieci rotāt.

Kad gar Daltonhilu es jāju,

Gar torņiem, kas debesīs tiecās,

Uz pils mūra sēdēja gaviļētāja,

Kura tur dziedāja priecīgi.

„Ak, Brignalbenksa, tu tīrā un svaigā,

Gretas zeme apzaļumotā,

Ar Edvardu labprātāk nāku te staigāt,

Nekā angļu valdnieci rotāju!”

„Ja, meiten, tu gribi manējā būt,

Atstāt pili, torņus un ciemu,

Tev jāzin, kāds var mūsu liktenis kļūt,

Kļīstot pa lejām un pakalniem.

Tu nojaut, kas sagaida mūsu mīlu,

Tik šo mīklu atmini vien,

Tad vari traukties uz zaļo silu,

Mana skaistākā maija karalien.”

Dzied viņa: „Ak, Brignalbenksa, tīrā un svaigā,

Gretas zeme apzaļumotā,

Ar Edvardu labprātāk nāku te staigāt,

Nekā angļu valdnieci rotāju!

Es zinu, cik skanīgs tavs medību rags,

Cik nasks tavs auļotājs dārks,

Un dzirdēju – mežsargs tu esot tagad,

Zaļo karaļa silu sargs.”

„To uzraugs ir modrs un ragā pūš,

Lēdij, no rīta uz jakti.

Tās skaņas pa dienu dzirdamas mūžam,

Bet manējais signāls – pa naktīm.”

Dzied viņa: „Ak, Brignalbenksa, tīrā un svaigā,

Gretas zeme apzaļumotā,

Ar Edvardu mīļuprāt gribu te staigāt,

Kā viņa valdniece rotāties!

Ar lāpu un zobenu, šaujamrīku
Tu atjāji stalti šai vietā,
Es dzirdēju, esot tu dragūns, kas tīko,
Bungām dimdinot, karā iet.”
„Es neesmu pieteicies, neba bungas,
Nedz taures mani kur aizsūtīs,
Bet – mani biedri tver pīkus un rungas,
Kad lodes kā vaboles sīc.
Un – ai, lai gan Brignalbenksa tīra un svaiga,
Gretas meži zaļumos vienos,
Tik šejienes meitene šoviet var staigāt
Lepni kā mana karaliene!

Meiten! Es bezvārdis, ārpus likuma, izraidīts,
Un tādā nāvē man mirt.
Pats velns, kura malduguns pļāvā spīd,
Labāks draudziņš par mani ir.
Kad mani biedri te salasījās
Zaļajā silā zem zariem,
Mēs aizmirsām, kas reiz bijām,
To, kas ir un vēl notikt var.

Bet – Brignalbenksa ir tīra un svaiga,
Gretas meži – zaļumos vienos,
Tu vari šķīt puķes un staigāt
Kā šīs vasaras karaliene.”

VILJAMS VĒRDSVORTS (William Wordsworth)

(1770-1850)

Lielbritānija

Sonets

Es spalvu nometu un ieklausījos vējā.
Tas dziedāja par kokiem un par kuģiem plosītiem.
Un pusnakts harmoniju, kas zūd aizmidzējiem,
Ja tie ir savažoti savu rūpju postā –

Tais darišanās, raizēs, bažās, priekos,
Kas laupa miegu. Domāju par melodijām
Bez saspringuma, kuras kopā lieku,
Lai apdziedātu pasauli, kas man tik tuva bija.

Nav tādu ausu daudz, kas saklausīs
Šīs žēlabas par smago pagātni, jau aizgājušo,
Un solījumu, kas tām nācis līdz.

To pareģojumu, kas vējā žūžo,
Liek skumjai sirdij sāpēs sažņaugties
Un vēstī, ka būs klusums klāt un miers.

PERSIJS BIŠS ŠELLIJS (Percy Bysshe Shelley)

(1792-1822)

Lielbritānija

Ozimandijs

Es ceļinieku satiku, no tālas zemes ejam.
Tas teica: "Tuksnesī stāv divas liela tēla kājas
Un smiltis līdzās tām guļ sadragāta seja.
Tā nikna, lūpas smīnā saviebtas. Ir skulptors iedomājies
Tur rādīt kaislības, kas neizzūd nekādi
Un paliek. Iemiesot tās nedzīvajā tēlā varējis,
Kur akmenī ir saglabāties uzraksts tāds:
„Mans vārds ir Ozimandijs, caru cars,
Raug, mani darbi varenie un izmisums!”
Nekā nav apkārt vairs. Šai bezrobežu bālumā
Tik trūdi riņķi kolosam, tukšs debess jums
Un smiltāji, kas aizstiepušies tālumā.

Oda rietumvējam

I

Ak, nevaldāmais rieteni, tu esi rudens dvaša,
No tava tuvuma bēg lapas kritušās
Kā rēgi, kas no burvja aizmūk aši.

Melns, dzeltens, košsarkans un blāvs,
Kā sērgas piemeklēti pūļi trauc,
Tu aiznes sēklas tumšā ziemošanas grāvī,

Tās nogulst vēsā bedrē, tevis rautas,
Kā līķi kapā liekas – katrs savā,
Līdz atnāks brālis pavasaris jauks.

Tas stabulēs un zeme ieigrims sapņos
(Būs maigie pumpuri kā jēri gaisa pļavās)
Un košas krāsas, smaržas kalnus, lejas apņems.

Tu, brīvais gars, kas visur esi ausis,
Tu, postītāj un paglabātāj, klausies, klausies!

II

Tu savā straumē dzen uz priekšu tūces – gani
Šos mākoņus kā lapas zemē trunošas
Tās krīt no zaru pinumiem kā debesīs, tā okeānā.

Ir lietūs eņģeļi un zibeņu! Tur, zilgmē, ir viss kas,
Kur tava elpa gaisīgā plūst projām
Kā gaiši mati, kas uz galvas saceljas,

Kad trako menāda un apvārsnis ir aizmiglojies,
No horizonta līdz pat augstei zenītā,
Jo vētra tuvojas. Nakts pārsedzas kā nojume,

Kad izskan tavi kapa dziesmas psalmi
Šim mirstošajam gadam. Plaša kapliča ir tā,
Kas velvēta šai kongregācijai un galmam

No blīviem garaiņiem un tvaikiem irdiem,
Meln lietus, uguns, krusas gaudi. Dzirdi, dzirdi!

III

Tu pamodini Vidusjūru no tās sapņiem vasarīgiem,
Tur zilgumā, kur dziļums apslēptībā dus,
Kur kristāliskā straume tinas gredzenā kā stīga,

Tu līcī šūpo salas atspulgus un ūdeņus,
Var vecas pilis apbrīnot un torņa smaili kādu,
Kas viļņos līgojas un ieēnojas klusi.

Ar sūnu zilganu viss aizaudzis, un ziedi
Tik maigi, ka ir grūti iztēloties tādus.
Tev ceļā Atlantijas dzelme veras, paliek sliede,

Kur aiztraucies, bet tālu lejā ainas rādās –
Kā mežs zeļ kupli jūraszāles, viļņu nestas,
Tās gurdi plīvo, zaļo okeāna lapotnes.

Var pēkšņi nosirmot, kad tava balss skan ausīs
Un trīsuļo. Un laupa līdzsvaru. Ak, klausies!

IV

Ja būtu lapa mirusi es, tad tu mani projām rautu,
Ja būtu naskais mākonītis es, tad laistos
Tev līdzī, elsojot no tava pārspēka, un ļautos

Šai varenībai, tikai nebūtu tik brīvs
Kā tu, ak, nevaldāmais! Ja es būtu slaists,
Kāds biju savā agrākajā puikas dzīvē,

Tad biedrotos ar tevi, klīstot debesīs
Un tevi pārspējot šai gaisa pīļu jomā,
Nenieka nelūdzot – kā diedelnieki visi,

Kas prasa šo vai to, ko iegūt domā.
Ak! Pacel mani – vilni, lapu, tūci – aiznes projām!
Es esmu mūža dzelkšņos iekritis un asiņoju!

Spiež mani smagi stundas, savažo un māt.
Tu esi veikls un lepns – un nepieradināts.

V

Ļauj man būt lirai, tādai kā ir birzs:
Lai manas lapas krīt kā tur no zariem
Un saskaņā ar tavu harmoniju ir,

Lai dziļie rudens toņi skanēt var,
Kas saldi ir un rūgti. Un lai spēcīgs gars,
Mans gars! Tu topi es, pavisam!

Triec manas izmirušās domas visumā
Kā lapas vītušās, kas jaunu atdzimšanu vēstī
Un apdzied, skaitot dzeju pantus visus.

Un izkaisu – kā pelnus, vējā mestus
No apdzisuša pavarda un dzirkstis
Kā manus vārdus, cilvēcei kas paredzēti ir!

Pie manām lūpām pareģoņa bazūne, ak, vēj,
Ja pienāks ziema, kur ir pavasaris – pakalpalicējs?

VILJAMS VĒRDSVORTS (William Wordsworth)

Mūķenes nesatraucas, ka viņu klosterī šauras telpas

Mūķenes nesatraucas, ka viņu klosterī šauras telpas; vientuļnieki ir mierā ar savām cellēm;
Un studenti ar savām domu citadelēm; meitas pie ratiņa, audējs pie savām stellēm –
Sēž dzīvespriecīgi un laimīgi; bites atraujas no zieda, Augstu kā smailākā Fērnisa virsotne,
stundu murdoņa pa uzpirkstīšu zvaniņiem; Patiesībā cietums, kurā mēs nolemjam Sevi,
nav cietums, un tādēļ man mainīgā omā, tas bij' laikkavēklis būt ierobežotam 10 iekšpus
Soneta lauciņa; Prieks, ja daži gari (kuriem būs tāda vajadzība), kas jutuši tik lielas brīvības
svaru, Atrastu īsu mierinājumu tajā kā atradu es. 1806.

SERS VALTERS SKOTS (Sir Walter Scott)

(1771-1832)

Skotija

Noras zvērests

Klau, ko kalniete Nora teica:
„Grāfa dēlu neprecēšu, nūdien,
Pat tad, ja ikviens cits būtu beigts
Un paliktu tikai mēs divi vien.
Par visu zeltu un darbarīkiem,
Zemēm tuvu vai tālu – diemžēl,
Dēļ vērtībām tām, pēc kurām katrs tīko,
Par vīru es neņemšu grāfa dēlu!”

„Kad meitene zvēr,” tā vecais Kalams,
„To solījumu viegli var lauzt.

Kad uzziedēs virši nogāzes malā,
Purpura gaisma sāks kalnos aust,
Salts vējš drīz prom aizmēzīs
No kraujām un gravām zaļumu vēlo,
Tad galā būs Noras ziedu laiks īss,
Viņa ar prieku ņems grāfa dēlu!”

„Var gulbis,” sacīja viņa, „nomainīt
Pret ērgļa māju gaišo ezera klaju,
Varbūt upes straume atpakaļ dzīsies,
Benkruaičens sairs un Kilčerns bruks,
Mūsu svārkotie klani, kad asinis līs,
Iekams sakautais ienaidnieks muks,
Bet es, kad šie brīnumi norisināsies,
Ar grāfa dēlu pie altāra neiešu stāties.”

Joprojām ūdensrožu ziedi tur plaukst,
To ēnā savvaļnieks gulbis sev ligzdu vij.
Stāv kalni turpat, kur agrāk bija,
Plūst Eivas upe, lejup putodama trauc.
Šķind zobeni, zib metāls ass un dedzīgs,
Neviens no kalniešiem nav bēdzis,
Bet zaudēta, uzveikta Noras sirds –
Viņa jau grāfa dēla līgava ir!

Neidpatkāsla

Neidpatas meita

Ak, mīlnieku acis ir asas, tās redz,
Un modri to ausis dzird,
Jo mīlestība šai dzīvē mēdz
Sagādāt tikamus mirkļus.
Bij sērga nākusi Mērijas mājā
Un lēna miršana sērās,
Nu viņa Neidpatas tornī mājā,
Gaids mīļo un ceļu vēro.

Viss aizgrimst miglā, bet acis spožas,
Tai augums ir bēdu sapostīts,
Bet naktīs tievajā rokā liesmiņa moža,
Tur vaskaina svece spīd.
Un reizumis sārtums tai sejā vīd,
Pār vaigu pārslīdot spirts,
Bet citkārt var pelnainu bālumu saskatīt,
Meitas domā, ka viņa jau mirst.

Šķiet, redze asa un dzirde tāpat
Mīt vārajās miesās šajās.
Vēl sargsuns nav paslējis ausis pat,
Kad viņa saklausa – mīļais jā.
Bet, kad attālais siluets pietuvinājies,

Tā pazīst šo vīru un māj,
Un liecas pār roboto mūri viņa
Kā spārnos, sagaidot ziņu.

Viņš ir klāt – un garām – pavēries
Tik nevērīgi kā svešinieks, un
Tās sveiciena vārdi uz lūpām dziest,
Tie pagaist zirga pakavu dunā.
Pils velvēs, kas allaž atbalso visu,
Pat visklusāko čukstu, kas dzirdams,
Tik tikko saklausāms vaids šis un īss,
Kas vēstī – tai salazta sirds.

DŽORDŽS GORDONS BAIRONS (George Gordon Byron)
(1788-1824)

Mans gars ir tumšs

Mans gar ir tumšs. Ak, stīgo veicīgāk
To arfu, kuru es jau tagad dzirdu!
Lai maigie pirksti naskāk ķeras klāt
Un rada skaņas, kuras ausij tuvas ir.
Ja šajā sirdī slēpjas vēl no cerības kaut kas,
Šī melodija atkal uzburs to,
Ja manās acīs pazibēs vēl kādas asaras,
Es atslogošu smadzenes, tās izraudot.

Lai tava dziesma būtu dziļa, draudīga,
Lai jautrās notis izskanētu klusāk.
Es teikšu tev, ak dziedoni, ka raudu,
Jo citādi šī smagā sirds jau būtu pārplīsusi.
Tā izauklēja rūpestus un bēdas klusumā
Un ilgi sāpēja, kad bezmiegs neļauj snaust.
Ir tagad laiks – tā liktenstunda pienākusi,
Kad lūzīs tā, šīs dziesmas lauzta.

II variants

Man aptumst dvēsele

Man aptumst dvēsele. Ak! Steigšus stīgot sāk
To arfu, kuras balss kā ūdens lās –
To veiklie pirksti maigi strinkšķinās,
Lai rodas skaņas ausij mīļās, plūstošās.
Ja šajā sirdī vēl ir kāda cerība uz jūtām,
Tad murdēšana šī to atkal modinās.
Ja šajās acīs kāda asara vēl būtu,
Tā noritēs, lai mierīgāks man prāts.

Lai tava melodija nevaldāmā dziļi skan,
Lai pirmās nedzird notis priecīgās,
Es saku, meistardziedoni, ka jāraud man,

Lai nepārplīstu sirds – tik smaga tā,
Jo raizes loloja un skumjas bezmiegā,
Pa naktīm nomodā tā bija, sāpot klusi.
Un nu tas brīdis jaunākais ir klāt –
Tā lūzis vienā mirklī, dziesmai padevusies.

Dzejniece, rakstniece, tulkotāja Dagnija Dreika dzimusi 1951. gadā. Publicēties sākusi ap 1969. gadu, pirmo dzejoļu krājumu izdevusi 1971. gadā. Ir Rakstnieku savienības, Autoru apvienības un Žurnālistu savienības biedre, Rīgas Latviešu biedrības literatūras komisijas vadītāja, Itas Kozakevičas nacionālo kultūru savienības valdes locekle un daudzu grāmatu autore. Viņas dzeja tulkota daudzās mēlēs.

Gita Šmite. *Laiimes kreklīņš*. Lins. 2025.

Skat. Lindas Treijas rakstu 82. lpp.

No lietuviešu valodas atdzejojis Kristaps Vecgrāvis

Prāns Morkūns (1900-1941) – vienīgais lietuviešu dadaists un imāzinists, kurš ieņem unikālu vietu lietuviešu literatūras vēsturē. Dzīves laikā publicēti divi dzejoļi, savukārt dzejoļu krājumu *deģenerāts dzied* beidz kārtot un izdod pēc viņas nāves vien 1993. gadā. Morkūns pirmais lietuviešu literatūrā apzināti nelieto lielos burtus, ievērojamu vietu viņa lirikā ieņem erotiskā dzeja.

pie velna

palīdišu zem svārkiem
iešmaukšu gurniņos
apņiksies platoniskums
pie velna
atklāju izspraukušos
dūjus kuplus pumpurus
apmierināts pēc velna
taciņu staigule
mēteli švitina
auļoju pie velna
aumaļšķersus
kā viesulis pie velna
komanda aiztraukt
sakulsim lai ņirb
velnišķīgi pie velna
maucīgā mīlestībā trakojošā
kaislīgā gultiņā čikstošā
svēti dvēsele klusē
steidzos izbļaut pie velna
nagi savainoja seju
saskrāpēja muguru
kūsīti
negribu vairs bučoties pie velna
un kāpj
un kāpj
un kāpj
meitenei sirdī
un liek
un liek
un liek
mīlēsīm
dzirdi
čibučabu
gulties
papliķēt
velnu

1928.6.I

jauna pazišanās

smails dzelonis slīd uz priekšu
pazīstams siluets
viss iegrimstu
slīd dzelmē
sulīgi
savelku
žaunas
blir vir
tu saraujies
trīseliski berzies
pāri manai sakodītai
pakrūtei
nirstu tavā kamolā
nevaldāmi vilņojoties
vienā acumirkļī
sajaucāmieš putās

1929.10.VII

vējadžezs

dzīvība skatītāja
dzīvība džezebends
viss ir džezebends

aizsvilināsim mairoņu pēcpuses
iezibsnīsim drūmajiem
uzpūtīsim treknajiem resnkakļiem
jūs blandīti
džeza bandīti

norausim caurainos jūmtus
švī-švaukst
dzīvosim debesīs
dziedāsim skaļāk
mjau-mjau

jūsu tūkstošgadīgās sirmes
sārņu kaudzi
pielīdzināsim ar grābekli
čiraukšt
un uzsedlosim kā meičai
padebešupaugš

dzejmēslus
kā izķēzīsim visur
tram-pam-vam
a-ja-vū
romantikas dvēseli velk pa ceļu
visi ceļa suņi to aprej

jums diža nākotne
sadedzināsim sakrunkušo ādu
klapēsime bungas
sitīsim džezebendu

ma ma ma
te te te
šitā nečiepstam
kad rausim no sirds
saule zviegs tempermentīga
džez džez

vējadžezs
iezviedzas

1928.I

Mīlēsime skaistās

mīlēsime skaistās sievietes
visas jomas viņām vēlēsim

nekas cits vairs neapburs

meiteņu kājas apburošas
spīd cauri zīdam kājiņas
mīlēsime skaistās sievietes

ķermenis sasilst apskāvienos
jūtas tur šķiežas
galvu pie krūtīm pieglaudīsim
mīlēsime skaistās sievietes

glāsti bučas skūpsti
sakļausimies kaislāk

sievietes apskāvienu atvars
miesas mums izstaipīs
mīlēsime skaistās sievietes

skurba tvaika mirdzumā

iesim ik vakaru
slepus pa pagalmiem

nemūžam viņas mums neapniks
mīlēsime skaistās sievietes

1928

Kristaps Vecgrāvis (1980) ir dzejnieks, atdzejotājs, redaktors. 2005. gadā izdots dzejoļu krājums *Kaist ķekarā vīnogas*, 2023. gadā – dzejoļu krājums *Vaska ezers*.

Arno Jundze

DILOGIJAS ES NĒMIRŠU NEKAD OTRĀ DAĻA

Kārļa grāmata

-6-

Atrodu *Techelfer* ielas 24. namu pēcpusdienā. Klauvēju pie ēkas durvīm. Nevienš neatbild. Klapēju stiprāk. Iekšā kaut kas nograb. Durvis negribīgi paveras. Nav labi tā teikt par sievieti, bet Jūlija Vīksne ir pelēku seju... Vai nu darbos pārgurusi, vai kādas ligas nomocīta, jo aizturēti kāsē. Varbūt man visur pēdējā laikā rādās kaulainā ar izkapti, bet... ka tik arī te nav dilonis paviesojies!

Padzirdējusi, ka esmu ieradies, lai atdotu Eduarda parādu, viņa tomēr atplaukst smaidā. Varbūt tiešām pie nomāktā izskata vainojams vēstulē pieminētais naudas trūkums. Ar atjaunotu dzīvesprieku sejā Jūlija izliekas gluži cita sieviete – pat tīri glīta un pajauna. Varbūt manā vecumā, varbūt nedaudz vecāka. Vai jaunāka. Kas to lai zina? Kad Jūlija man pietarkšņējusi puspasaules, stāstot, kā Veidenbaumjaunskungs izklaidējies un uzvedies, kā viņš te pirmoreiz korteli irējis, kad tolaik bijusi vēl dzīva viņas māmiņa Līze¹, ar ko Eduarda jaunskungam labprāt ticis aprunāties, kā viņš no kortelja² aizgājis, kā pēc tam atkal atgriezies... Beidzot pārvaru viņas vārdu plūdus un taujāju pēc Eduarda atstātajām mantām.

– Turpat jau tās stāv, – viņa iesaucas. – Kā noliķu, tā nav kustinātas. Jūsu brāļa kunga bijušajā kortelī. Toreiz, kad viņš saslīma, pēc Jau-nā gada to izrentēt neizdevās, turklāt likās – viņš taču vēl atgriezīsies. Tā nu nostāvēja tukšs gandrīz visu gadu, bet tagad tur ar decembri beidzot divi citi studentu jaunskungi nāks dzīvot. Būs vismaz kāds ienākums! Eduarda mantas es salīķu viņa lādē, lai nemētājas un neput. Nekā daudz jau tur nebija. Iesim, es jums tūlīt visu izrādīšu.

¹ Par šo faktu garāmejot minēts laikabiedru atmiņās, tomēr pats Eduards par to liecības, šķiet, nav atstājis vai arī tās nav atrodamas.

² Par korteli Veidenbauma laikos mēdza dēvēt īres istabu pilsētās.

Mēs kāpjām augšup pa koka trepju čikstošajiem pakāpieniem un gara acīm redzu, kā pa tām vēl nesen pēc kroga pārnācis, tum-sā taustīdamies, uz savu istabu gājis mans brālis. Jūlija kādas reizes esot viņam piepa-līdzējusi, jo studenta jaunskungs bijis stipri saguris.

– Tik nedomāji, ka jūsu brālis bija kāds kro-gus plenderis! Slimoja viņš pēdējā laikā stip-ri. Tad vienreiz, tad otreiz. Tad tāds nevesels un pussvesels skraidīja uz bibliotēku un lek-cijām. Tad ieslēdzās istabā uz nedēļu, kaut ko pētīja. Nevienam nebija jauts viņam trau-cēt! Pat man istabas uzkopšana tika liegta! Grēks teikt, bet viņš tādās reizēs neēda vis-pār, dzēra tik pliku ūdeni. Cik reiz es viņam sacīju: – Studenta jaunskungs, jūs sevi postā iedzīsiet! – Bet vai tad nu viņš klausījās! Tikai smējās un atgaiņājās no maniem vārdiem, sakot, ka ziedojot sevi uz zināšanu un pie-redzes altāra. Tagad nu iznāk, ka ziedoja ar'.

Beidzot esam istabā, kurā savas dzīves pē-dējos mēnešus pirms slimšanas vadījis Edu-ards. Te dvako pēc pelējuma un joprojām arī pēc Eduarda pipes.

– Jūsu brāļa jaunskungs pēdējā laikā kūpi-nāja tabaku kā tāds skurstenis! Viss ar tās smārdu piesūcies, – taisnojas Jūlija un atver logu, lai pavēdinās.

Neizvēdināsies! Kad acis pieradušas pie puskrēslas, aplaižu acis visapkārt. Istaba? At-ceros, kā reiz bērnībā abi lasījām kādu mazu latīņu valodas brošūriņu par Senās Spartas tikumiem un paradumiem. Ja nu spartie-ši bija lieli askēti, tad kā lai nosauc šo ūķi, ko irējis Eduards? Negribu lietot vārdus, jo tie visi būtu rupji un nepieklājīgi. Te gan mēs ar brāli vienmēr esam atšķirušies. Eduardam ērtības neinteresēja vispār. Arī Kalāčos viņš labprātāk nolīda vecajā un pagalam noplu-kušajā klētiņā, kur pat loga tolaik īsti nebija, bet durvis vienās šķirbās, nevis mitinājās is-tabā, kur krāsns un siltums. Aukstums viņu pārāk nebiedēja. Atšķirībā no manis, Kārļa, kam allaž vajadzēja ērtu gultu, savu galdu ar atvilktnēm un skapi, kur noglabāt lietas drē-bes un papīrus. Tomēr šis kortelis...

Brāli, brālīti! Tad tā tu esi dzīvojis un studē-jis? Nauda allaž kaut kur notriekta, nepie-tiek nedz labākai istabai, nedz pat normā-lai pārtikai. Kad no Kalāčiem pienāk kārtējais mammas sarūpētais ēdmaņas sūtījums, tas tiek veikli iztirtgots ar šīs vai kādas citas Jūli-jas starpniecību, lai varētu vienu brīdi pasvi-

nēt un pēc tam, atkal sēžot pie novadējušās kāpostu viras blodas, taupot malku, salstot ne tikai naktīs, bet arī dienās, lasītu gudras grāmatas un veiktu nebeidzamus savas dzīves aprēķinus, kas uz papīra visi izskatījās tik spoži un cerību pilni.

– Studentu jaunsungiem jau tāda paraša – par sevi nerūpēties un dzīvot jautri lai tur vai kas, – Jūlija turpina. – Ne jau jūsu brālis bija kāds īpašs šai ziņā. Es pat teiktu no visa tā lēruma, kas te gājuši cauri, Veidenbaumjaunsungsks bija visnopietnākais un arī visprātīgākais. – It kā manas domas uztvērusi, vārdu slūžas atver Jūlija. – Augstskolā taču viņi visi tādi bezbēdnīgi... No mājām laukā, neviena nepieskatīti. Jauni puīši, asinis dun un vējš galvā. Jūsējais vismaz ar šaubīgiem meitišķiem nepinās. Te jau bieži tā notiek. Atrod kādu jaunkundzi, sagroza tai galvu. Bet par Eduardu vismaz šai ziņā esmu droša – nekāda jaunkundze ar mantinieku uz rokām pie jums uz Kalāčiem neatnāks un uzturādu neprasīs. Mamzeles te vestas netika. Un Eduarda jaunsungsks atšķirībā no citiem rokas nekad nepalaida. – Tā sakot, Jūlija nosarkst kā biete un apklust.

Interesanti kāpēc? Kāpēc viņa, kas dēvē sevi par brāļa aprūpētāju, nes Eduarda zābakus uz remontu, un maksā par to? Kāpēc dara vēl citas lietas, kas pilnīgi noteikti neietilpst Jūlijas darba pienākumos? Un maksā. Kāpēc sarkst kā biete, runājot par Eduarda roku nepalaišanu? Varbūt metusi aci uz manu brāļa kungu? Hmm! Nolemju, ka man labāk palikt nezināšanā.

Beidzot tiekam pie Eduarda mantu lādes. Tā izrādās cieši aizslēgta. Un atslēga palikusi lejā. Kāda nu lāde! Maza mantu lādīte. Tādas ir studentiem, tādas ir jūrniekiem. Taisīta no viegla liepas koka. Bez kājiņām. Tāda, lai apsietu ar izturīgu striķi, var uzmetst plecos un nesot nekas nedurtos mugurā, bet svars nespīestu pie zemes.

– Pati taču aizslēdzu, ak, es aizmārša! – taisnojas Eduarda uzpasētāja un atstāj mani vienu nemiļīgajā istabā, kurā brālis dzīvojis pēdējo laiku pirms slimības.

Apsēžos uz izlodzīta beņķa un domāju par brāļa optimistiskajām vēstulēm un stāstiem, ar ko viņš barojis Kalāču iemītniekus, sevi iedzenot diloņa un kaulainās apskāvienos. Gara acīm redzu to, kā viņš slim plānās drēbēs skrien uz bibliotēku, savā sarkanajā šallē satinies. Auksta vēja izdrebināts, nosalis, ne-

paēdis. Kā gul savārdzis un neiet pie aptieknieka pēc zālēm, apgalvojot, ka viss pāriesot pats no sevis.

Un tajā brīdī man šķiet, ka tā ir brāļa balss, kas man klusu nosaka: „Knapinājos, kā pratu, es negribēju sēdēt jums uz kakla.”

Man acīs saskrien asaras. Brāli! levelku dziļi elpu, vienreiz otreiz. Noslauku acis. Negribu, lai istabas saimniece redz mani te noraudājušos. Ko vēl ne. Piespiežu sevi domāt ko citu. Par to kā Jūlija brālim, krogā sagurušam, līdz tikt augšā pa trepēm. Labi, ka Eduards vismaz bija maza auguma un gaiļa svarā. Būtu padevies miesās, kā gan tādu vepri līdz gultai lai dabū?

„Un Eduarda jaunsungsks atšķirībā no citiem rokas nekad nepalaida.”

Nē, nopietni! Šo klausoties, tā vien izskatās, ka Jūlijai nebūtu nekas pretim, ja viņš to izdarītu. Vai varbūt viņa to saka, lai uzsvērtu, ka šajā īres namā nekas netikumīgs nenotiek. Atminos, brālis reiz teica, ka Tērbatas ielasmeitas gandrīz visas skaitoties privātskolotājas, šuvējas, aptekšnes un kas tik vēl. Nešķiet tomēr, ka Jūlija būtu no tādām...

Esmu cieši pārliecināts, ka Olgas pārņemtajam un smagi slimajam Eduardam tādām lietām nebija laika, izņemot to klūmīgo reizi bordelī, kurā viņš iepinās pats savas spītības dēļ un pēc tam nebeidza nožēlot un šaustīt sevi pašnosodījumā. Toreiz, skatoties uz to, cik brālis bija satriekts par notikušo, gribējās iekliegt viņam ausī, ka diezin vai pasaulē ir daudz vīru, kuri nekad mūžā nebūtu izklaidējušies ar pērkamām sievietēm, bet brālim jau tas nelīdzētu. Viņš bija gatavs nomirt no kauna. Un visiem to stāstīja! Nē, Eduarda sirdsapziņa neļautu tīši darīt neko klūmīgu vai ļaunu. Tāds nu mans brālis bija. Ja apstākļu uzkurināts, kādreiz kaut ko sastrādāja, visvairāk no tā cieta viņš pats.

Noskan klusi solī. Istabā ienāk Jūlija ar atslēgu. Viņa teic, ka negribot traucēt un varot atstāt mani vienu, tomēr saku, lai droši paliek, ja nav citi darbi darāmi. Kā jau biju gaidījis, Eduarda lādē nav nekā vērtīga. Viņa papīrus un piezīmju grāmatiņas ievietoju apaļā ar plānu cūkādu apvilktā papes dokumentu futrālī, kas vecs, apbružāts un krietni apputējis stāv uz galdā. Tērbatā esmu tāds redzējies dučiem. Droši vien tā ir studentu mode, kas pārņemta no mērnikiem un inženieriem, bet tā ir ērti dokumentus pārnēsāt, turklāt papīri nesaburzās. Papīrus ņemu

nešķirojot. Visu, kas ir. Cenšos ietūcīt futrālī gan garākus pierakstus, gan mazas nevērtīgas zīmītes. Pēc tam brīvākā brīdī pie krāsns sašķirošu. Ātrumā pamanu vien to, ka daļa brāļa papīru ir viņam vien saprotamajā uzlabotajā stenogrāfijas rakstā³. Kā to izlasīt, zina tikai viņš. Nodilušo Eduarda vešu un kreklus atdodu Jūlijai. Tāpat arī pašu mantu lādi un dažas grāmatas. Nolemju, ka tā man tomēr būtu par daudz neērta nešļava. Kāda jēga sevi apgrūtināt, stiepjot šo nevajadzīgo lādi uz mājām? Saelsīšos dzestro gaisu un, nedod dieš', saaukstēšos. Manas plaušas un, nedod loterijā laimētas. Turklāt būs pat labāk, ja Kalāčos nekas neatgādinās par brāļa Tērbatas gaitām. Savukārt Jūlija ir priecīga par katru krāmu. Lādi viņa izdevīgi notirgošot, jo studenti tādas allaž pieprasot. Grāmatas tāpat. Savukārt drēbes – tās nūdien derot tikai lupatām, bet gan jau arī lupatas Jūlijas saimniecībā savu pielietojumu atradīs.

Kad brāļa mantība sadalīta, taujāju vēlreiz Jūlijai, kāds Eduards īsti bijis; viņa atbild, ka bijis ļoti labs studenta jauns-kungs. Piekļājgs, kluss. Reizēm gan mēdzis uzdziedāt un vijoli uzspēlēt, bet ne pārāk skaļi. Ne Jūlijai, ne īrniekiem iebildumu neesot bijuši.

– Viņi jau te visi ir studenti, bieži vien kopā gāja un nāca. Jautri jauns-kungi. Atšķirībā no citiem Eduarda jauns-kungs nemaz tik daudz neplītēja un bija tāds nopietns. Man šķiet, viņš lāga nepanesa brandavīnu un dikti cītīgi studierēja. Divains jauns-kungs!

Un tad Jūlija jau otro reizi man atkārtoti stāstu par Eduarda tīšo badošanos, ko es nu nekādi nespēju pieņemt – kas tie par tādiem slimiem murgiem. Cilvēkam ir jāēd!

– Jā, un Eduarda jauns-kungs reizēm tā arī noteica: „Jūlija, tu tagad pie manis uzkopt nenāc, es te kādas dienas ar zinībām savā istabā nodarbošos. Netraucē mani!” Tā viņš te tiešām sēdēja viens pats un bez ēdiena. Ar ko nodarbojās, nemāku teikt. Bet laukā nenāca un dzīvoja pilnīgā badā. Pie plika ūdens! Es viņam bildu pretim: „Studenta jauns-kungs, jūs tā veselību sabojāsi.” Bet viņš tik smējās, māja ar roku un teica, ka labam cūkam viss ejot labumā. Tomēr tā taču viens cilvēks nevar – neēst nedēļu no vietas! Bet pēc tam likties uz krogu... un naktī no treknās viras slukti...

³ Eduarda Veidenbauma stenografētās piezīmes tā arī nav atšifrētas.

Jūlija runā labu brīdi, stāsta par Eduardu un jau atkal tarkšķ kā īsts tarkšķis, bet beigās saminstinās.

– Jā, ir kāda lieta. Nezinu, vai drīkstu teikt, bet jūs taču mani nenodosiet? – Jūlija apraujas un es, viņas runāšanas apdullis, atgūstu uzmanību. Nez kas nu sekos? Vai tomēr brāļa mīlas intriga vai vēl kāds cits noslēpums?

– Mana mute būs aizslēgta septiņiem zieģeļiem! – es saku, cenšoties būt cik vien var nopietns, kaut pats iekšēji uzjautrinots par kortēļa saimnieces naivo sejas izteiksmi.

– Te vasaras sākumā bija atnācis viens sveš-kungs. Teicās, ka esot jūsu brāļa studiju biedrs. Bet mēloja! Eduarda jauns-kunga studiju biedri te nāca un gāja, šos jauns-kungus pazīstu krietni labi, kādus pēc vārda, citus pēc izskata. Šo tipu nebiju redzējusi nekad. Lieku galvu ķīlā! Viņš prasīja atļauju apskatīt nelaiķa mantas. Atbildēju, ka tās ir aizslēgtas un man nav tiesību tās uzrādīt svešiniekiem. Viņš palika nikns un gribēja lamāties, bet es izliku viņu aiz durvīm.

Tomēr tas nav viss.

Kad nākamajā dienā, tā akurāt bija sestdiens, atgriezās mājās no tirgus, ārdurvis bija vaļā. Es vienmēr tās kārtīgi noslēdzu! Neesmu jau nekāda aizmārša. Turklāt vaļā bija arī jūsu brāļa jauns-kunga durvis un mantu lāde. Un ne jau atlauzta, bet akurāt atslēgta. Kaut atslēga glabājās pie manis vecā priekšauta kabatā. Lādes saturs bija izmētāts pa grīdu. Kāds bija visu izrakājis! Interesanti, ka nekas paņemts nebija.

Kā es to zinu?

Toreiz, kad no studentu jauns-kungiem dabūju zināt par jūsu brāļa slimību, es, jāatzīstas, bez kādas prasišanas pārskatīju visu lādes saturu un uztaisīju sev sarakstu. (Tikai tagad es beidzot atskārstu, ko nozīmē Jūlijas teiktais, ka viņa pati lādīti aizslēgusi.) Nedomājiet, ka darīju to ziņkārības dēļ vai bāžu savu degunu tur, kur man tas nebūtu jābāž. Es gribēju, lai viss ir labākajā kārtībā! Lai nav tā, ka mani pēc tam apsūdz kādu mantu pazušānā. Ziniet, kā tas reizēm gadās – jūsu brāļa jauns-kungs pa grūtās slimības laiku var aizmirst, kam un ko iedevis... Bet man sveša nevajag. – Jūlija smagi nopūšas, bet tad apņēmīgi turpina: – Es varbūt esmu vienkārša ķēkša, kortēļa apteksne, bet dzirdu un redzu daudz ko. Zinu arī par studentu jauns-kungu aizraušanos ar dažādām slēptām un

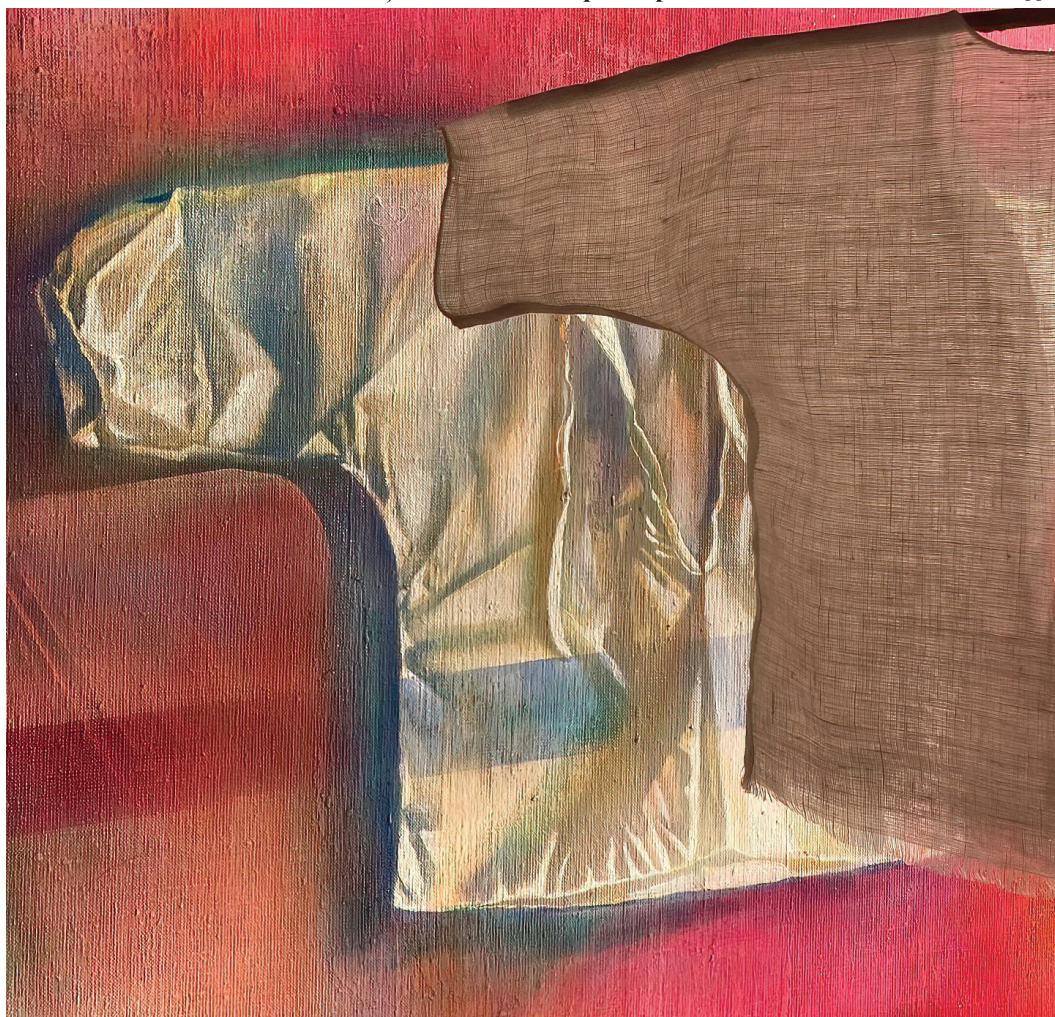
neatļautām grāmatām un mācībām. Par sociālistiem runā visa Tērbata, tas nūdien nav nekāds noslēpums. Tomēr tā nav mana darīšana. Esmu tikai vienkārša kalpone... Tad, lūk, studentu jaunsungi savā starpā slepus čukstējās arī par Maskavas sūtītajiem okšķeriem, kam uzdots šos valdīšanai netīkamos darbus darīt atklātus. Nedomājat, ka es noklausījos, vienkārši tie mūsu studentu jaunsungu slepenie čuksti reizēm dārdēja pa visu māju. Gan jau ka bija dzirdami pat uz ielas. Tie, kuri bija gudrāki, pēdējos gados centās tik prasti neizrādīties. Ne jau velti arī jūsu brāļa jaunsungsks un Dagues jaunsungsks pē-

dējā laikā pirms Eduarda jaunsunga slimšanas bija pasākuši doties garās pastaigās ārpus Tērbatas, lai kādā zemnieku krogā varētu netraucēti latviski parunāt. Domājat, viņiem cita ko nebija darīt? Svaiga gaisa sagribējās? Gāja nostāk, lai neviens viņu sarunās nenoklausās, jo kurš gan te uz zemēm latviešu valodu saprot. Tad, lūk, man domāt, ka šis Belkovskis, Markovskis vai Staņkovskis, kurš te Veidenbauma jaunsunga papīrus gribēja, lāga neatceros viņa uzvārdu, bet kaut ko uz poļu modi viņš neskaidri izšvepstēja, bija viens tāds no valdīšanas piesūtitais okšķeris. Ruds, ducīgs, teterraibumainu ģīmi un nošlukušām ūsām. Esiet, lūdzu, uzmanīgs!

Arno Jundze (1965) ir rakstnieks, kultūras žurnālists, filoloģijas zinātņu doktors, Latvijas Rakstnieku savienības priekšsēdētājs.

Gita Šmite. Glezna *Laimes kreklis* ar lina kreklu priekšplānā. 2025.

Skat. 82. lpp.

Lāsma Gaitniece

ANDREJS LIHTENBERGS. PERSONĪGI

Nedaudz vārdu ievadam

Kad 2025. gada janvārī ceļu pie lasītājiem sāka mana grāmata *Skandalozākie noziegumi Latvijas vēsturē 2*, kur vienu nodaļu tiku veltījusi savulaik populārā latviešu estrādes dziedātāja Andreja Lihtenberga (1938.22.V - ziema 1979) traģiskajai bojāejai, apzinājos, ka šī neparastā personība būtu pelnījusi plašāku izpēti, kas, vēlams, rezultētos ar biogrāfiskas ievirzes romāna sarakstīšanu. Kāpēc? Andreja Lihtenberga īsā dzīve mūsdienu nevaļīgajam cilvēkam kalpo kā piemērs, ko vienkāršs strādnieku puisis var sasniegt ar uzcītību un neatlaidību. Studēdams toreizējā Rīgas Politehniskajā institūtā, viņš paralēli ne tikai strādāja un rūpējās par savu ģimeni, bet atlicināja laiku arī dziedāšanai Edgara Račevska vīru korī, apzinādamies, ka darīs visu iespējamo, lai reiz kļūtu par solistu. Izdevās. Taču diemžēl viņam atvēlētais laiks bija pārāk īss.

Piedāvāju pāris fragmentu no topošās grāmatas.

Divi Augusti un liktenīgais decembris

Tas būs stāsts par staltu, iznesīgu latviešu puisi, kura mūžs salīdzināms ar skaistu, garu svenci, kas deva daudz gaismas, taču strauji izdega. Diemžēl dzīvē brīnumi notiek reti, taču šī stāsta sākums līdzinās kam brīnumainam, kam gan nebija lemts piepildīties.

1935. gada 24. decembrī Rīgas Jaunās Svētās Ģertrūdes evaņģēliski luteriskajā draudzē, vedējiem Paulīnei Ozolai-Ozoliņai un Georgam Strausam klātesot, mācītājs Artūrs Bīlmanis salaulāja jaunu, ļoti simpātisku pāri. Gan līgava, gan līgavainis bija gara auguma, slaidi cilvēki apģarotām, skaistām sejām. Kā divi eņģeļi, kas Ziemassvētku vakarā izlēmuši apciemot šo grēcīgo zemi.

„Kellera” mašīnu fabrikas mašīnu atslēdznieks Arvīds Lihtenbergs sev par sievu grāšijās apņēmt „Rīgas Auduma” audēju Austru Bangerski. Šajā meitenē bija kas tāds, ka Arvīdam neradās šaubas – tieši viņa ir paša likteņa lemtā. Austrai jau tolaik bija stingrs raksturs, viņa agrā jaunībā bija tik nopietni trenējusies volejbolā, ka 1933. gada jūnijā tapa uzņemta Latvijas Sieviešu basketbola (LSB) sieviešu volejbola vienībā. Turklāt Arvīda līgavas tēva Augusta Bangerska brālis bija ievērojamais ģenerālis un kara ministrs Rūdolfs Bangerskis. Liktenis gan bija lēmis, ka meitene tēvu zaudēja piecu gadu vecumā un viņu uzaudzināja audžutēvs Augusts Jēkabsons. Īstais tēvs gāja bojā Pirmajā pasaules karā, kad viņai bija pieci gadi. Savā kāzu dienā ar Arvīdu Austrā pat iedomāties nevarēja, ka precīzi tāds pats dzīves likločis – tēva zaudēšana piecu gadu vecumā – paredzēts arī viņas mīļajam dēlam. Tas gan notiks daudz vēlāk.

Pēc laulību ceremonijas jaunais pāris kopā ar vedējiem – saviem labiem draugiem – atgriezās savās mājās Marijas ielas 50. nama 22. dzīvoklī. Pēc pāris gadiem jaunajā ģimenē piedzima puika. Andrejs Lihtenbergs pasaulē nāca 1938. gada 22. maijā Rīgas 2. slimnīcā, kas mūsdienās nes Paula Stradiņa vārdu. Par prieku un atklājumu jaunaļiem vecākiem viņu pirmsdzimtais no mātes bija mantojis sejas vaibstus, savukārt no tēva, kā tas atklājās pēc gadiem, – garo, slaiko augumu. Tobrīd vēl nekas neliecināja, ka brīnumam nav lemts notikt. Gadu pēc dēla dzimšanas Austrā sāka strādāt Veselības departamentā, kur iepazinās ar savu nākamo vīru.

Mierīgajai dzīvei un Latvijas pirmajai brīvvalstij pienāca gals. Arī Lihtenbergu laulībai bija tas pats liktenis. 1940. gada 6. decembrī Austras un Arvīda Lihtenbergu laulība tika šķirta... Jā, neizprotamas ir likteņa rotaļas – vēl nesen, pirms pieciem gadiem, turklāt arī decembrī šis pāris, solot mūžīgu uzticību un mīlestību, stāvēja altāra priekšā.

Ar trim bērniem un vīramāti apgādniecībā

Sākās Otrais pasaules karš – briesmīgākā asinspirts 20. gadsimta vēsturē. Arvīds Lihtenbergs tika iesaukts leģionā, nokļuva Vol-

hovas purvos, kur it kā esot nošāvies, lai netiktu saņemts gūstā, savukārt viņa brālis Roberts karoja pretinieka pusē. Ir fiksēta šāda epizode: „Kad pirmā baterija atradās jau uz kalnā un līdz cietokšņa valnim atlicis tikai kārtīgs lēciens, pēkšņi – stop! No turienes uz mums līst nāvējoša uguns. Vācu ložmetējnieks uz vaļņa plauj nāvi. Baterijā tolaik bija Roberts Lihtenbergs, jauns, garš, apķērīgs puisis. Garais seržants daudz nedomāja. Palēcās un ar roku norāva hitlerieti no vaļņa – bet pats – augšā viņa vietā.”

Savukārt Austrai kara sākumposmā jau bija izveidojušās citas attiecības, pavisam drīz tika nodibināta arī jauna ģimene, kas apmetās Zasulauka apkaimē, Volgundes ielas 16. nama 9. dzīvoklī. Tā bija adrese, kur Andrejs Lihtenbergs un viņa piederīgie dzīvoja gadu desmitiem ilgi. Vēlāk, kad puisis bija guvis panākumus un popularitāti kā estrādes dziedātājs, puse Rīgas iedzīvotāju zināja, ka viņš meklējams tieši šajā adresē, taču nesteigsimies notikumiem pa priekšu.

Par Austras otro dzīvesbiedru kļuva Imants Tālvāldis Bumbieris – kolēģis no tās pašas darbavietas, kuras nosaukums, nodibinoties padomju varai, bija Veselības Aizsardzības tautas komisariāts. Imants bija Propagandas nodaļas sekretārs. Viens pēc otra pasaulē nāca divi Andreja pusbrālīši – Uldis un Pēteris. Šo prieku jau pavisam drīz aizēnoja nebeidzamas skumjas un daudz rūgtu asaru – ģimenes galva tika deportēts. Par vienīgo apgādnieci saviem trim dēliem un vīramātei kļuva Austrā pati. Savā biogrāfijā tolaik viņa rakstīja šādi: „Vīrs pēdējā laikā tika iesaukts vācu armijā, no kuras viņš dezertēja. Līdz personības noskaidrošanai pašlaik viņš no Kara komisariāta saņemts gūstā. Manā apgādniecībā pašlaik atrodas trīs bērni un vīra māte.” It kā ar to vēl nepietiktu rūpju, Austrai bija jātiek galā arī ar savu dēlēnu biežajām slimības reizēm. Te garais klepus, te vējbakas – Andrejs puikas gados pārslimoja vairākas bērnu slimības, ko droši vien veicināja nepietiekamais uzturs. Tāpat arī pastiprinātu zobu bojāšanos, kas kara laika bērniem nebija retums.

Vasarās bijis vieglāk, taču tad Andrejs, pat mazs būdams, piestrādāja kā ganiņš. Iespējams, kādā no šīm vasarām viņu tik ļoti sabaidījis suns, ka puika kādu laiku pat stos-

tījies. Tagad grūti pārliecināties, vai stāsts par suni ir patiess, taču radio žurnāliste Lia Guļevska liecina, ka liela uztraukuma brīžos arī pieaugušā vecumā Andrejs ir viegli stostījies. Viena no šādām reizēm bijusi Latvijas Radio ierakstu studijā, kad Guļevska viņu intervējusi. Ieraksts tika apstādināts, abi – gan dziedātājs, gan žurnāliste – nomierinājušies, par nejaušo misēkli pat pasmaidījuši, un intervija varēja turpināties bez problēmām. Tas notika krietni vēlāk – pagājušā gadsimta sešdesmito gadu nogalē, taču atgriezīsimies Andreja bērnībā.

Ir sāpīgi lasīt Austras lūgumrakstu Farmācijas pārvaldes priekšniekam 1944. gada 27. oktobrī. „Ar šo laipni lūdzu kādu vakantu vietu Jūsu padotē iestādē. Pašlaik esmu vienīgā ģimenes apgādniece un tamdēļ, lūdzu, ievērojiet manu lūgumu un dodiet iespēju strādāt.” Pēc diviem mēnešiem – tā pašā gada decembrī – Speciālās aptiekas pārvaldnieks A. Čipa parakstīja pavēli Nr. 11. Tā skan šādi: „Ieskaitīt ar š.g. 20. decembri rēķinvedi Bumbieri Austru Augusta meitu aptiekas darbinieku sarakstos uz pusmaiņu ar atalgojumu – 200 rubļi mēnesī.”

Tā dziedāšana visiem līdz kaklam

Jau pēc nepilna gada mazajam Andrejam pienāca laiks uzsākt skolas gaitas. Pirmā izglītības iestāde, kuru viņš apmeklēja no 1945. līdz 1952. gadam, atradās netālu no ģimenes dzīvesvietas. Tā bija Rīgas 35. septiņgadīgā skola Margrietas ielā 4. Klases bija lielas, Andrejs mācījās kopā ar vēl 31 tādu pašu skolnieciņu kā viņš. Tolaik izglītības iestādes direktora amatu ieņēma Eduards Meļins (citos avotos – Meliņš), mācību daļas vadītāja – L. Zemīte. Lielākā daļa skolotāju savu pedagoģisko izglītību bija ieguvuši vēl Latvijas pirmās brīvvalsts laikā. Tāda bija matemātikas skolotāja A. Radziņa, latviešu valodas skolotāja A. Šusta, ģeogrāfijas skolotāja Nārūna, fizikultūras (sporta) skolotāja M. Rudziša, nerunājot par bioloģijas skolotāju U. Plotnieku, kurš bija īsts sava darba entuziasts. 1949. gadā paši audzēkņi pie skolas stādījuši dārziņu, turklāt izglītības iestādē gadiem veiksmīgi darbojās naturālistu pulciņš. Gan viens, gan otrs bija skolotāja Plotnieka nopelns. Vienīgi zīmēšanas un rasēšanas skolotājs M. Valdmanis bija

jaunpienācējs, kurš paralēli darbam skolā vēl studēja Latvijas Mākslas akadēmijā.

Skolēna Andreja Lihtenberga veselības lapā lasāms, ka viņa tēvs kritis karā 28 gadu vecumā un ka dzīvesvietā Volguntes ielā 16, dzīvoklis 9 dzīvojot četri cilvēki – māte un trīs bērni.

Lasītāju varētu interesēt, kā Andrejam ir veicies mācībās. Personāla dokumentu valsts arhīvā (PDVA) ir pieejams no 1951./52. mācību gada, kad Lihtenbergs mācījās 7. klasē, sekmju izraksts pa semestriem. Izņemot pirmo mācību ceturksni, kas viņam noslēdzās ar astoņiem trijniekiem uz liecības, tostarp, pat fiziskajā audzināšanā un dziedāšanā (!), tālāk, iespējams, pēc stingrām pārrunām mājās, sekmes uzlabojušās. Savukārt dabas zinībās zemākas atzīmes par piecinieku Andrejam nebija. Ļoti labi veicies arī krievu valodā (vārdos), ķīmijā, ģeogrāfijā, samērā labi (pārsvārā ar vērtējumu – četri) – krievu valodā (rakstos), latviešu valodā (vārdos), vācu valodā, algebrā, ģeometrijā, fizikā, vēsturē, konstitūcijā, rasēšanā. Vienīgais divnieks pirmajā ceturksnī viņam bija tādā disciplīnā kā kārtība. Līdz ar to padomju gadu periodiskajos izdevumos rakstītais, ka „skolā vienīgais stabils piecinieks bija dziedāšana”, neatbilst patiesībai. Vēl vairāk – māte Austrā savu vecāko dēlu vēlējusies sūtīt mūzikas skolā, taču tur diemžēl viņu nepieņēma, jo uzskatīja, ka puisim trūkstot muzikalitātes. Tas šķiet bezgala savādi, jo, pēc mātes atmiņām viņas dēls dziedājis katru brīdi – gan ģērbjoties, gan klājot gultu, gan ķemmējot matus, gan mazgājoties. Paši mājās

pēc tam smējušies, ka tā Andreja dziedāšana jau visiem līdz kaklam!

Pamatizglītību beidzot, Rīgas 35. septiņgadīgās skolas izdotajā apliecībā Nr. 585 zemāka vērtējuma par četrinieku Lihtenbergam nebija!

Pēc pamatskolas beigšanas nākamā izglītības iestāde, kur Andrejs turpināja izglītību, bija Rīgas Pienrūpniecības tehnikums, kas atradās Kr. Valdemāra ielā 36, Rīgā. Šāda izvēle īsti nav izprotama, taču jāņem vērā, ka ritēja pēckara gadi. Varbūt puīša (un viņa mammas) doma bija apgūt tādu profesiju, lai turpmākajā dzīvē nebūtu problēmu ar pārtikas sagādi. Andrejs tika ieskaitīts krievu grupā, tātad nākamajos četrus gadus, tas ir, no 1952. gada 1. septembra līdz 1956. gada 30. jūnijam, izglītību ieguva krievu valodā. Izglītības iestādi absolvējot, kursa kuratore L. Aralova sagatavojusi raksturojumu, kurā lasāms, ka audzēknim Lihtenbergam praktiskie darbi veikušies labāk par teorētiskajām apmācībām, jo tie pārsvārā tika novērtēti ar vērtējumu „teicami”. Raksturojumā vērtēts pozitīvi, vienīgais izņēmums esot sabiedriskie darbi, pret kuriem puisis izturoties nedaudz bezatbildīgi.

Tehnikuma diploms ar pārsvārā labām un teicamām atzīmēm Andrejam bija kabatā, taču tad sekoja nākamā „skola” – dienesta gadi PSRS Bruņotajos spēkos.

Lāsma Gaitniece ir Latvijas Rakstnieku savienības biedre, daudzu grāmatu autore, no kurām visjaunākā – *Skandalozākie noziegumi Latvijas vēsturē 2* (2025). Sarakstījusi un tulkojusi vairākus dokumentālus un daiļliteratūras darbus. Ir vairāku simtu grāmatu recenziju un kultūrvēsturisku publikāciju autore izdevumos *Latvija Amerikā*, *Latvijas Avīze*, *Izglītība un Kultūra*, *Jaunā Gaita* u.c.

Gita Šmite. *Mammu es Tevi mīlu*. Audekls / eļļa, 140×110 cm. 2023.

Skat. Lindas Treijas rakstu 82. lpp.

Jānis Zālītis

EDVĪNS TEIVENS – NO MEŽOTNES TEIVENIEM*

Latvijas kultūras vēsturē labi pazīstams Arno Teivena (1905-1995) vārds. Ražīgs arhitekts, režisors un aktieris, lugu tulkotājs, skatu kustības aktivists, kurš jau agrīnos gados iesaistījies Brīvības muzeja pilnveidošanā un pēc kura projekta Mežotnes pagastā uzcelts doktorāts, aptieka un brīvības skatuve. Skatuves atklāšanā Mežotnes *Viestura ozolu* parkā 1939. gada 16. jūlijā piedalījies arī Mežotnes dramatiskā kopa režisora un vietējo aizsargu priekšnieka Ludviga Bērziņa vadībā, izrādot Jāņa Akuratera traģēdiju *Viesturs*, – tajā vienu no galvenajām lomām atveidojis Arno vecākais brālis Edvīns Raimonds Teivens (1900-1974).

Kopš 1944. gada nogales Arno Teivens daudzpusīgi darbojies trimdā Zviedrijā – projektējis daudzus sabiedriskus objektus un privātas celtnes, strādājis augstskolā, veidojis latviešu amatieru teātra izrādes. Īpaši izceļams viņa kapitāldarbs *Latvijas dzirnavas*, kas 1985. gadā saņēmis PBLA Kultūras fonda Goda balvu; tam seko dzimtenē 1995. gadā publicētais pētījums *Latvijas lauku ceļi un krogi*.

Tiek apgalvots, ka Teivena dzimta nākusi no Bauskas pils celtniekiem – krieviņiem, kam sākums 15. gadsimtā, kad Livonijas ordenis iebruka senajās Novgorodas zemēs un saņēma gūstā tur somugru valodā runājošos vortus. Pēc pils celtniecības, kas ilga apmēram vienpadsmit gadus, dzīvi palikušos vortus – ap trim tūkstošiem cilvēku – izmitināja mežainā un purvainā apvidū Bauskas tuvumā: Vecsaulē, Jaunsaulē, Stelpē, Vallē, Bārbalē. Tai pusē saglabāties arī somugru toponīms *teiveni*: Teivena mežs, Teivena kapi, Teivena

mājas (igauniski *taevane* – debešķīga sajūta, *taives* – debesis).

Vecsaulē, vēlāk Bauskas krodzinieks Mārtiņš Teivens (ap 1850-1917) spējis arī materiāli pabalstīt dēla Viļa Teivena (1869-1920) – Edvīna un Arno tēva – izglītošanās centienus, un tas ap 1895. gadu jau varējis kļūt par skrīveri Tukuma apriņķa Tumes pagastā, tad, nodibinoties Latvijas valstij, strādājis Tukuma apriņķī priekšnieka sekretāra amatā.

Vilīs Teivens 19. gadsimta beigās apņēmis par sievu vācbaltieti Minnu Margaretu Rozenvaldi (1872-1944) no Smuku pagasta. Minna bijusi visai stingra rakstura sieviete, daudz laika veltījusi dēlu audzināšanai un skološanai, un Edvīns – gan ģimnāzijā, gan mājniecībā ar māti – apguvis vairākas svešvalodas – vācu, krievu, franču, angļu; labi piepratis arī klavierspēli. Iecerētais ceļš uz augstskolu gan tā arī nav aizsācies, pēc tēva pēkšņās nāves vajadzējis uzņemties rūpes par jaunāko brāli, un Edvīns turpinājis ģimenē ierastās profesionālās gaitas – kļuvis par rakstvedi dzimtajā Bauskas pusē, ap 1924. gadu – Mežotnes pagasta valdē un tiesā par darbvedi.

Edvīna Teivena mazmeita Ilze Kiršteina atmiņās rakstījusi: „Vectēvam palika nepiepildīts sapnis pārtulkot vācu valodā Raiņa lugu *Uguns un nakts*.” Blakām varam nolikt rindas arī no paša Raiņa priekšvārda *Uguns un nakts* publicējumam viņa kopotu rakstu *Dzīve un darbi* izdevumā: „*Uguns un nakts* ir tulkota arī vācu valodā no jauna latviešu rakstnieka, bet grāmatas klajā nākšanai radušies šķēršļi. Tiek gaidīts cits tulkojums.”

Vai *jaunais latviešu rakstnieks* varētu būt Edvīns Teivens? Visai ticami, jo LU bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Rokrakstu un reto grāmatu nodaļā saglabājusies paliela materiālu kopa ar Edvīna Teivena tulkojumu manuskriptiem: te ir gan jau pieminētā *Uguns un nakts*, gan arī Raiņa lugas *Spēlēju, dancoju*, Andrieva Niedras literārās pasakas *Zemnieka dēls*, Jāņa Jaunsudrabiņa stāsta *Vēja ziedi*, Viļa Plūdoņa *Fantāzijas par puķēm* u.c. darbu tulkojumi vācu valodā, datēti ar 20.

* Raksta pamatā referāts „Raiņa tulkotājs Edvīns Teivens”, kas nolasīts starptautiskā zinātniskā konferencē „Rainis un Aspazija starp laikabiedriem Eiropas kultūrtelpā” 2024. gada 27. septembrī Raiņa un Aspazijas vasarnīcā Majoros.

gadu pirmo pusi. Turpat, Misiņa bibliotēkā, saglabājusies arī 1923. gada 26. novembra vēstule pazīstamajam grāmatizdevējam Ansim Gulbim: „God. Gulbja kgs! Šeit klāt nosūtu Jūsu labvēlīgajam ieskatam tulkojumu no [Edmonda Rostāna *Ilgu princese* – oriģinālā franču valodā], kuru esmu pagatavojis Bauskas Latviešu teātra uzdevumā. Ja Jūs atrastu par iespējamu viņu izdot „Dramatiskajā literatūrā”, lūdzu neatteikt man par to paziņot, kā arī pretējā gadījumā, ja mans gabals nebūtu Jūsu izdevniecībai piemērots, varbūt varētu es pakalpot ar kādu citu tulkojumu no vācu, franču, angļu vai krievu valodām tieši pēc Jūsu norādījuma. Ceru, ka neatteiksāt man paziņot savas domas. Zīmējos augstniecībā E. Teivens”.

Skatot Edvīna Teivena npublicēto tulkojumu klāstu, gribot negribot prātā nāk arī *Burtnieku burtnieks* Jēkabs Māsēns, J.V. Gētes *Fausta*, Homēra, Vergilija, Imanuela Kantā, Luiša di Kamoiša un citu pasaules klasiķu latviskotājs, kurš, drukātā veidā pieredzējis vien Dantes *Dievišķās komēdijas* publicējumu (1921), līdz mūža galam nespējnieku nama trūkumā nepamet gadu desmitos ierasto nodarbošanos.

Kādēļ tad bez izdevēju atsaucības palicis Edvīna Teivena veikums? Iespējams, par nepietiekamu novērtēta viņa tulkojumu mākslinieciskā kvalitāte, iespējams, pārmetumi adresējami tiem, kuri nav izmantojuši šo iespēju latviešu literatūras plašākā popularizēšanā vācvalodīgajam lasītājam. Bet varbūt tulkojumu autora dzīvē – kā šodien teiktu un kā rāda tālākā notikumu gaita – vienkārši mainījušās prioritātes un viņš savus radošos spēkus ar prieku licis lietā pavisam citā interešu laukā?

Divdesmitie gadi Latvijā ir agrārās reformas laiks, un kā Brīvības cīņu dalībniekam un represijās cietušajam (1919. gada oktobra sākumā vairākas Bauskas amatpersonas, tostarp Edvīns Teivens, apcietinātas, viņam draudējis nāvessods, no kura, izmantojot pazīšanos Bermonta štābā, tās paglābis toreizējais pilsētas galva vācietis Bruno Lodings.) Edvīnam Teivenam piešķirts zemesgabals *Aizupes* Mežotnes mācītājmuižā. 1924. gada rudenī jaunais Mežotnes darbedis svinējis kāzas ar turīga vecsaimnieka meitu Līzi Eliņu, kuras dāsnaiss pūrs ļāvis krietni paplašināt *Aizupju* platības. 1926.

gada 5. martā *Bauskas Vēstnesis* dara zināmu: „Pateicoties mūsu rosīgajam pag[asta] valdes darbvedim E. Teivena kgam, pie pagasta nama šo pavasar ierīkos paraugdārzu, kurš būs visai apkārtnē par lielu svētību. Īpaši jaunsaimnieki pie savu augļu dārzu ierīkošanas te varēs daudz ko mācīties”. Bet 1930. gadā Edvīns Teivens vēl iegādājas paputējušu īpašumu Lielupes labajā krastā un izveido tur jaunsaimniecību ar poētisku nosaukumu – *Sauleszemes*. Krasta nogāzē iestādīts ap astoņiem simtiem augļukoku un diviem tūkstošiem ogulāju, uzcelta plaša siltumnīca, kur audzēt tomātus, vīnogas un firziķus (persikus). Edvīns Teivens regulāri gūst atzinību dažādās lauksaimniecības izstādēs, nereti presē sniedz informāciju par novada saimniecisko un kultūras dzīvi. Tā, piemēram, sakarā ar aprīņa Zemnieku dienu laikrakstā *Brīvā Zeme* 1936. gada 18. decembrī lasāma viņa publikācija *Mežotnes pagasts*.

Teivenu ģimenes lepnums ir arī meita Ilizane (1926–2011) un dēls Gunis (1929–2012), kuriem vārdus tēvs izraudzījies, kā pats atzinis, iedvesmojoties no Raiņa daiļdarbiem un viņa jaunvārdu darināšanas principiem. Mazpulku nometnes saietā pie Mežotnes pilskalna 1937. gada 1. augustā Ilizane nokļuvusi plašākas uzmanības lokā, pasniedzot vārpu vainagu Valsts prezidentam Kārlim Ulmanim, – svinīgā notikuma fotoattēls nonācis arī uz žurnāla *Atpūta* vāka.

Otrā pasaules kara sākumā, 1941. gada 7. jūlijā, laikrakstā *Tēvija* parādās sludinājums: „Ja kāds ko zinātu par Jelgavas cietumā ieslodzītā EDVĪNA TEIVENA likteni pēc š.g. 10. jūnija, ļoti lūdzu paziņot brālim A. Teivenam Rīga, Dzirnau ielā 31, dz. 52, vai pa tālr. darbā 39226”. Sākumā jaunā padomju vara Edvīnu Teivenu gan vēl paturējusi amatā, tikai devusi tam jaunu nosaukumu – sekretārs. Un kā pagasta sekretārs viņš saņem rīkojumu – izveidot turīgāko saimnieku sarakstu. (Tagad, protams, visi zinām, kādam nolūkam). Edvīns Teivens atteicies to darīt, aizbildinoties, ka viņa rīcībā nav tādu datu. Atbildes solis ilgi nav bijis jāgaida – 10. jūnijā viņu arestē un iesloga Jelgavas cietumā, par apsūdzību inkriminējot laikā nenodotu saimniecisku atskaiti. No cietuma pa etapu Edvīns Teivens nonāk Krasnojarskas vergu nometnēs, bet pēc dažiem gadiem, galēji nomocīts un vēlāk sev par lielu nožēlu, piekritis rakstveža vietai padomju armijā. Pēc

kara Edvīns Teivens atgriezies Latvijā, un ģimenei nākas mainīt dzīvesvietas Bauskas apkārtnē un Rīgā; bieži viņš devies apraudzīt savu bijušo dārzu, taču jaunie saimnieki – Mežotnes selekcijas un izmēģinājumu stacija – pretimnākšanu nav izrādījuši. No Mežotnes padzītais atradis darbu Rīgā – Latvijas PSR Ministru padomes Valsts izdevniecību, poligrāfijas un grāmatu tirdzniecības lietu komitejas Materiālu un tehnikas apgādes pārvaldē par galveno grāmatvedi.

Jānis Zālītis (1951) – literatūrzinātnieks, filoloģijas doktors, Rakstnieku savienības biedrs. Rakstījis par dažādiem latviešu un cittautu literatūras un kultūras vēstures jautājumiem. Pēdējās plašākās publikācijas – monogrāfija par Jāni Ziemeļnieku *Kam puķe zied...* (2021) un apcere *Pasaule uz spārna jeb Grāmatu draugs* Helmars Rudzītis (2025).

Edvīna Teivena mūžs tragiski aprāvis 1974. gada janvāra rītā, kad uz gājēju pārejas viņu notriec kāda ministra piedzēries šoferis, vainīgie šo faktu visādi mēģinājuši noslēpt no tuviniekiem.

Atdusas vietu Edvīns Teivens gūst Mežotnes Daudzvārdu kapos, turpat guldīta arī viņa gadu agrāk mirusī dzīvesbiedre Līze Teivena.

Skats no Gitas Šmites personālizstādes „Laimes kreklīņā” OLA Foundation mākslas galerijā.

Skat Lindas Treijas rakstu 82. lpp.

Atis Rozentāls

LATVISKAIS KODS – KATRAM SAVS

Pārdomas par latviešu oriģināldramaturģijas iestudējumiem Latvijas profesionālajos teātros

Latviskums ir reizē it kā pašsaprotama, tomēr nebūt ne obligāta un vienmēr atrodama komponente latviešu oriģināldramaturģijas iestudējumos. To pat īsti nevar konkrēti definēt, taču pienāk brīdis, kad uz skatītāju sāk iedarboties konkrēti kodi, kas iestrādāti vai nu dramaturģijā, vai inscenējuma vizualitātē, visbeidzot tā skaniskajā risinājumā. Latviešu teātrī šopavasār ir vairāki interesanti piemēri, kur latviskums parādās ļoti atšķirīgos veidos, un tomēr tas neapšaubāmi ir klātesošs.

No visa pieejamā izrāžu klāsta šoreiz izvēljos četras – divos gadījumos avoti nāk no literatūras pūra, kas sarakstīts pirms Otrā pasaules kara, viena ir okupācijas laikā rakstīta luga, savukārt viens oriģināldarbs tapis speciāli konkrētajam iestudējumam.

Neredzamie Straumēni

Cēsu Mazais teātris, kā vēsta nosaukums, ir aktrises un producentes Ilzes Liepas vadīta neliela mākslinieciska vienība, kura savas izrādes rāda Cēsis mītošajā Pasaules latviešu mākslas centrā un citviet Latvijā. Savukārt režisore Liena Šmukste ne pirmo reizi veido sajūtu izrādes, kuru laikā skatītāja acis ir aizsietas. Režisores un teātra sastapšanās vainagojusies ar izrādi *Bezgalīgais ritums* pēc Edvarta Virzas *Straumēnu* motīviem.

Skatītājiem, īpaši tiem, kuri iepriekš nav piedzīvojuši šīs pašas režisores iestudējumu *Grāmata.Zīme* vai kādu līdzīgu projektu, pirmais pārdzīvojums saistās ar faktu, ka jau priekšvēlētā viņiem pār acīm tiek uzliktas miega maskas, tad vairākās kolonnās sastādītie izrādes apmeklētāji tiek uzmanīgi ievesti zālē un apsēdināti, bet pēc nepilnu stundu ilgās norises tikpat uzmanīgi izvadīti laukā. Kāda ir telpa, kurā notiek pati izrāde, mēs tā arī neuzzinām. Skaņas, mūzika, dziesmas,

garām skrienošo aktieru izraisītais gaisa plūsmas, kāds ūdens piliens, kāds priekšmets, ko ieliek klēpī vai iespiež rokās, kāds pieskāriens pleciem. Pavisam maz Virzas teksta, tikai atdalot vienu gadalaiku no otra. Pasaule, kurai lemts tapt katra paša iztēlē, balstoties tajā, ko un cik mēs zinām par tradicionālo lauku sētu. Kokles skaņas, tautasdziesmu dziedājums un nelieli prozas fragmenti ir ārējais impulss šo izrādi uztvert tieši latviskās koordinātās. Vienlaikus rodas šajā konkrētajā gadījumā grūti piepildāma vēlme (jo telpa pēc pamatfunkcijas ir izstāžu zāle), lai visāda veida smaržu un smaku būtu vēl vairāk. Jā, ideālā vieta šādam iestudējumam būtu šķūnis vai klēts, kur būtu vieta arī siena smaržai un varbūt pat kūstmeslu smārdam.

Izrādes veidotāji uzsver, ka tā piemērota cilvēkiem ar redzes traucējumiem, kuriem pārdod pat lētākas biļetes. Taču šāda pieredze ir rosinoša ikvienam, kurš tehnoloģiju laikmetā uz brīdi tiek atstāts viens pret vienu ar savu spēju uzburt ainu savā prātā.

Gan jau tri, gan traģiski

Vai Rutku Tēva *Dumpīgā Rīga*, kas vēsta par Kalendāra nemieriem 1584.-1589. gadā, ir latvisks darbs? Vai dumpja vadonis Mārtiņš Gīze bija latvietis? Vai vide, kurā notiek darbība, ir kaut nedaudz uzskatāma par latvisku? Par to var šaubīties. Un tomēr, salīdzinoši jaunais režisors Klāvs Mellis, sezonas sākumā atkārtoti uz skatuves iedzīvinājis Raimonda Paula mūziklu *Meža gulbji*, tagad pievērsies

Izrāde *bezgalīgais ritums* Cēsu Mazajā teātrī

Foto: Mafiss Markovskis

Foto: Agnese Zelīna

Izrāde *Dumpīgā Rīga* Latvijas Nacionālajā teātrī

dziesmuspēles žanram, kas, arī no Vāczemes sakņojies, tomēr latviešu skatītāja uztverē ir gluži latvisks izklaides veids. Lielā mērā dziesmuspēles un Rutku Tēva daiļrades sasaisti ar latviskuma ideju okupācijas gados kultivēja ārkārtīgi populārās Rīgas kinostudijas filmas *Vella kalpi* (1970) un *Vella kalpi Vella dzirnavās* (1972) ar Raimonda Paula mūziku. Tieši pateicoties Paula dziesmām, kuru visai patriotiskos tekstus paradoksālā kārtā sacerēja Valsts Drošības komitejas jeb čekas paspārnē pastāvošās Latvijas PSR Komitejas kultūras sakariem ar tautiešiem ārzemēs darbinieks Jānis Anerauds, radās sajūta, ka ciņa par Rīgu ir kaut kas vairāk par svešu varu sacensību, kurš iekaros vēlāko Latvijas teritoriju. Mellī izrādē šīs izteikti patriotiskās līnijas īsti nav, kaut arī Rīgas vārds tiek daudzmināts gan Ernesta Mediņa dziesmās, gan Austras Snīķeres scenogrāfijā, kuras nozīmīgs elements ir lieli Rīgas nosaukuma burti. Tomēr izrādes sižetiskā līnija nosveras par labu melodramatismam, proti, stāstam par kāda rātskunga savulaik izvarotu sievieti, kas bijusi Gīzes iecerētā un vēlāk dzemdējusi dvīņus, taču joprojām ir ārprātīga. Mellis, pats būdams dramatisējuma autors, Plānprātīgās Marijas dēlu gaitām seko līdzī rūpīgāk nekā jezgai ap Kalendāra nemieriem, turklāt ievieš arī vairākas sižeta blakuslīnijas. Daļa aktieru spēlē apzināti izkāpinātā manierē, uzkrītoši butaforisks ir viņu vizuālais noformējums (Bertas Vilipsones kostīmi apvienojumā ar uzkrītošām parūkām un līmētām bārdām). Teātra mārketinga veiksmē ir dvīņu lomā uzaicināt īstus dvīņus, kuri turklāt ir populāri jau otrajā paaudzē – Renāra Kaupera dēlus Edgaru un Emīlu. Nodarbināts arī zēnu koris, kura

darbošanās masu skatos gan rada iespaidu, ka Kalendāra nemieri ir pusaudžu dumpis. Skatītāju atsauksmes liecina, ka iespēja izklaidēties izrādē, kurā nav daudz jādoma, viņus visnotaļ apmierina. Kritiķi tomēr rauc pieres, jo vēlētos mazliet vairāk mērķtiecības kopumā vērienīgajā, tomēr juceklīgajā uzvedumā. Starp citu, producentis Juris Millers jau pērn savāca trupu no dažādu Latvijas teātru aktieriem un Latvijas estrādēs ar komerciāliem panākumiem rādīja jaunu versiju par *Vella kalpiem*, ko turpinās rādīt arī šogad.

Latvju dainas Gruzijā

1972. gadā, okupētajā Latvijā, dramaturgs Gunārs Priede uzraksta lugu *Zilā*, kuras sižetā būtiska loma ir Latvju dainām. Tobrīd līdz folkloras kustības atdzimšanai vēl krietni jāgaida, kaut arī teikt, ka tautasdziesmas būtu atzītas par pilnīgi nevēlamām padomju iekārtai, arī īsti nevar. Tomēr piesardzība pastāv. Lugu iestudēt uzreiz neatļauj, taču vēlāk tā piedzīvo vairākas skatuves versijas, tostarp Māras Ķimeles iestudējumu 1976. gadā Valmieras teātrī. Režisore pie lugas 2024. gada nogalē ķērās vēlreiz, un 2025. gada pavasarī izrādē viesojās arī Rīgā.

Priede modelē situāciju, kas ir samērā netipiska gan lugas sarakstīšanas laikam, gan mūsdienām – proti, pēc pārciestas avārijas jauns cilvēks, kurš savu vienaudžu vidū iemantojis nicīgu iesauku „Murkšķis”, pilnīgi pārvēršas un, rehabilitācijas nolūkā kopā ar māti nonācis Gruzijā, pieprasa atsūtīt Latvju dainu komplektu, lai tajās meklētu tautasdziesmas par zilajām govīm. Lugā visu laiku sadzīvo sadzīviskais slānis ar mītisko, zilās govs tēls ir noslēpumains un zīmīgs reizē. Ķimeles izrādē dainu senatnīgumu un neikdienišķumu īpaši uzsver tas, ka Juris un arī viņa māte Rasma pūlas dainas lasīt vecajā drukā, un sākumā tas nevedas viegli. Traģiska vainas apziņa, kas nomoka trīs cilvēku nāvē tieši vainīgo Juri, kurš avārijas brīdī iereibis vadījis automašīnu, apstākļiem noskaidrojoties, pārnesas uz Rasmu, kuras neapdomīgā rīcība, pārprotot situāciju un izdarot no tās nepareizus secinājumus, izraisījusi tālāko notikumu lavīnu ar traģisko iznākumu.

Režisore darbību ir pārnesusi uz mūsdienām, nedaudz mainot tekstu (biedrene Švāne pārtapusi Švānes tantē, mainījusies arī automa-

šinas marka). Taču viņa mūsdienu vecāku paaudzes mutēs atstājusi tos pašus secinājumus, ko lugas varoņi izdarīja pirms piecdesmit gadiem, un savā izteiksmes veidā tie skan neizbēgami didaktiski. Izrādei piemīt laba ansambļa izjūta ar Ilevu Puķi, Arti Jančevski, Tālvāldi Lasmani un Annu Neli Āboliņu galvenajās lomās, vienlaikus aktieru ansambļa paplašināšana, ieviešot tēlus, kas lugā tikai pieminēti, līdz galam neattaisnojas.

Kā tur īsti bija

Latviskums kā estētiska un saturiska kategorija varbūt nav pirmais, kas nāk prātā, domājot par Elmāra Senkova Liepājas teātrī iestudēto Artūra Dīča lugu *Baltijas teļš*. Taču izrāde liek domāt (un ne tikai priecīgas domas) par procesiem, kas saistās ar neatkarības atgūšanu un pirmajiem gadiem pēc tās. Uzsverot, ka izrāde nav dokumentāla, divi no trim galvenajiem varoņiem tomēr ir pārāk atpazīstami vismaz kā tipāži, lai mēs izliktos, ka viņiem nav prototipu. Runa ir par žurnālistu un Daugavas aizstāvi Daini, kā arī tulpju audzētāju un vēlāko premjeru Andri attiecīgi Edgara Ozoliņa un Gata Malika atveidojumā. Trešais ir Mārtiņa Kalitas skarbaiss, bet patiesais Mārtiņš, kura nosacītais prototips ir publiski mazāk pazīstams, un arī vārds nesakrīt – boksa treneris Aivars Ritenieks. Izrādes pirmais cēliens notiek kā diskusija skatītāja priekšā, nojaucot tā dēvēto ceturto sienu, un iezīmē ceļu līdz Baltijas ceļam kā Atmodas

kustības emocionāli augstākajam punktam. Savukārt otrajā cēlienā priekšplānā izvirzās Mārtiņa cīņa ar reketieriem, cenšoties nosargāt savu jaunuzsākto biznesu, pārējiem tēliem atvirzoties zīmīgā, tomēr fonā. Taču būtiski ir tas, ka autori pamana radošās inteliģences lomas samazināšanos un tādu personu uzvaras gājieni, kuri riskantākajiem Atmodas laika notikumiem, piemēram, barikādēm, nav bijuši ne tuvumā.

Lugas autors Artūrs Dīcis dzimis 1985. gadā, režisors Elmārs Senkovs – gadu agrāk. Viņu skatījums uz norisēm pārstāv paaudzi, kas lēmumus nav pieņēmusi pati, bet ir izbaidījusi neatkarības pirmo gadu ekonomiskās grūtības apvienojumā ar reizumis pretrunīgajām norisēm sabiedrībā. Tādējādi radošās grupas skatījums brīžiem šķiet vienkāršots un izdarītie secinājumi varbūt ne vienmēr līdz galam taisnīgi. Taču pats fakts, ka teātris aicina diskutēt un domāt par to, kāpēc daudzas lietas Latvijā nenotika tā, kā būtu pareizi, ir vērtīgs.

Secinot – šis nav vienīgās izrādes, kurās latviešu teātris, izmantojot oriģināldramaturģiju, mudina uz pārdomām par dažādiem mūsu dzīves aspektiem. Taču minētie piemēri parāda, cik atšķirīga un daudzveidīga spēj būt latviskuma tematika teātrī.

Atis Rozentāls ir laikraksta *Diena* Latvijas ziņu nodaļas redaktors un *Jaunās Gaitas* redkolēģijas biedrs, teātra mākslas apskatnieks.

Izrāde *Baltijas teļš* Liepājas teātrī

Foto: Edgars Pohevičs

Linda Treija

GITA ŠMITE. LAIMES
KREKLIŅĀ

Mākslinieces Gitas Šmites izstādes „Laimes krekliņā” galvenais tēls ir balts, smalks lina krekliņš. Apaļajā telpā pašā vidū, piestiprināts ar tikko manāmām saitēm pie griesmiem, tas it kā levitē gaisā. Apkārt šim centram mākslinieces gleznās izkārtoties ir visa dzīve. Ziedi, trauki uz galda, ozoli, māja, ligzdas un baltie lina krekliņi – tie ir priekšmeti, kas Gitas darbos iegūst simbolisku nozīmi.

Māksliniece par savas izstādes tematisko ideju saka:

„Es biju maza meitene, kad mamma nocēla no skapjaugšas lielo koferi, kurā glabājās manas un brāļa mazās zīdaiņu drēbītes. Mēs kopā tās pārcilājām, līdz mamma īpaši mīli noglaidīja mazu baltu krekliņu, sacīdama, ka šis ir pirmais krekliņš, kuru viņa man šuvusi. Tas esot Laimes krekliņš un mums būs viņš jāglabā maniem bērniem un mazbērniem. Izstāde ir veltījums maniem vecākiem.”

„Dzimis laimes krekliņā” ir bieži dzirdēts teiciens par cilvēku, kuram dzīvē veicas un laimējas. Vecāku karstākā vēlēšanās visbiežāk ir, lai viņu bērniem būtu laimīgs un veiksmīgs mūžs. Kā viens no laimes simboliem var būt pirmais zīdaiņš krekliņš, it sevišķi, ja tas tiek nodots no paaudzes paaudzē. Šo paaudžu saišu un dzimtas turpinājumu simboliski var saskatīt darbos *Laimes krekliņš* un *Mammu es tevi mīlu!*. Baltā lina auduma gleznījumos smalki izgleznotās drēbju krociņas, gandrīz kā cilvēku sejas ar dzīves iezīmētām grumbām, rada vizuāli vieglu un gaisīgu vibrējumu, un arī dziļu emocionālu skanējumu.

Mājas, piederības un laimes tēma apspēlēta vairākās gleznās. Tajās var redzēt, kā pret liliģi pelēcīgajām debesīm izceļas svēteļa ligzdas, kas uzcelta elektrības staba pašā galā, siluets, kā mājas vēlā novakarē aicina iekšā ar saviem silti gaišajiem logiem, kā Vaides ozols ar maģiskajiem žuburiem un saknēm dziļi turas savā zemē, kā smalki savīta ligzda

simbolizē jauna pavasara sākumu. Līdzsvaroti izkārtoti objekti, gaismēnas saspēle, elegantas līnijas, mājas miers un skaistums jūtam klusajās dabās un ziedu gleznojumos.

Mākslinieces iejūtīgais gleznošanas stils ar smalku zīmējumu, harmonisku kompozīciju un krāsu caurspīdīgajiem lazējumiem pastiprina gleznu emocionālo iespaidu.

Viss – gan izstādes ideja, gan gleznu radītās sajūtas un mākslinieces pašas piedzīvotais, saplūst kopā gaišā un skaistā stāstā par galveno dzīvē – vecākiem, bērniem, māju, zemi, brīvību un laimi.

Izstādē bez Gitas mamma šūtā zīdaiņu krekliņa ir arī vairāki mākslinieces pašas darināti lina bērnu krekliņi. Tie tapuši, esot tuvu blakus mammai, kura tagad prasa lielāku uzmanību un rūpes.

Jāpiemin, ka izstāde bija apskatāma no 8. februāra līdz 30. aprīlim kultūrtelpā OLA Foundation, mākslas galerijā, kas ir jauns un nozīmīgs papildinājums Rīgas mākslas un kultūras dzīvē. Ola Foundation, kuras dibinātāji ir Ilze un Uldis Pīlēni, darbības mērķis ir kļūt par jaunu ideju un sinerģiju telpu Latvijā. Tas aicina caur mākslu, mūziku, diskusijām un citām norisēm izzināt sevi un pasauli.

Par pašas ēkas izskata ideju Ola Foundation mājas lapā <www.olafoundation.lv> var lasīt, ka: „Ar cieņu pret Ķīpsalas apbūves mērogu un dabu pašā tās viducī starp simtgadīgām liepām un kupliem ozoliem padziļinājumā iesēdināta Ola – trīsstāvu betona un stikla ēka, arhitekta Ulda Pīlēna ideju kvintesence. Katram elementam šeit ir gan funkcionāla, gan simboliska nozīme. Būvi apjož sešmetrīgas brīvēstāvošas pienstikla plāksnes. No vienas puses tās apēno iekštelpas, no otras – arhitekts tās salīdzina ar mistiskajiem Stounhendžas akmens krāvumiem modernā materiālā un ar čaumalām, kas noloģas: „Ja olu sasit no ārpuses, tās ir vēl nedzimušas dzīvības beigas, bet, ja olu sasit no iekšpuses ar palīdzību no ārpuses, tas ir kā jauna sākums. Tas ir tas, ko mēģinām pateikt gan ar ārējo veidolu, gan ar saturu.”

Gleznotāja, mākslas kritiķe, Amerikas Latviešu mākslinieku apvienības (ALMA) vadītāja Linda Treija ir JG mākslas redaktore.

Gita Šmite. *Aprīlis. Audekls / eļļa, 110×140cm. 2025*

Baiba Magdalena Eglīte

NEDAUDZ PAR KANĀDAS LATVIEŠU MĀKSLINIEKA VISVALŽA REINHOLDA DARBU IZSTĀDI CĒSĪS

Kanādas latvietis Visvaldis Reinholds pieder 1924., 1925. gadā dzimušo mākslinieku paaudzei (Z.Sapietis, G.Roze, V.Avens u.c.), kas latviešu mākslas vēsturē ar platu otu ierakstījuši savu vārdu, kaut arī mūža lielāko daļu nodzīvojuši tālumā. Dzimuši un auguši paši savā brīvā un rošīgā valstī, viņi pusaudžu gados kaldināja lielus nākotnes sapņus. Karš viņu 15gadīgajās biogrāfijās uzcēla īpašu vilšanās un ciešanu robežu, katram piešķirot vīra gaitas. Gatavību riskēt, smagi strādāt, pašam lemt un uzņemties atbildību par savu dzīvi.

Gleznotājs un metālkalējs Visvaldis Reinholds (1924.-2005.) dzimis Grobiņā, kuršu ciemā, jūras un mākslas tuvumā. Agri (10 gadu vecumā) zaudējis tēvu, no kura mantojis mākslinieciski jūtīgu pasaules redzējumu un darba mīlestību. 20 gadu vecumā nokļuvis Vācijā „dīpišu” nometnē, bet 1951. gadā Kanādā, kur laika gaitā izveidojies par lielisku un īpatnēju mākslinieku.

Sākumā jaunajā mītnes zemē strādājis par laboranta asistentu Ontario Universitātes Pataloģiskās ķīmijas katedras laboratorijā. (Tad redz, no kurienes metāls viņa darbos dažkārt uzvedas kā saslimis ar alerģiju, ar izsitumiem un augoņiem!)

Vēlāk iestājies Ontario Mākslas koledžā (1953.-1959.), ko pabeidzot saņēmis Kanādas gubernatora zelta medaļu. 1959. g. iegādājies lielu īpašumu Devil's Glenā (līdzīgi kā Zigfrieds Sapietis Skotijā), kur tiešs apkārtējās dabas tuvums ir harmonizējis viņa dabas redzējumu.

Gleznotājs Visvaldis Reinholds ir sabiedrības atzinīgi novērtēts (PBLA balva 1981. g.) dzīves laikā, un arī šodien, daļai darbu atgriežoties Latvijā Pasaules Latviešu Mākslas centra kolekcijā. Vairākus mēnešus jauniegūtā mākslas kolekcija tika eksponēta PLMC galerijā Cēsīs.

Mākslinieks tiek uzskatīts par abstraktekspressionistu, pats viņš savulaik atzinis Marka Rotko ietekmi, bet skatoties ar latviskām acīm, gribas akcentēt Kurzemes ainavas, arheoloģiskā un etnogrāfiskā mantojuma, kā arī laboranta darbā pieredzētā atbalsis viņa gleznās un metālkaluma kompozīcijās.

Kopumā izstāde stāsta par meklējošu, līdzsvarotu personību, spēka un temperamenta pārpilnu, bez agresīvām dusmām, kas bieži izjūtamas šīs pašas paaudzes amerikāņu latviešu mākslā. Var jau saprast... Nokļūt no viena kara otrā (Korejā), kur, gribi vai negribi, arī daudziem latviešiem nācās piedalīties.

Visvalža Reinholda darbus var skatīties vēl un vēl. Un vienmēr ko jaunu pamanīt.

Ekspozīcijā glezniecība un metālmāksla.

Izstāde tapusi pateicoties mākslas darbu ziedojumam, ko PLMC novēlējis Andris Priedītis, Klāva Sīpoliņa vārdā ziedojusi Anda Sīpoliņa, bet Teodora Circeļa un Guntas Douglass vārdā dāvinājusi Džulija Loka. Īpašs paldies jāsaka arī bijušajam Latvijas vēstniekam Kanādā Kārlim Eihenbaumam.

Skatītāju glezniecība uzrunā ar mirdzošu, drosmīgu kolorītu, daudzveidīgu virsmas vēstījumu, kurā mākslinieks asprātīgi un apbrīnojami niansēti izmanto metāla plāksnes telpiskās kombinācijas ar glezniecības materiāliem un iespējām, metāla virsmas gaismu atstarojošās īpašības, rosinot skatītāja iztēli un fantāziju. Mākslinieks atļaujas pat “uzšķērst” audeklu, lai materiāla rētā atklātos un gleznojumu papildinātu metāla uztvertās gaismas stāsts. Visvaldis Reinholds aicina skatītāju aktīvai iesaistei mākslas darba uztveres procesā, mainot skata punktus, pietuvinoties vai attālinoties no darba, un ļauties atklāsmei. Tad arī abstraktā ainava iegūst kaut ko tik pazīstamu, tik tuvu (sauc to par latviskumu), kad metāla plāksne kļūst par debesīm, jūru vai lāmu jūrmalas smiltis... Bet citreiz par egļu mežu, kas uztveres procesa laikā pāraug senatnes tēlos un senu rotu motīvos.

Izstādes otra komponente ir metālmākslas darbi, kuros autors apvienojis senkalēja darbnīcas atmosfēru ar savu fantāziju. Iespējams, ar bērnības atmiņām par tēva nodarbošanos. Kalēja darba rīki, to fragmenti, rotu sagataves un metāla atsaukšanās ķīmisko reakciju rezultātā. Metāls uzburbuļo, met

pūšļus, izelpo un veido dažādas virsmas spēlītes, bet no tā izaug senas arheoloģiskas un etnogrāfiskas formas, kas piedalās kopējo kompozīciju veidošanā. Un tad šķiet, Kanādā ir ieskanējušās Kurzemes baroka neapvaldītās intonācijas. Ar ritmiskiem uzsvāriem, atkārtojumiem un pauzēm, ar formu barokālu sablīvētību un vēlmi pēc maksimāla dekoratīvisma kompozīcijas siluetā un izmēros, kas pieprasa nopietnu balansu ar eksponējamās

sienas laukuma izmēriem. Jāatzīst, ka pamatīgā vizuālā noslogotība ar daudzajiem elementiem prasa no skatītāja diezgan nopietnu iedziļināšanos un arī kultūrvēstures zināšanas. Diemžēl, steigā pretī nākotnei, tās mums pašiem kļūst arvien bālākas.

Bet Kanādā tapušais mākslinieka mūža vēstījums ir par vissvarīgāko. Par neaizmirstamo Piederību. Vietai, Mātes valodai un Tēva dzimtai.

Mākslas zinātniece Baiba Magdalena Eglīte strādā Pasaules latviešu mākslas centrā Cēsīs.

Visvaldis Reinholds. *Bez nosaukuma*. Jaukta tehnika.

DETEKTĪVS TUMŠZILĀ ESTĒTIKĀ

Džena Andersone. *Herbārijs ar leduspuķēm*.
Zvaigzne ABC, 2024., 302 lpp.

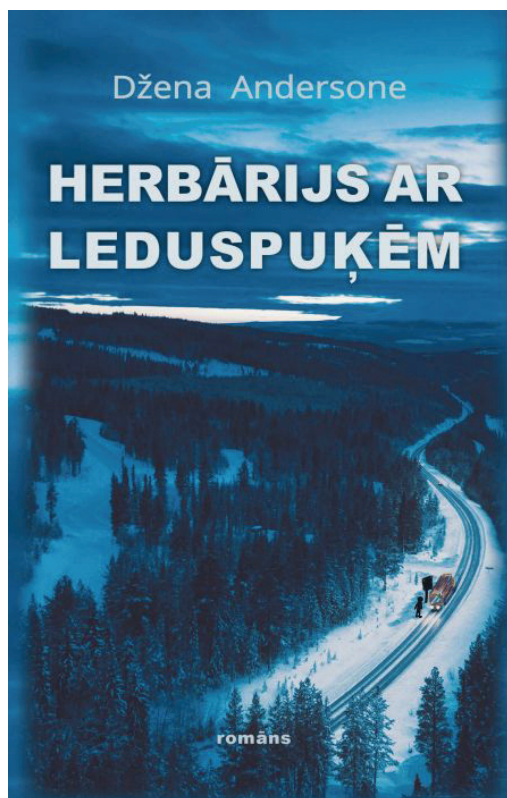
Džena Andersone lasītājiem ir pazīstama kā prozas darbu autore kopš 2021. gada. Pakāpeniski un pārliecinoši autore ir ienākusi ar īsajiem stāstiem, kuri publicēti presē un izdoti krājumos, tulkoti un iekļauti latviešu prozas antoloģijā spāņu valodā *A por el mar – relatos Letones Contemporaneos*, tādējādi arī starptautiski pārstāvējot latviešu īsprozu. Kaut arī Džena Andersone visvairāk pazīstama kā prozaiķe, viņa ir arī dzejniece un visu savu izdoto grāmatu māksliniece. Autore ir ieguvusi medicīnisko un juridisko izglītību, aizstāvējusi doktora grādu krimināltiesībās, kas veido viņas plašo profesionālo zināšanu fonu, kuram savukārt ir būtiska ietekme uz rakstnieces izaugsmi un prozas tekstiem.

Herbārijs ar leduspuķēm ir Dženas Andersones debijas romāns. Pretēji smagajai tēmai,

teksta struktūra ir viegla un baudāma. Šis romāns ir tumši zils, ziemeļnieciski lakonisks kā ledus kubs, mājīgi mierīgs, slāni pa slānim dziļš. Pirmais vispārējais iespaids saistās ar ziemu, sniega kupenām, salu, garu tumšo diennakts laiku, kurā slēpjas noziegums. Romāna pirmais teikums „Aizputinātā ceļa malā pamestā džutas maisa aprises nevēstīja neko labu.” (5. lpp.) ir hrestomātiski pareizs un intriģējošs vienlaikus. Zem zilimelnām debesīm joprojām valda nakts, kuras laikā acīmredzot ir noticis kaut kas baiss. Ja Vincents nebūtu šo maisu pamanījis pirms tas apsnieg, tad kupenas to būtu apslēpušas un salā viss būtu saglabājies neatklāts līdz sniega kušanai pavasarī. Kādu laiku vēl nebūtu problēmas un arī šī romāna.

Tomēr romāns sākas un lasītājs iepazīst galveno tēmu ar trīs galveno tēlu un to mijiedarbības atveidojumu. Vincents ir Douzvilas pilsētiņas policijas priekšnieks, pasīvs savā profesijā un privātajā dzīvē. Viņš ir pakļāvis pensionēto pilsētiņas vecājo viedokļiem, bailīgs, nolasa citu skatienus, it sevišķi, ja tie pauž vilšanos, pārmetumu vai dusmas, un izvairās no jebkādas uzskatu konfrontācijas. Vincents it kā skalojas citu cilvēku saceltajos emocionālajos vilņos kā peldošs objekts bez kursa. Viņš ļauj profesionālos lēmumus pieņemt Dāgam, pensionētam policijas priekšniekam, un dzīvo sava tēva sasniegumu ēnā, kurš arī bijis policists. Tēvs savā laikā veicis leģendāru „cilvēkēdāja” aizturēšanas operāciju, par ko saņēmis apbalvojumu un prezidenta rokasspiedienu, kurš „iemūžināts sudraba ietvarā ierāmētajā fotoattēlā pie viesistabas sienas” (16. lpp.) kā svētbildē, kuras priekšā Vincentam jādzīvo mūžīgā bijībā. Viņš ir pastāvīgi neapmierināts un vainas apziņas mocīts, bet atzīst savu piederību pilsētiņas sabiedrībai un vēlas attaisnot uz sevi liktās cerības būt par labu, tēva piemiņas cieniņu un pilsētas ļaužu atzītu policistu. Vincenta tēls atveido Douzvilas mietpilsonisko dzīvi, kur kūtrums, nevēlēšanās kaut ko iesākt un darīt ir būtisks. Vincenta tēls piedzīvo attīstību, jo viņam ir jāiztur grūtības un jāpiedzīvo vilšanās tajā, ko viņš līdz šim uzskatījis par savas dzīves pamatu.

Otrs tēls, kurš veido daļu romāna satura un formas, ir Jenss. Viņš ir dzīves atstumtais, jauns vīrietis ar psihiskām novirzēm, deformētu realitātes uztveri. Jenss iemieso jaunumu un, ciešāk ieskatoties šajā tēlā, var manīt agrāk Vincenta tēva aizturētā cilvēkēdāja ap-

ries. Jenss ir pilsētiņas vareno vīru sastrādāto grēku iemiesojums, mietpilsoniskās dzīves vistumšākā daļa, viss ignorētais, noklusētais, noziedzīgā bezdarbība, kriminālā un melnā sakāpinājums, kuru pilsētas varas vīri vislabāk gribētu izmest un aizmirst kā atkritumu, bet vairs nespēj pastumt zem tepiķa. Tagad tas nāk kā bumerangs pār pilsētiņu, vispirms parādoties kā baiss džutas maiss ielas malā, vēlāk kā noziegumi un dramatisks linča tiesas drauds.

Īdena ir Vincenta sieva un viņa pretstats. Viņa ir cilvēktiesību aktiviste, feministe, ārdošais nemiera gars, kurpretim Vincents iekļaujas pilsētiņas patriarhālajā sistēmā un saskata tajā savu dzīves jēgu. Īdena ir taisnības cīnītāja, ideāliste, viņa grib uzjundīt pilsētiņas miegaido bezdarbību un valdošo patriarhātu. Viņa arī cenšas iespaidot Vincentu ar savu filozofiju un panākt, ka Vincents rikotos pretēji Douzvilas iesīkstējušajai kārtībai. Sākumā Īdenas uzskati par cilvēktiesībām liek viņai aizstāvēt Jensu, kura vainu nevar pierādīt, jo ir tikai aizdomas. Par Jensa atstumtā statusu viņa izsakās skarbi: „Izmet un aizmirsti, it kā tā vairs nebūtu, – šī ir patriarhālas personas ļaunuma sakne.” (103. lpp.) Bet vēlāk, kad viņa iepazīst ļaunuma atbaidošo viepli nepastarpināti, Īdena apmet kažoku uz otru pusī. Tagad viņa Jensu vairs neaizstāv un ir gatava sodīt pilnīgi visus un nekavējoties, pat bez tiesas. Viņa jautā: „Kāpēc vispār tika atcelts nāvessods? ...” (290. lpp.) un atzīst, ka atsakās no cilvēktiesībām.

Visas šīs tiesības ir viena vienīga fikcija! Tās visas ir vajadzīgas tikai viņiem – visiem tiem monstriem, kuri nav spējīgi un nav tiesīgi dzīvot starp mums! Viņiem ir nepieciešamas šīs cilvēktiesības, jo bez tām jau viņi nav cilvēki.” (291. lpp.) Galējības sabrūk viena otrā un ne ar ko vairs neatšķiras. Skaidrs, ka šādas ekstrēmas pretrīķības ir teorētiskas un nav pieņemamas dzīvē un tiesību aizsardzībā, jo nekas nav perfekts – ne likums, ne tiesa, ne cilvēks (policists vai tiesnesis) savā subjektīvajā izpratnē par labo un ļauno. Ja kāds šādu galēju pozīciju ieņem, lemjot par cilvēka dzīvi, tad tas var novest pie ļauna ļaunuma. Lūk, šādu universālo likuma un taisnības problēmu lasītājam piedāvā risināt šis romāns.

Iespējams, tāpēc arī romāna darbība notiek nekonkrētā laiktelpā. Tās varētu būt mūsdienas vai arī mazliet senāks laiks. Mazās pilsē-

tiņas dzīve un izdzīvošana sasaucas ar Latviju – skolā kļūst aizvien mazāk skolēnu un pastiprinās bažas par skolas slēgšanu. Noziegumi un problēmas sociālajā jomā var aizbaidīt iedzīvotājus no šīs vietas, un tāpēc var ciest pilsētiņas budžets un pārvaldē strādājošo algas. Douzvila ir izdomāta vieta un asociējas ar amerikānisku provinci, kur visi bruņojas, „bērnus un kaķus ieskaitot” (9. lpp.), atgādinot Amerikas konstitūcijas 2. grozījumu par tiesībām turēt ieroci paš aizsardzībai. Douzvila ir miegaido mietpilsoniska vieta (*doze* angļu valodā nozīmē snaust), kura slīgst nenoteiktā pagātnē, kas varētu būt tuva tagadnei. Te, piemēram, kāds iedzīvotājs brauc ar vecu plimuta markas auto, kurus beidza ražot 2001. gadā. Tādējādi veidojas caurspīdīgi nenoteikts fons, uz kura vērot un risināt likuma, tiesiskuma un morāles mijiedarbes jautājumu.

Atbildes uz jautājumu lasītājam jāmeklē sevī. Romāna noslēgums rosina pārdomas par to, ka vismaz daļai sabiedrības būs pieņemams palauties uz augstāko taisno tiesu, kura galu galā visu noliek īstajā vietā. Citiem tas liks mesties jaunās teorijās un doktrīnās cerībā uz taisnīgāku nākotnes sabiedrību. Vienas īsas un konkrētas atbildes visticamāk nebūs, tieši tāpat kā nav iespējams leduspuķi ielikt herbārijā.

Laimdota Ločmele

AINAVA AR PUTNIEM UN CEĻJUMIEM

Miks Koljers. *Stārks*. Rīga: Dienas Grāmata, 2024

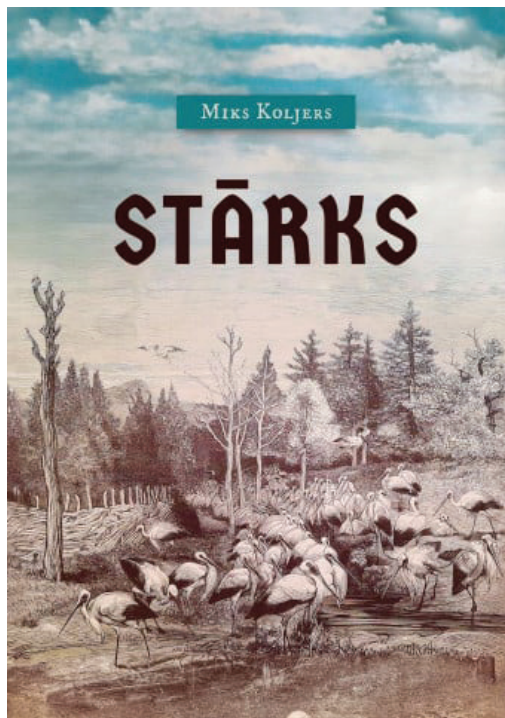
Lai lasītāju nemulsina grāmatas autora vārds, kas varbūt liek domāt, ka runa būs par kādu citzemju autora sarakstītu tekstu ar latviešu lasītājam svešiem notikumiem. Miks Koljers ir britu-latviešu autors, kas jau kopš 2007. gada mitinās Latvijā, mums pazīstams ar vairākām grāmatām, piemēram, romānu *Ceturtais lielākais Latvijā* (2014), stāstu krājumu *Baltic Byline* (2016), arī ar sākotnēji angļu valodā izdoto *Up the Baltic* (*Iz Baltikas*,

2018). Autors ir arī žurnālists, kura teksti publicēti gan LSM, gan portālā *Satori*, žurnālā *Kino raksti* u.c. Līdz ar to arī šaubīties par Koljera rakstnieka spējām nav pamata.

2024. gadā izdots romāns *Stārks* – šimbrīžam pēdējais autora veikums – faktiski ir stāstījums stāstījumā, vēstījums vēstījumā, galvenā varoņa atskats uz 1904. gada notikumiem, kas ir gana savādi un neparasti, ticami un vienlaikus neticami, balstīti mitoloģiskos vai varbūt precīzākais apzīmējums neomitoloģiskos procesos, barona fon Blanka, saukta arī par Stārku, izspēlētā liturģiskā drāmā, sakralizētā rituālā, faktiski – barona ikgadējā inspekcijas braucienā pa savā īpašumā esošajām zemēm.

Vienlaikus romāns ir arī redzes glezna, ļaujot teju vai saskatīt Vidzemes dabas ainavas. Tiesa, kaut gan minētais notikums ir, šķiet, iecerēts kā romāna centrālais, līdz tam ir visai tāls ceļš romāna lappusēs. Te nu jāatgriežas pie romāna vēstījuma formas īpatnībām. Romāns sākas ar ceļojumu, kur galvenais varonis, būdams ārsts, dodas veikt atutošanas pasākumus 1905. gada vārdā nosauktā kolhozā, bet tad, atmiņām pazīstamā ceļa iespaidā raisoties, viņš izņem piezīmju burtnīcu un sāk rakstīt. Tāpat faktiski lasītājam tiek dota iespēja iepazīties ar šīm atmiņām, kas veido romāna centrālo vēstījumu; romāns strukturēts divās daļās, no kurām pirmā visnotaļ lēni un pacietību pagēroši iepazīstina ar apkārtni, vidi, personām, pašu galvenā varoņa dzīvesstāstu un – svarīgākais! – arī to, kā viņš nonācis Blankenhofas muižā. Jāsaka – arī šis fakts ir visai savdabīgs, proti, baronam un viņa jaunajai sievai – ļoti kolo-rīti veidotam kaut gan mazliet tomēr kliše-jiskam brīvdomīgas jaunas sievietes tēlam – nav bērnu, tāpēc viņš aicina galveno varoni kā ārstu (kaut gan viņš ir tikai kara feldšeris) uzturēties muižā un sniegt medicīnisku palīdzību situācijas novēršanai.

Koljers romānā iekļāvis daudzus simbolus, šī notikuma konteksts ir viens no tādiem, proti, kā jau minēts, barona iesauka ir Stārks, faktiski gan tāpēc, ka barons aizrāvēs ar stārķu pētīšanu, taču stārka simbolika saistās ar izteiktām binārajām opozīcijām, proti, gan laulību, auglību, svētību, gan arī iespējamu nelaimi. Nelaieme – bērna neesamība – vismaz sākumā prevalē pār barona citādi veiksmīgi sakārtoti pašapmierināto dzīvi. Te arī vietā piezīmēt, ka Koljeram izdevies radīt ļoti kolorītu tēlu galeriju, un barons ir

viens no tādiem. Viņa savdabīgajā personībā iecentrēta gan statusam atbilstoša arogance, nostatījums „viņi” (latvieši) un „es” (vācu aristokrāts), gan arī cilvēcība, gan pienākums pret dzimtu, kas tostarp ir pēcnācējs dzimtas vārda turpināšanai. Stārks, kas nenes bērnus, nav pilnvērtīgs. Laikam jāļauj katram šī romāna lasītājam pašam saskatīt un interpretēt šo visnotaļ daudzslāņaino tēlu galeriju.

Būtisks simbols darbā ir jau pieminētais koks: lapegle. Jautājuma zīme, galvenā varoņa atmiņu plūsmas pieraksta sākumpunkts, jo tieši šis koks ir tas, kas liek tam izņemt no somas pierakstu burtnīcu. Cikliski lapegles tēls romānā atgriežas no jauna un no jauna: dabas ainavas daļa, neparastais, nesapra- stais, neizzinātais, jautājuma zīme kā apšaubīšana, izbrīns par notiekošo un apkārtni. Un vienlaikus arī jautājums kā neatņemama dzīvības sastāvdaļa, tomēr arī draudīgas nākotnes priekšnojautas.

Taču vispār romānā svarīgs ir ceļojuma motifs. Galvenais varonis savas atmiņas sāk pierakstīt, esot ceļā; ceļā viņš sastop arī baronu, ceļojums ir arī romāna otrajā daļā esošo un solīto dīvaino notikumu pamatā. Ja pirmā daļa šķiet kā lēns, detalizēts ievads, tad otrā daļa (jāatzīst, arī aizrautīgāk lasāma, faktiski interesantāka) ir rituālais ceļojums. Te gan mazliet kritiski jāpiezīmē, ka tieši romāna otrā daļa rada aprautības sajūtu. Pēc kārti-

gas ielasīšanās otrās daļas darbība noslēdzas pārāk strauji.

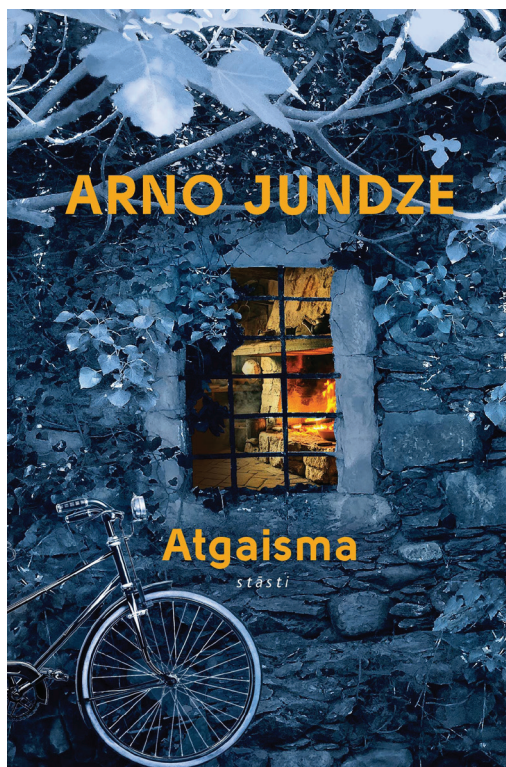
Tomēr tas ir teju iniciācijas ceļojums galvenajam varonim un arī šajā reizē pašam baronam, arī pasakās tādām nepieciešama krietna sagatavošanās un noteiktu priekšrituālu izpilde. Un pašā ceļojumā neomitologizēti rituāli ir gana daudz. Sākot no notikuma kap-sētā, līdz baļķa zāgēšanai, kas jāpaveic baronam, lai gan romāna varoņa aprakstītajā reizē tas gluži nesanāk tā, kā iecerēts. Kā iecerēts nesanāk arī rituāla pats galvenais moments, proti, iegremdēšanās jūrā. Ūdens un jūras simboliskais aspekts vien jau ir gana plašs, bet – vēlreiz! – nelaupīšu romāna potenciālajam lasītājam iespēju to apjaust pašam, turklāt būtisks Koljera darba aspekts ir interpretējamība, ļaujot katram atklāt šo grāmatu no cita skatupunkta.

Vienu notikumu gan nav iespējams tomēr nepieminēt, proti, Stārks centrālā rituāla laikā nošauj stārķi! Un tikai pēc tam nāk ziņa, ka pēcnācējs viņam tomēr būs. Iespējams, te ir atslēga – barons fon Blanks, Stārks, auglības funkciju var veikt tikai kā cilvēciska būtne, un rituālā ceļojuma laikā notikušais piespiež viņu par tādu kļūt. Nošautais stārķis kļūst par simbolu mītiskajā domā balstītajos priekšstatos par dzimšanu, nāvi un atdzimšanu no jauna.

Tieši šādos simbolos, simbolu kopsakarībās un notikumos Koljers būvējis šo romānu, maskēdams apslēpto aiz nūdien vizuālā apraksta ziņā kolorītām dabas ainavām, rādot gan vācbaltisko, gan latvisko Vidzemi vienotā veselumā. Divu pretējību apvienojums romānā, tāpat kā jau viss iepriekš minētais, ieņem būtisku lomu – galvenais varonis ir krievu un vienlaikus vācu izcelsmes, vācbaltiskā vide un barona fon Blanka rituāls ir latvisko tradīciju un vāciskās arogances sinkrētisms. Savs/svešs binārās opozīcijas saplūst, radot jēdzienu „neparasts”.

Arī Koljera romāns ir neparasts. Vai kaijas uzbrūk stārķiem un vai lapegle var izaugt jautājuma zīmes formā... Vai pagātne ir tikai rēgi, kas atdzīvojas ceļā atūtot kolhoza iemītniekus, kurus tāpat nav jēga atūtot? Simbolisms un rituāli, tradīcijas un tradīciju sinkrētisms. Pagātnes ne tik daudz faktoloģiska, cik mītiska klātbūtne ikvienā brīdī. Tie ir tikai daži aspekti, par ko šis romāns.

Ingus Barovskis

KO VĒSTA ATSPĪDUMI

Arno Jundze. *Atgaismo*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2024., 128 lpp.

Stāstu krājumu *Atgaismo* lieliski raksturojis pats autors – rakstnieks Arno Jundze: „[...] man šajos stāstos bija svarīgi parādīt neatklātu pasauli, kurā neeksistē mums ierastās dimensijas un likumi, pasauli, par kuru mēs nezinām neko, bet vairāk vai mazāk nojaušam. Tā pastāv mums līdzās, un viss, ko mēs spējam no tās uztvert retos atskārsmes mirkļos, ir tikai neskaidra atgaismo par to, ka dzīve ir kaut kas vairāk par plakanu ikdienu un eksistenci rāmjos, kādos paši sevi esam iegrožojusi.” Lasītājs, sekojot savai vēlmei (nevēlmei) vai prasmei (neprasmei) ienirt dziļāk, stāstos izlasīs to, kam ir gatavs, ko ir izjutis savā vai savu tuvāko dzīvē.

Arno Jundze ir sarakstījis sešus romānus, divus stāstu krājumus, piecas grāmatas bērniem un pusaudžiem, veiksmīgi savērpis sižetiskās līnijas, attēlojot gan 20. gadsimta, īpaši 90. gadu, norises Latvijā (romāni *Puteklī smilšu pulkstenī*, *Sarkanais dzīvsudrabs*, stāstu krājums *Gardo visticīnu nedēļa*), gan kriminālas (romāns *Vienīgais liecinieks*) un fantastiskas piedzīvojumu (romāni *Kristofers un Ēnu ordenis*, *Bergs un relikviju meklētāji*, pēdēji minētais nodēvēts par pirmo

latviešu kriptotrilleri) intrigas, gan Šušnirka un Co apdzīvoto paralēlpasauli Ķiparzemī (grāmātās *Ķiparu Ķerpatu šnirks!*; *Ķiparu Ķerpatu Čips*; *Šušnirks un pazemes bubuļi*; *Šušnirks un spoku muiža*), gan dzejnieka Eduarda Veidenbauma dzīves līkločus 19. gadsimtā (romāns *Es nemiršu nekad*). Varbūt laukuma pārredzēšana (Arno Jundze ir literatūrzinātnieks) un nemitīgs dzinulis to izzināt un izmēģināt autoru mudinājuši literatūras lauku bagātināt ar daždažādu žanru un noskaņu darbiem, kam raksturīgs atšķirīgs, katram darbam piemērots tēlu valodas lietojums, kopumā dzīvi uzturot asprātīgu, sirsnīgu un ieinteresētu noti. Jāpiebilst, ka iedalījums bērnu un pieaugušo grāmātās attiecībā uz Arno Jundzes darbiem ir nosacīts, jo, piemēram, Ķiparzeme ir tik daudzslāņaina, ka tajā noteikti ir saistoši viesoties un, iespējams, sevi kādā atspulgā ieraudzīt ikviena vecuma lasītājam. Nupat, nupat visai šai plejādei pievienojušās „Virtuves pasaciņas”, kas atkal nojauc lasītāju vecuma robežas. Tiešums, asprātība, raits stāstījums – tas Jundzes darbos garantēts. Pavisam, pavisam drīz saņemsim darbu, par kura pabeigšanu rakstnieks maija sākumā priecīgi paziņoja savā „Facebook” profilā. Tātad lasāmā gana.

* * *

Grāmatas vāks, kurā caur vīgēm un kādiem vītenaugiem (liānām?) apauguša akmens namiņa logu iemetam skatu istabā, ieaicina pie degoša kamīna, kur piekļūst ikdiena, raisās atmiņas, iegailas neatrisinātās attiecības, iesāpas nesadziedētās rētas. Velosipēds, ar ko varam traukties pa pasauli, paliek ārpusē, nosacītā krēslas zonā, jo piekamīna stāsti lielākoties vēstīti retrospekcijā.

Krājumā *Atgaisma* sakopoti septiņi stāsti. To galvenie varoņi ir vīrieši, visi apmēram pusmūžā, kad pēc pašu izvēles vai piespiedu kārtā pagātnes notikumu atgaisma, iepriekš slāpēta vai nemaz nepamanīta, sāk spēlēt nozīmīgāku lomu, nekā pašam gribētos un nekā vispār varētu iedomāties. Tas maina atainoto varoņu dzīvi, taču pārmaiņu dziļums vairāk ir interpretācijai un minējumiem pakļauts, nevis autora noteikts. Laikam visspilgtākais ir notikums ar Uvi („Visi vīri kā vīri jeb Patiess stāsts par sniega puisēnu Uvi”): ikdienišķais savijas ar noslēpumaino, reminiscencēm, ko pārmantojam no paaudzes uz paaudzi.

Protams, stāstu pasaulē eksistē sievietes, taču galveno varoņu dzīvē viņām drīzāk ir

katalizatora vai lakmusa funkcija, lai vīrieti sāktos pārmaiņas vai lai viņš tās pieņemtu. Vissāpīgākais droši vien ne tikai man šķiet stāsts „Grēku nožēlošana”, kurā mums ļauts uz čekas maisiem un lustrāciju palūkoties no vairākiem skatpunktiem un kurā vēstures nežēlības dēļ sieviete kā pārakmeņojusies – sastingusi, lai uz saviem pleciem visu dzīvi spētu iznest negribēto nastu. Varbūt kādus taisnvirziena domātājus šis stāsts rosinātu izlasīt arī Andas Līces sakārtotos *Via dolorosa* sējumus, Sanitas Reinsones *Meža meitas*, Ineses Dreimanis *Vēstuli ar pielikumu* un citas vēstures daudzšķautņainību atklājošas grāmatas – reālus un literārus stāstus. Risinot paaudžu sadursmi sarežģītas vēstures kontekstā, Arno Jundze precīzi asi raksturo abu sarunas pušu izjūtas un komunikācijas paņēmienus: „Smadzenēs džinkst saraustītas frāzes, izkliegti vārdi, žesti, abu intervēto mīmika. Veco vīru agresīvā, ironiskā, nīrdzīgi izsmejošā, uzbrūkošā sarunas forma nūdien nav nekāda gaidītā grēksūdze vai lustrācija.” (11. lpp.)

Cik laikam ir laika ar mums spēlēties, atklāt vai aplēpt to, no kā baidāties un (vai) kas mūs dziļi ietekmējis? Cik nopietni uztveram dzīves iluzoro dabu? Kā uztverams piedzīvots dežavū, nopietnas un dažkārt nenopietnas atsaucis uz mitoloģiju, vēsturi, literatūru? Vai ikdienā pamanām tos, kuri „sūtīti šeit, lai palīdzētu cilvēkiem [arī mums – S.D.] salāpīt likteņus” (56. lpp.)? Interesanti izsekot „Sentimentāla stāsta par sliktu boršču” konkrētu detaļu un paradoksālu pavērsienu cauraustajam vēstījumam, kas, tuvojoties (ne)atrisinājumam, mūs aizved pie spoguļa: „Gvido atskatās un pēkšņi pamana darbnīcas spogulī pats sevi – mazu, bālu puisēnu ar boršču aplietā smirdīgā skolēna formā, kurš, skolotājas norāts, asaras rīdams, iet pa garo skolas gaiteni, sirdī vēloties tikai vienu – izrauties no šīs pasaules, kurā viss smird pēc vecām trauku lupatām un hlora. Vēl spogulī atstarojas mirdzoša gaisma tālumā. Šķiet, tā grib kaut ko teikt, tikai gaisma taču neprot runāt.” (57. lpp.)

Līdzīgi atgaisma mūs piemeklē no vēstulēm, sadzīviskiem un politiskiem vēstures faktiem („Grēku nožēlošana”), lasāmām un reizēm neizlasāmām grāmātām un sapņiem („Haralds ir traks”), pierādītām un nepierādītām teorijām un iedomu (?) tēliem („Domā, Edmund, domā”). Nozīmīga loma stāstos ir mūzikai – arī tā uzvēdī atmiņas, uzvedina

uz kādām noteiktām domām. Vai atgaisma atbrīvo, parāda virzienu, notrauc nožēlu un smagumu vai – tieši otrādi – tādos brīžos „pār.. pleciem nogrūst viss pasaules smagums” („Un tu esi viens”, 37. lpp.) un gribas kļūt par putnu, „plati izplest rokas, tās savēcināt kā spārnus un aizlidot” (turpat, 38. lpp.)? Varbūt atgaismas uzmirdzumi ir kā laika plaisas, kurās varam ko pārrakstīt, labot, papildināt? Autors atbildes nesniedz. Varbūt tieši tāpēc pēc laiciņa, kad kaut kas jau piemirsies, ir interesanti pārļapot un pār-lasīt atkal.

Patīkami, ka Natālijas Kugajevskas veidotais vāka dizains, kurā iekļaujas stāstu autora fotogrāfija, ir ne vien skaista bilde, bet arī cieša saikne ar vienu no krājuma stāstiem.

Mēģinot iztēloties stāstu lasītājus, jāsecina, ka tie visdrīzāk būs vidējo paaudžu ļaudis, taču būtu noderīgi tos lasīt arī jaunākiem lasītājiem – lai atgaisma tiek līdz visiem.

Sanita Dāboliņa

VAI MŪSU DIEVĪBAS IDEOLOGIJU SAĶĒZĪTĀ DŪKSNĀJĀ?

Andris Zeibots. *Kundziņsalas teikas*. Rīga: Dienas Grāmata, 2025.

Manās rokās ir grāmata – mūsdienu latviešu teikas un pasakas, veseli 14 pilsētvidē tapuši it kā pierakstījumi it kā autora dzīvesvietā reālajā Kundziņsalā. Pirms dažiem gadiem bija sērija par latviešu augstas raudzes vēsturiskām personībām, tai var piepulcēt A. Zeiboba grāmatu *Krauklis* (2020) par dzejnieku Jāni Ziemeļnieku sērijā un *Lēngaitis* (2021) par latviskās domāšanas izcilniekiem Konstantīnu Raudivi un Zentu Mauriņu. Nule autors atgriezies reiz iekoptā teritorijā, atcerēsimies krājumu *Stāsti un teikas Laika vecim* (2022), lai no jauna ienirtu izlolotajā radošajā virtuvē. Kas ir šajā virtuvē jeb Kundziņsalā? Vispirms tā būtu tradīcija, kura mūsdienu izpratnē nav pagātnes precīza kopēšana, bet gan tās pāradīšana un interpretācija, literatūras kontekstā tā būtu tradīcijai piemi-

tošā mainība nevis tradīcijas pretstats. Pagātnes kultūras interpretācija, tās piedēvēšana noteiktam kultūras un vēstures procesam, kas pasaules kontekstā 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā iegūst nacionālā romantisma nosaukumu, folkloras kontekstā netiek analizēta, jo tobrīd tā nebija pētniecības objekts, bet dzīvā vēsture, kuras atpazīstamība rodama arī Zeibota izraudzīto mītu sižetos kā politiskās, ideoloģiskās, kultūras un personīgās identitātes meklējumi un piedāvājumi atrast to mūsdienu sabiedriski politiskajos kontekstos. Iespējams, šos mītus varētu uzskatīt par šā brīža autentisko pierakstu, kas ir pakļauti industrializācijas, urbanizācijas, tehnoloģiju, kultūras un pašu cilvēku un iespējamās Kundziņsalas ļaužu kopienas izmaiņām laikā. Ar telpisko norobežojumu vienas pilsētvides salā tiek pieteikta pretenzija uz autentiskumu „tīrā” veidā teritoriāli noslēgtā ļaužu kopā, konkrētai kultūrai piederošu mūsdienu folkloru. Autora ziņā paliek pārliecība, ka tā veidojusies dabiskā izolētībā, maksimāli svešu ietekmju neskartā vidē. Refleksīvais skatījums novedis pie autentiskuma izpratnes kā interpretatīvi radīta simboliska vēstījuma, kam piederētos mainīties kopā ar laiku.

Autora personīgās un Kundziņsalas kā valstiska minimodeļa identitātes un pat unikalitātes meklējumi sastāv no apzināti izvēlētās attiecīgās cilvēku kopas pieredzes aspektiem, latviešu folklorā atstātos tēlus pārceļot mūsdienu sociālajā dzīvē. Autors piedāvā mākslinieciski daudzpusīgu mēģinājumu tradicionālizēt kultūrvēsturisko mantojumu, pielietojot pagātnes jēdzienu interpretatīvu jaunradi.

Te nu lasītājs harmoniski nonāk pie izdevniecības Dienas Grāmata pieteiktās jaunas literārā darbu sērijas, kurā Zeibota darbs ir pirmais putniņš. Cik mītisko grāmatu zinātkārais lasītājs sagaidīs, to rādīs laiks. Atgādināšu, ka mītiskie pilsētas stāsti kā mūsdienu folkloras žanrs ievēribo atguva 20. gs. 80. gados. Klasiskajā versijā urbānā dzīves stila teikām piemīt noslēpumainības aura un tehnoloģiju klātbūtne. Plašsaziņas un privātajās saziņas formās tām ir tieksme ātri izplatīties un variēties, ko nodrošina gana vienkāršs, viegli uztverams sižets un, galvenais, – tām jārada pārliecība par patiesu notikumu, kam ir ļoti nopietni aculiecinieki, autentiskuma garanti. Grāmatas autors Zeibots ir garants, ka viņa teikās darbība ir patiesa, jo vēsta par mūsdienu cilvēku piedzīvojumiem, priekšstatiem, neziņu, talantiem, bailēm no individuālās lētības un iespējas izcelties uz it kā augstāku personu fona. Zeibota atainotie tēli šķiet apsēsti ar savas personas piezēmētību, tās eksistenciālo nozīmību. Situāciju uzlabo autora krietni biezā slānī izmantotie humora stilistikas elementi. Teikā par valsts iestādi ("bezpersoniski steidzīgā telpa un jumītis" 39.-44. lpp.) man šķiet koši saklausāma Freda un Ufo ironiskā intonācija no „Bebe Brokastu” laikiem, kad Andris Zeibots rakstīja ironiskas rīta radio.

Zeibota teikas kompozicionāli ir vienkāršas, skaidras. Sižetiskais stāstījums gan ir atšķirīgs – dažos ir milzums personāžu, dažos ir izturēts neliels personāžu skaits, kas stāstījumu nesašķel un neaizved liekos sāncēļos jeb sāndomās. Pēdējās izskatās svarīgas autora kā indivīda sava „ES” meklējumiem un filozofēšanai, taču mulsina lasītāju, konkrēti mani. Varbūt citiem sānkļojumi būs kā saldēdiens. Protams, ka nav jāpieņem mītu pretenzija būt absolūti patiesas īstenības paudējiem, un autors jau nenosauc konkrētus gadskaitļus un Kundziņsalas ielu vai mājas numuru. Autora stāstījumos nepielieto folkloras žanram raksturīgo baumu un ten-

ku stilizāciju. Vairākumā tās ir patiesi reālas dzīves situācijas, kas ietērtas latvisko pasaku, teiku un dainu tēlu vārdos: („mušmire”, „tandarta tautietis”, „vecmāmiņa lūtause – spēka zars”, „klaudzinātājs”).

Simpātiski ir tie varoņi, kuriem dota teiksmaina izpausmes iespēja. Teika „bumbieru koks” (181.-187. lpp.), kura noslēdz grāmatu, vēsta par apakšzemes Gruntskrupi, kurš atvaļinājumu vēlas pavadīt virszemē, taču sastopas ar tipisku virszemes situāciju: meliorācijas rezultātā apakšzemes ūdeņi var samazināties un pakļaut izžušanai krupjus. Iepazīšanās ar virszemnieku vārdā Vērts maina abu uzskatus un noved pie vienošanās domāt arī par otra vajadzībām un dzīvestelpu.

Galvenās caurviju personas, kā pieklājas klasiskā teikā, ir debesu, zemes un apakšzemes iemītnieki. Mūžīgā trīsvienība. Katrā ir savdabīgi, izvēlētajai videi raksturīgie tipāži. Katrs stāsts jeb teika ir ar savu sižetu, izvēlēto piedzīvojumu, atšķirīgiem varoņu vārdiem.

Pekles jeb tumsības valstības Plaisas pārvaldnieks, daudzsejis Jupis, Jupis Visvienāda, žurka Visvaris („jezga un jēga” jeb teika par žurcībā kritušajiem, „jupis vienādotājs” jeb elles kārtības teika). Teiku personāžu vārdi un nosaukumi ir no latvju senajām teikām un mītiskās pasaules, konteksti no mūsdienu politiskās virtuves – žurkumskaits, pūķi-himnistivisvisādi okškeri, prātu jaucēji, ņirgas un manipulatori – žurkotāji (144. lpp.), kuri katru radošu vai normālu cilvēku var padarīt par sīku vienību pat „starp pašu kopienas varas kukaiņiem” (93. lpp.) Ir arī pozitīvie naivisti kā Gruntskrupis.

Debesu dievi jeb varenie dievi un dievības arī ieguvušas latviešu teikās, pasakās un dainās reiz nosauktos vārdus – Dievs, Dieviņš, Saule, Mēness, Pērkons, Auseklis, Laima, Māra utt. („auseklis – uguņu savaldītājs” jeb teika par nākamības atblāzmu, „marsatrice”- teika par citu planētu stihijām).

Virszemē darbojas gan dievības – Māra, Dēkla, gan arī dieva un dieviņa pēcteči kā Vienkāršais Ūsiņš, Dieviņa Jāņa dēls Cerēliņš, Daiļā Laimīte, Praktiskais Divžuburu Jumītis, Jumītis, lopu gane Mārša, Krēsla.

Konservatīvās Auglības partijas ideoloģiju vērpšanās teikā („kritošo eņģeļu seģene” 141.-152. lpp.) mītiskā veidā pulcē visus virszemes iedzīvotājus – Austrā, Kalmes

Matīss, Standarta Tautietis Ķupķe, Krancilde-nis, Mušmire, Arklinieks, vecmāmiņa Lutau-se, Jezupiņš, kura īsais karjeras lēciens, po-ltiķu pasūtījumu izpildot, beidzas ar atgrie-šanos pie kastu naglošanas un tautas (Stan-darta Tautiešu) pasludinājumu „par ikdienī-bas nodevēju” (151. lpp.) un nobakstīšanu ar pirkstiem. Manuprāt autora mūslaiku po-litikas ietērpšana teikās varētu būt atbalstā-ma, ja vien tā nerobežotos ar pamfletiem, ironeskām. Satīru. To risinājumi līdzinās pur-va rāvā iestīgušam ogotājam, kurš saprot, ko nozīmē „locīties elles katlos” (131. lpp.) Pre-cizēšu – politiskās elles katlos jeb kā mūsu dievības nokļuvušas ideoloģiju saķēzītā dūksnājā?

Autoram raksturīga savas individualitātes pētniecība, atsevišķu tēmu originalitāte, kas varētu būt (ja nomaina varoņu vārdus) per-soniskās pieredzes stāsti, vienreizēji gadīju-mi, kas apstiprina ne tikai rakstītāja, bet jeb-kura indivīda ikdienību un vienlaikus nozīmi mītiskās domāšanas kultūrradē. Neraugoties uz sižetu mūsdienīgumu, tie paplašina lite-rārās folkloras robežas, vienlaikus pierādot postmodernās zinātnes vēlmi visu individu-alizēt, redzēt pasauli nevis vienbalsīgu, bet

daudzbalsīgu. Teikas Zeibota versijā pierāda, ka folklorā nav sastingusi laikā, bet ir dzīva un mainīga. To savulaik palīdzēja izprast an-tropoloģija, kur empīriskā pieeja bija būtis-ka. Personiskā saskarsme ar pētāmo kultū-ras vidi rakstniekiem un ne tikai šī kultūras virziena pārstāvjiem mūsdienās nozīmē, ka tiks aktualizēta folklorista personīgā pieeja izpētamajam objektam/subjektam; būs in-terese par individuālo jaunradi mītiskajā pa-saulē, tiks analizēts radošo personu piedāvā-tais repertuārs un katras personības radošā biogrāfija varētu tikt skatīta saistībā ar viņa pārstāvēto pagātnes un šodienas transfor-māciju.

Izdevēju vēlme ir aktualizēt tradīcijas pār-mantošanu, tās atkārtosanos un pārveidi jeb rītdienas veidošanu gan tiešā ceļā no pagāt-nes, gan mūsdienu kontekstos ietilpināma kultūras pastāvēšanas idejā. Zeibota Kun-dziņsalas teikas lielos vilcienos ir pagātnes jeb iepriekšējās pieredzes nezūdamības no-drošinājums, tās turpinājums tagadnes pie-redzē.

Eva Mārtuža

Visvaldis Reinholds. Bez nosaukuma. Detaļa. Eļļa.

Skat. 84. lpp.

Valters Nollendorfs

KRITUŠAJIEM UN DŽĪVAJIEM:

Latvijas Stāvstropu brīvībai atklājot

Lestenes brāļu kapi. 2025. gada 8. maijs.

Šodien, pirms 80 gadiem, beidzās Otrā pasaules kara kauju auka Eiropā. Bija atnācis miers, un Rietumeiropas tautas gaviļēja. Sievas gaidīja mājā savus karotājus. Dzima jaunās paaudzes un tautas plauka.

Šodien, pirms 80 gadiem, arī Latvijā klusēja ieroči, bet miers bija tikai tūkstošiem kritušo latviešu karavīru zināmos un nezināmos kapos. Sievas velti gaidīja mājās savus karavīrus. Pār Latvijas zemi nolaidās sērauts, un sākas ilgi pakļautības un pretestības gadi.

Noliecu galvu šajā 1944. gada Ziemassvētku kauju vietā Lestē pie Mātes Latvijas kājām guldītajiem latviešu karavīriem.

Noliecu galvu latviešu karavīriem, kuru daudzās kapu vietas ir apkoptas, kuru vārdi zināmi un kuru gods, cieņa un piemiņa saglabāta paaudžu paaudzēs.

Noliecu galvu daudziem nezināmiem latviešu karavīriem, kuri guļ neapņemtās kapos, ceļmalēs, laukmalēs, mežmalēs un citās nezināmās vietās Latvijā un svešās zemēs, par kuru kauliem un piemiņu gādā vien zeme, kurai tie uzticēti.

Noliecu galvu par latviešu karavīriem, kam bija jākaro svešos karapulkos un kuri sirdī palika uzticīgi Latvijas tautai un valstij.

Noliecu galvu par latviešu karavīriem, kuri ieročiem rokās apliecināja savu uzticību Latvijas valstij un vēl ilgi pēc kara mežos un purvos cīnījās par Latvijas brīvību.

Ši bija brīvās, neatkarīgās Latvijas valsts pirmā paaudze, kuras tēvi valsti izkaroja, bet kam savas Latvijas armijas rindās nebija dots to aizsargāt, kam bija jākaro un jākrīt divu

Latvijai naidīgu armiju rindās. Tā bija viņu un mūsu tautas lielākā traģēdija Otrajā pasaulē karā.

Pieminekļi, ko šodien atklājam un iesvētām, ir veltīti šīs pirmās Latvijas paaudzes karavīru piemiņai un atgādinājumam, cik svarīga valstij ir sava armija, cik armijai – sava valsts. Cik svarīgi karavīriem karot savas armijas rindās. Un cik svarīgi – kā tas notika Lestenes kaujās – nekarot citam pret citu.

Šis nebija Latvijas karš. Šis bija divu svešu un Latvijai naidīgu valstu karš par varu Eiropā un pasaulē, kurā Latvija varēja tikai zaudēt.

Svešajā karā un svešu armiju okupācijā Latvijas zaudējums bija milzīgs. Tā atstātais tukšums apsūdz un kliež un atbalsojas vēl šodien.

Kliež sievu tukšie klēpi un kritušo nedzimušās dzimtas.

Kliež svešo kara pulku un okupantu pūļu izbradātā, izdangātā, izpostītā zeme.

Kliež deportēto un Gulagā ieslodzīto kapi Sibīrijā, kliež holokausta kapi mūsu pašu zemē.

Kliež pazemotā, izmocītā, visos vējos izkaisītā, svešo varu izmantotā un pret sevi sanaidotā tauta.

Kliež zeme bez tautas, tauta bez zemes. Bet sveši krievu pūļu pali gāžas tukšumā kā apsolītā zemē, un krievu balsis šļakst kā ūdenskritums neapklusināms.

Kliež un apsūdz: komunistiskās Padomju Savienības un nacistiskās Vācijas noziegumiem pret Latvijas valsti, tautu un zemi nav noilguma. Vācija par saviem ir maksājusi un maksā. Krievijai parādi vēl krājas un krājas, un krājas.

Šodien, pirms 80 gadiem, it kā beidzās, bet nebeidzās Otrais pasaules karš Eiropā.

Šaipus dzelzs priekškaram no Baltijas jūras līdz Melnajai jūrai tas turpinājās vēl desmit gadus un vairāk. Tas bija Igaunijas, Latvijas, Lietuvas, Polijas un Ukrainas nacionālo partizānu karš par brīvību savām tautām un valstīm.

Viņpus dzelzs priekškaram par to nezināja un vēl arvien nezina gandrīz nemaz. Jau ska-

lāk skanēja apspiedēju viltus stāsti par nacistu izmantotajām tautām kā nacistiskās Vācijas kolaborantiem un pavēļu izpildītājiem. Upuri šais melīgajos stāstos bija kļuvuši par nodarītājiem; viņu alkas pēc brīvības – par nacismu.

1991. gadā sabruka padomju impērija. Tautas atguva brīvību, valstis – neatkarību. Bet atkal pamodās vecā Krievijas impērija, un karš nebūt nebija beidzies. Tas ilgi gruzdēja zemdegās, tad izlauzās un atsāka degt ar augošu liesmu.

Nu jau trešo gadu Ukrainā šis karš deg kā ugunsgrēks. Tas ir atklāts necilvēcīgs genocīda karš pret Ukrainas tautu un valsti. Bet tas ir arī karš pret Eiropu. Karš pret cilvēci. Pret cilvēcību. Un Krievijas noziegumu parāds tikai aug un aug, un aug.

Jau trešo gadu Ukrainas karavīri cīnās pret vareno Krieviju un pasaulei pierāda, cik spēcīga var būt armija, ja tā cīnās par savu zemi, tautu un valsti. Cīnās par tautas tiesībām būt brīvai un pašai savus likumus, savu likteni lemt.

Pieminekļi, ko šodien atklājam un iesvētām, ir daļa no šī nepabeigtā kara par brīvību cilvēkiem, tautām un valstīm. Daļa no nepabeigtā kara par taisnību un cilvēcību. Tam ir savs stāsts, kas sākās 2014. gadā.

Tovasar Latvijas Okupācijas muzeja dokumentālisti Andreja Feldmaņa vadībā ieradās Zedelgemas pilsētā Beļģijas provincē Flandrijā, lai rastu iespēju dokumentēt kara gūstekņu nometnes vietu, kas atradās pilsētas nomalē un ko bija atstājusi Beļģijas armija.

1945./46. gada ziemā ļoti smagos apstākļos nometnē bija ieslodzīti vairāki desmiti tūkstoši vācu karagūstekņu. Atsevišķā nodaļā, divos dzelozstieplu „būros”, mīta arī 11 700 latviešu leģionāru. Viņu vidū bija pulkvedis Vilis Janums, kurš ar saviem dēliem kara beigās atteicās no nacistu uzspiestā zvēresta un kā tikai Latvijas valstij pakļāvīga militāra vienība devās sevi nodot Rietumu sabiedroto rokās.

Muzeja ļaudis bija pārsteigti, satiekot Zedelgemas vēsturnieku Polu Denīsu un viņu kolēģus, kas jau pilnīgi neatkarīgi bija izpētījuši un izveidojuši izstādi par latviešu leģionāriem un viņu likteni. Pola Denīsa vāktajā krājumā bija agrāk neredzēti materiāli. Viņam

un kolēģiem bija skaidrs: latviešu leģionāri nebija vācieši, nebija SS-ieši, nebija kara noziedznieki, nebija karojuši pret Rietumu armijām, bet kara beigās tiem padevušies. Tie bija neatkarīgās Latvijas pilsoņi un patrioti, kas nometnē bija cēlušies Brīvības pieminekļa maketu, svinējuši 18. novembri, dibinājuši Daugavas Vanagu organizāciju.

Pola Denīsa neatkarīgi veidotais vēstures stāsts atbilda latviešu vēsturnieku pētījumiem. Par to viņam 2018. gada 18. novembrī prezidents Egils Levits pasniedza Latvijas Atzinības krustu.

Kad nākamajā gadā bija gatava Muzeja veidotā dokumentālā filma, Zedelgemas pilsēta nolēma nosaukt nelielu laukumu jaunbūves rajonā par Brīvībasplein, Brīvības laukums, un aicināja Latvijas Okupācijas muzeju kopīgi veidot piemiņas zīmi, kas simbolizētu brīvību kā universālu vērtību, kā saiti starp Latvijas un Flandrijas tautām, kas skaidrotu laukuma nosaukumu, pieminētu latviešu karavīrus Zedelgemas nometnē un viņu alkas pēc brīvības sev un savai tautai.

Muzejs piedāvājumu pieņēma un rīkoja konkursu, kurā ar vienbalsīgu Muzeja un Zedelgemas žūrijas lēmumu par uzvarētāju atzina tēlnieka Kristapa Gulbja pieminekli Latvijas stāvstrops brīvībai. Tā 100 000 eiro izmaksu uz pusēm finansēja Zedelgema un Latvijas Okupācijas muzeja ziedotāji.

Pieminekli atklāja 2018. gada 24. septembrī. Latvijas bites nu ganījās Flandrijas sarkanā magoņu laukos. Sarkanās magones bija un vēl tagad ir Pirmā pasaules karā Flandrijas laukos kritušo piemiņas zīme.

Latvijas stāvstrops brīvībai bija pirmais un līdz šim arī vienīgais publiskais pieminekļis latviešu karavīriem, kam bija jācīnās Vācijas pusē Otrā pasaules karā.

Tāču karš, kurā Latvija nevarēja uzvarēt, vēl nebija beidzies. Nacistiskās Vācijas pusē ar Hitlera pavēli „brīvprātīgi” iesaukto latviešu karavīru gods un cieņa krita par upuri melīgajiem stāstiem par viņu nacismu un kara noziegumiem. Tie sasniedza arī Zedelgemu.

Krievijas ideologu un kreisi noskaņotu Beļģijas organizāciju un vēsturnieku protesta dēļ, Zedelgemas pilsētas valdība 2021. gadā vienpusīgi noņēma skaidrojošo plāksni, laukumu pārdēvēja. 2022. gadā novāca arī bišu

stropu ar visām bitītēm. Nelīdzēja Latvijas vēstnieku un Eiropas parlamenta deputātu protesti. Latvijas vēsturniekus diskusijā par pieminēto neaicināja.

2022. gadā Ukrainā iebruka Krievijas armija. Zedelgemā tā arī laikam nesaprata, kāds Krievijas iebrukumam sakars ar pieminēto un kāds tam varētu būt sakars ar viņiem pašiem. Pola Denisa atklājumos ir sarkanās armijas Rietumeiropas karte krievu valodā. Arī Zedelgema krievu kara kartē. Vai arī vēl tagad Krievijas ģenerāļu somās ir kara kartes ar Rietumeiropu krievu valodā? Un – kāpēc?

Esam pateicīgi flāmu draugiem, kas palīdzēja sarunās ar Zedelgemas vadību Latvijas stāvēstropu brīvībai atbrīvojot no gūsta kādā noliktavā un pārvest uz Latviju, lai tas turpinātu vēstīt par latviešu karavīru un Latvijas likteni Otrā pasaules karā.

Šodien to ar visām bitēm iesvētām zem Lesenes memoriāla liepām un nododam tā jaunā saimnieka, Tukuma novada, gādībā. Zinām, ka tas te ir pareizā vietā un pareizās rokās.

Un zinām, ka ar Latviešu karavīru biedrības „Lestene” gādību tā stāsts un tā simboliskā nozīme kļūs par daļu no vēl grūti topošā Latvijas vēstures stāsta – kā liecība, kā piemiņa, kā atgādinājums, kā brīdinājums un kā solījums.

Nekad vairs Latvijas tautai nezaudēt savu valsti un valstij nezaudēt savu armiju.

Nekad vairs svešu armiju zābakiem nemīdīt Latvijas zemi un līdumus.

Nekad vairs neļaut svešām varām skaldīt, šķelt un pazemot Latvijas tautu.

Nekad vairs neļaut svešos kara pulkos karot tēvam pret dēlu, brālim pret brāli.

Nekad vairs nevienam neļaut apšaubīt un aptraipīt latviešu kareivju cieņu un godu.

Nekad vairs neļaut svešiem naida stāstiem viltot mūsu vēsturi, bet ar pārliecību pašiem stāstīt savu patieso un taisno Latvijas stāstu.

Nekad vairs ienaidniekam neatdot valsti, ko pirms 35 gadiem tauta atkaroja ar dziesmu spēku un ko tagad Latvijas armija sargā ar savu ieroču spēku.

Laiks atpakaļ netek. Krijušie kapos klusē. Krijušo vietā jārūnā mums. Mēs nedrīkstam klusēt. Mums viņu tūkstoš tūkstošbalsīgam korim jādod balss un arī viņu vārdā jāliecina un jāapliecina: Šī ir mūsu zeme.

Šī ir mūsu tauta.

Šī ir mūsu valsts.

Šīs ir mūsu mājas, vienīgās zem saules.

Un, lai kur pasaulē mūs nežēlīgā laika straume aiznesusi, Latvija ir mūsu mājas, vienīgās uz zemes.

Vieta, kas mūs vienmēr gaida.

Vieta, kur mūs vienmēr gaida.

Vieta, kur mēs esam – mājās.

Kā mūsu bišu saimei strops, tā mums ir mājas – Latvijā.

Mīlēsīm Latviju.

Sargāsim Latviju.

Kalposim Latvijai.

Lūgsim, lai Dievs mums savu svētību sūta

ziedēt, dziedāt un laimē diet

mūs' Latvijā.

Valters Nollendorfs (dzimis 1931) – rakstnieks, literatūrzinātnieks, sabiedriskais darbinieks, Latvijas Zinātņu akadēmijas ārzemju loceklis (1990). Mičiganas Universitātē ieguvis filoloģijas doktora grādu vācu literatūrā (1962). Viens no *Jaunās Gaitas* (kopš 1955) un Latviešu Rakstnieku apvienības dibinātājiem. Aktīvi piedalījies Baltijas Studiju veicināšanas Apvienības (AABS) darbā, kopš tās dibināšanas un bijis tās prezidents (1976-1978). Angļu valodā publicēti daudzi zinātniski pētījumi un pārskata raksti. Rakstījis lugas, dzeju, apceres par latviešu un citautu literatūru. Kopš 1996. gada dzīvo Latvijā, aktīvi darbojas sabiedriskajā un kultūras dzīvē, īpaši nozīme darbam Latvijas Okupācijas muzejā un nākotnes muzeja būvē.

JAUNĀ GAITA

Galvenais redaktors:

Juris Žagariņš
121 Harvard Street
Springfield, MA 01109-3821 USA
<juris.zagarins@gmail.com>
Telefons 413-732-3803; 413-519-8266

Mākslas redaktore:

Linda Treija
<lindatreija6@gmail.com>

Literatūras redaktore:

Sandra Ratniece
<ratniece.epasts@gmail.com>

Redakcijas kolēģija un konsultanti:

Dace Aperāne, Vita Gaiķe,
Lāsma Gaitniece, Anita Liepiņa,
Maija Meirāne, Atis Rozentāls,
Juris Šlesers, Vladis Spāre,
Lilita Zaļkalne

Saimniecības vadītāja:

Tija Kārkle
1515 Richmond Hwy, Apt. 805
Arlington, VA 22202, U. S. A.
<tijalaura@comcast.net>

JG mājas lapa:

<jaunagaita.net>

Ar autora vārdu, segvārdu vai iniciāļiem parakstītajos rakstos izteiktie uzskati ne vienmēr atbilst redakcijas viedoklim.

Atzīdama demokratiskās valstīs valdošos preses brīvības principus, *Jaunā Gaita* sekmē dažādu uzskatu publicēšanu.

Pārpublicējot šeit ievietotos materiālus un tekstus, atsaukšanās uz JG ir obligāta.

E-pasta adreses maiņas lūdzam pieteikt pie Jura Žagariņa (skat. augstāk).

Nota Bene!

Jauno Gaitu izdodam tikai e-formātā, kopš 2023. g. pavasara numura (JG312) vairs ne apdrukāta papīra formātā.

KĀ ATBALSTĪT JAUNO GAITU

Lai ziedotu naudu, čeku sūtiet saimniecei Tijai Kārklei, uz čeka uzrakstiet *Jauna Gaita, Inc.*

Ziedojumi no ASV nodokļiem atskaitāmi!

Atsevišķus JG drukātos numurus no JG287 (ziema 2016) līdz JG311 (ziema 2022) var pasūtīt no Jura Žagariņa <juris.zagarins@gmail.com>. Cena ar piegādi visās zemēs: USD 10 jeb tas pats attiecīgā valūtā.

ZIEDOJUMUS VARAT ARĪ NOKĀRTOT JG MĀJAS LAPĀ:

<jaunagaita.net>

nospiežot tur atrodamo pogu:

Ja Jūs dzīvojat Eirozonā, un šī poga Jums nedarbojas, tad lūdziet palīdzību no mūsu pārstāves Eirozonā:

Rakstiet

Lilita Zaļkalne
Himlabacken 10, Solna
S-170 78 Sweden
e-pasts: <lilita.zalkalns@icloud.com>

IN THIS ISSUE

Jaunā Gaita is no longer printed and mailed to subscribers. Our magazine is e-mailed in printable PDF format free of charge to anyone who requests it, and it will be available for downloading on our website <jaunagaita.net>. The contents will be available there in HTM format as well.

The frontispiece photo was taken this spring on May 8 at the dedication ceremony of Latvia's Beehive Stand Monument to the Fallen and the Living in Lestene Soldiers' Cemetery in Latvia. The dedication speech given by Valters Nollendorfs is on page 94.

LITERATURE

Selections of new poetry are from Paula Bička, Zane Brūvere Kvēpa, Gvido Drage (Redžinalds Grikmanis), Elīna Līce, Alise Mētra, Evija Puķe-Jansone, Raibīs (Oskars Orlovs), Linda Tīmane and Kristaps Upenieks.

Prose is from Dainis Deigelis, Sandra Dieziņa, Kristīne Jučkoviča, Uldis Ozolants, Inga Pizāne, Sandra Ratniece and Lea Vinks (Linda Vītuma).

Dagnija Dreika offers Latvian translations of samples from the English romantic poets Sir Walter Scott, William Wordsworth, Percy Bysshe Shelley and George Gordon Byron.

Kristaps Vecgrāvis translates to the Latvian language four poems by Lithuanian dadaist/Imagist Pranas Morkūnas (1900-1941).

HISTORY

Philologist/historian Jānis Zālītis tells the life story of the literary historian and prolific translator Edvīns Teivens (1900-1974).

THEATER

Atis Rozentāls, theater critic and news editor for Latvia's daily newspaper *Diena*, describes how four different professional Latvian theater companies each manifest a uniquely Latvian character in recent original productions.

VISUAL ART

JG art editor Linda Treija describes a recent exhibit of the work of contemporary artist Gita Šmite, much of it on the theme of a shirt or blouse of good fortune received in childhood from her own mother.

Art historian Baiba Magdalena Eglīte writes about an exhibit of the art of Visvaldis Reinholds (1924-2016) at the Global Center for Latvian Art in Cēsis, Latvia.

BOOK REVIEWS

Laimdota Ločmele reviews the novel *Herbārijs ar leduspuķēm* (*Herbarium with Frost Flowers*) by Džena Andersone,

Ingus Barovskis: *Stārks* (*Stork*), a novel set in Latvia during the revolution of 1904, by the British/Latvian author Miks Koljers (Mike Collier),

Sanita Dāboliņa: *Atgaisma* (*Reflection*), a collection of short stories by Arno Jundze, and

Eva Mārtuža: *Kundziņsalas teikas* (*Legends of Kundziņsala*) by Andris Zeibots. Kundziņsala is a neighborhood of Rīga, fully enclaved by the Daugava River.

